

Zbornik
rezimea

14. KONGRES
PSIHOTERAPEUTA SRBIJE

Empatija i društvo

17-20. oktobar 2024.

SAVEZ DRUŠTAVA PSIHOTERAPEUTA SRBIJE

Napomena: Sadržaj rezimea je prenet u obliku u kom je autor dostavio tekst. Organizatori kongresa nisu naknadno vršili lekturu i korekturu rezimea.

Izdavači:

Savez društava psihoterapeuta Srbije, Beograd
Psihopolis institut, Novi Sad

Urednik:

Zoran Milivojević

Redakcija:

- **Dr Zoran Milivojević**, psihoterapeut, predsednik Saveza društava psihoterapeuta Srbije, predsednik kongresa.
- Akademik (SKAIN) **prof. dr Gordana Dedić**, neuropsihijatar, psihoterapeut, Klinika za psihijatriju Vojnomedicinska akademija (u penziji), Beograd – predsednik Naučnog odbora kongresa.
- **Prof. dr Nevena Čalovska-Hercog**, neuropsihijatar, psihoterapeut, Fakultet za medije i komunikacije, Departman za psihologiju, Univerzitet Singidunum, Beograd.
- **Prof. Vesna Petrović**, psiholog, psihoterapeut, Fakultet za pravne i poslovne studije "Dr Lazar Vrkatić" Univerziteta Union u Beogradu.
- **Prof. dr Snežana Milenković**, psiholog, psihoterapeut, Filozofski fakultet, Odsek za psihologiju, Univerzitet u Novom Sadu.
- **Prof. dr Tatjana Vukosavljević-Gvozden**, psiholog, psihoterapeut, Odeljenje za psihologiju, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu
- **Prim. dr Zoran Đurić**, psihijatar, psihoterapeut, Klinika za psihijatrijske bolesti „Dr Laza Lazarević“, Beograd.
- **Prof. dr Tatjana Milivojević**, filozof, psihoterapeut, Visoka škola socijalnog rada, Beograd

Organizacija XIV kongresa psihoterapeuta Srbije:

- **Naučni odbor:** prof. dr Gordana Dedić, predsednik, prof. dr Nevena Čalovska Hercog, prof. dr Jelena Šakotić-Kurbalija, prof. dr Tatjana Vukosavljević-Gvozden.
- **Organizacioni odbor:** predsednik prof. dr Žilijeta Krivokapić, sekretar Milena Marković, Sanja Perić, Ivana Ščekić, dr Ivan Ilić, dr Anđelka Kolarević, dr Željko Vilotijević, Dragan Kurbalija i dr Jelica Satarić.
- **Predsednik kongresa:** dr Zoran Milivojević, predsednik Saveza.

Dizajn i prelom:

Zoran Živančević

ISBN: 978-86-6423-105-3

Elektronsko izdanje, 2024.

TEMA KONGRESA EMPATIJA I DRUŠTVO

EMPATIJA JE SPOSOBNOST RAZUMEVANJA I DELJENJA OSEĆANJA DRUGIH. Predstavlja fundamentalni aspekt ljudske interakcije i ključna je za održavanje zdravih odnosa. Empatija čini kamen temeljac zdravog i harmoničnog društva, kroz koji se neguje razumevanje, saradnja među svojim članovima i izgradnja veza sa drugima. U društvu, empatija igra značajnu ulogu delujući u različitim aspektima. Kroz društvene veze, empatija podstiče saradnju, jača odnose i stvara osećaj pripadnosti. Empatija je neophodna za mirno rešavanje sukoba, često vodi do altruističkog ponašanja i saosećanja prema onima koji pate, motivišući pojedince da pomažu drugima u nevolji, što doprinosi dobrobiti društva u celini. Empatija ima značajnu ulogu u promovisanju inkluzivnosti, kroz podsticanje prihvatanja i razumevanja različitosti u multikulturalnom društvu. Empatija je ključna za pojedince i društvo kako bi se razumelo i odgovorilo na iskustva marginalizovanih grupa, podstičući pravednije i inkluzivnije društvo. Takodje je ključna za efektivnu komunikaciju razumevanjem emocija, što dovodi do boljih međuljudskih odnosa i međusobne saradnje i razumevanja. Empatično vodjstvo se smatra vrednim kvalitetom u negovanju pozitivnog i produktivnog radnog okruženja. Koncept empatičnog liderstva je dobio na značaju, naglašavajući važnost da lideri razumeju i adresiraju potrebe i brige svojih timova, s obzirom da su empatični lideri efikasniji u inspirisanju i motivisanju drugih.

U doba digitalne komunikacije, društvenih medija i onlajn interakcija, postoji zabrinutost zbog potencijalnog pada empatije u ličnom kontaktu. S druge strane, interakcijama na društvenim mrežama ponekad nedostaju neverbalni znaci koji doprinose razumevanju i povezivanju sa drugima na dubljem emocionalnom nivou. Uprkos njegovoj važnosti, postoji zabrinutost zbog opadanja empatije u određenim kontekstima. Faktori kao što su društvena polarizacija, političke podele i ekonomski

dispariteti mogu uticati na smanjenje empatije medju pojedincima i zajednicama. Empatija ostaje ključni element u suočavanju sa izazovima i mogućnostima modernog društva. Negovanje empatije kako na individualnom, tako i na društvenom nivou može doprineti saosećajnijem, boljem razumevanju i harmoničnom svetu.

U psihoterapiji empatija igra ključnu ulogu jer značajno doprinosi razvoju terapijske alijanse. Terapeuti koriste veštine empatičnog slušanja kako bi obratili pažnju na verbalne i neverbalne znake svojih klijenata, omogućavajući im da potpunije shvate njihove emocije. Empatija pomaže u uspostavljanju poverenja izmedju terapeuta i klijenta. Terapeuti koriste empatiju da bi razumeli klijentova osećanja i iskustva, što je od suštinskog značaja za prilagođavanje terapijskih intervencija prema individualnim potrebama klijenta. Empatija uključuje priznavanje i potvrđivanje klijentovih emocija i iskustava, olakšava efikasnu komunikaciju u terapiji, olakšava emocionalno izražavanje, podstičući klijente da dublje istraže svoje misli i osećanja. Empatija je takodje ključna za terapeute da razumeju uticaj kulturoloških razlika svojih klijenata.

Kongres je prilika da kroz plenarna predavanja, usmena saopštenja, radionice, simpozijume i okrugle stolove, psihoterapeuti razmenjuju iskustva u radu sa svojim klijentima.

Kao i prethodnih godina, zaslužnom pojedincu, biće dodeljena tradicionalna nagrada “Dr Vladeta Jerotić” za doprinos u psihoterapiji, koja se ove godine dodeljuje sedmi put.

Predsednik naučnog odbora kongresa
Prof. dr Gordana Dedić

Plenarna predavanja

ZAŠTO MAPA NIJE TERITORIJA?

Mesto empatije u komunikaciji

Prof. dr Zorica Tomić
Filozofski fakultet u Beogradu

PLENARNO PREDAVANJE

Polazeći od teze čuvenog semantičara A. Koržibskog da Mapa nije teritorija, u radu se najpre ispituje značenje ovih kategorija u filozofskom i komunikološkom smislu.

Ako se, naime, Teritorija razume ne samo kao stvarnost (u najširem smislu reči) koja postoji nezavisno od nas, nego istovremeno i kao prostor zajedništva, odnosno kao podloga na kojoj se odvija komunikacija, osnovno pitanje je kako u toj stvarnosti učestvujemo i koja je funkcija Mapa?

Mape su smisaoni i vrednosni okviri koji omogućavaju našu pojedinačnu orijentaciju na Teritoriji (kultura, društvo, komunikativni kontekst). Proces (re)kreiranja naših Mapa suštinska je aktivnost koja se odvija u komunikaciji sa drugim ljudima.

Budući da se svi mi neprekidno krećemo i komuniciramo po putanjama Mapa koje smo sami kreirali, (naše iskustvo, znanje, subjektivni doživljaj sveta, namere, očekivanja, strepnje i zablude itd.) verujući da smo u potpunosti apsolvirali Teritoriju (stvarnost/događaje), ispitivanje njihovog odnosa u našim iskazima, predstavlja ključni alat u okviru MapTer metoda i koncepta Komunikacionog konsaltinga.

Osnovni cilj je razumevanje načina na koji svako od nas kreira svoje mape smisla, a samim tim i mesta na kojima se nalazimo mi i ljudi koji su nam važni. I kao što na svakoj mapi postoje oznake za strane sveta, tako i na našim mapama smisla možemo detektovati naše lične vrednosne orijentire. Najvažniji alat u tom procesu je MapTer protokol vođene komunikacije čiji je cilj povećanje svesnosti u izboru reči i kodova kojima opisujemo svoje iskustvo i vrednujemo sebe, druge ljude i stvarnost.

Budući da komunikacija (opštenje) uvek pretpostavlja Drugog (stvarnog, odsutnog, imaginarnog), pitanje o njegovom mestu na našoj Mapi i mogućnosti uzajamnosti kako bi to rekao M. Buber, prirodno vodi i do pitanja o smislu, značenju i mestu empatije u komunikaciji.

KAKO TERAPEUTOVA EMPATIJA POSTAJE KORISNA ZA PACIJENTA?

*Aleksandar Dimitrijević
Interim Professor,
International Psychoanalytic University, Berlin
Psychoanalytic Counsellor, Stillpoint Spaces, Berlin*

PLENARNO PREDAVANJE

Empatija je opšteprihvaćena kao važna karakteristika terapijskog rada, a empatičnost poželjna osobina budućih terapeuta. Mnogo istraživačkih napora usmereno je na razumevanje njenih elemenata, korelata i poremećaja. Nedovoljno je ostao ispitan problem “prevodjenja” empatijske reakcije terapeuta u interakciju iz koje pacijent dobija nešto korisno za svoj dalji razvoj. Ovo predavanje biće posvećeno upravo tim aspektima terapeutovih mentalnih napora i komunikacijskih veština, uz ilustrativne primere pozitivne terapijske prakse.

EMPATIJA I MEDIJI EKONOMIJA EMPATIJE, UŽIVLJAVANJE ILI IŽIVLJAVANJE? ABSTRAKT

*Dragan Ilić
Psiholog, voditelj, novinar*

PLENARNO PREDAVANJE

U ovom predavanju ćemo pokušati da damo odgovor na pitanje da li je moguće putem medija razvijati empatiju. To je u vezi sa društvenim okolnostima (ekonomskim, političkim, medijskim, verskim, kulturološkim) sa jedne i prirodom i stanjem medija masovne komunikacije sa druge strane. Osim televizije, tu su danas digitalni mediji i društvene mreže kao način promocije ideja, stavova i vrednosti. Ovde bih posebno obratio pažnju pa temu mentalnog zdravlja, a unutar toga temu empatije, kao najvažnijeg uslova ne samo za ostvarivanje bliskosti, već za razvijanje zdravih interpersonalnih odnosa na svim društvenim nivoima.

Pandemija Kovid 19 bila je propuštena prilika za homogenizaciju, smanjenje podela i promociju empatije. Radi se o kolektivnom iskustvu na globalnom nivou, uz posledice izolacije (socijalna distanca).

Posledice možemo pratiti na individualnom i kolektivnom nivou. Jedina pozitivna posledica je uvođenje teme mentalnog zdravlja u medije i javni prostor. To je dovelo do delimične destigmatizacije. Takođe upoznali smo fenomen infodemije.

Postoji stalni apel da mediji promovišu solidarnost i saosećanje.

Rat u Ukrajini, umesto saosećanja, pogotovo zbog kolektivnog ratnog iskustva, pretvorio se u navijanje- "Rat uživo". Slike ratnih akcija, ljudi kao mravi, depersonalizovane slike smrti i razaranja. Posledica je desenzitizacija, jednostavno smo "oguglali" na slike užasa.

Masovna ubistva u Ribnikaru, Duboni i Malom Orašju. Osećaj kolektivnog gubitka.

Umesto empatije, desila se politička zloupotreba, slike dece, suđenja, nemoć društva da reaguje na ekstremno nasilje. Još jedna propuštena prilika, početak ove školske godine više nije imao čak ni uvodni, formalni čas sećanja koji je bio uveden prve godine.

Uzroci nedostatka empatije:

Agresivnost u javnom prostoru, neprekidno stvaranje atmosfere straha.

Mediji imaju nameru da izazovu i eksploatišu emocije, pokazuje se da su negativne emocije profitabilnije. Sukob se prikazuje umesto dijaloga, agresija umesto nežnosti.

Postoji neprestana trgovina pažnjom kroz eksplicitno prikazivanje nasilja.

Primeri:

- Pink- prenos masovnog zločina (3 osobe i supruge), uživo na televiziji, Nermin Sulejmanović Gradačac,
- RTS - slike leševa , žrtve Belivukovog klana, pravdanje javnim interesom!?
- Umesto saosećanja, širenje straha i zgražavanje, svesno kršenje profesionalnih standarda.
- Postoje pravilnici za Izveštavanje o vršnjačkom i porodičnom nasilju, kao i sugestija kolegama da ne daju “dijagnozu na daljinu”.
- U medijima , naročito tabloidnim postoji razvijen mehanizam kvaziempatije , prvi zabeležen primer je radio prenos iz Amerike, dete koje je upalo u bunar.
- “Srca i oči nacije uperene...” , nestanak dece, kidnapovanja i zlostavljanja, sa akcentom na strašnim i bizarnim detaljima zločina. Nekrofilnost medija.

Masovni mediji i društvene mreže su u svojoj suštini površne, to su mediji spektakla, uz dihotomno mišljenje, bez diskusije, paranaučni su, bez istinskog uživljanja u “poziciju drugog”, podstiču narcizam, egzibicionizam i manipulaciju.

Primeri lažne empatije:

- empatijska ekonomija medija- ulaganje i zarada
- koncept ekskluziv/ eksploziv ili život između krajnosti gala-socijala,
- prilog koji se kolokvijalno naziva topla ljudska priča,
- Donacije tranzicionih bogataša sirotinji,
- sms umesto systemske podrške,
- helikopter novac , umesto socijalnih karata i prave pomoći onima kojima je zaista potrebna,
- romske svadbe od milion evra i porodice koje izgore u favelama,
- “Kuća iz snova“

Ekonomska pozadina empatije:

Monopol eksperiment socijalne psihologije, Toma Piketi , u delu “Kapital 21 veka“. Istorija ekonomske nejednakosti. Mehanizam kako se u društvu putem medija opravdava socijalna nejednakost.

Ekonomsko objašnjenje u surovosti društva. Savremeni mediji potvrđuju tezu da “sit gladnom ne veruje“.

Zaključak:

Može li se empatija naučiti i gde?

Gde je to mesto: porodica, škola, terapija.

Čuveno pismo Alberta Anštajna upućeno Sigmundu Frojdu, o una-
pređenju čovečanstva, u predvečerje Drugog svetskog rata, odgovor
je- kultura i obrazovanje, ali i pesimistična slika ljudske prirode u kojoj
je Rat zapravo takođe prirodno stanje.

Može li se putem medija uticati na stvaranje i promociju empatije
u društvu?

U komercijalnim medijima su edukativna i informativna uloga me-
dija zanemarene, ostaje samo industrija zabave. Nedostatak kulture i
edukacije u medijima odražava se na manjak empatije, uz ekonomsku
nejednakost

Ključne reči: empatija, mediji, nejednakost

Ersine, R. G. (2007). Beyond Empathy: Attunement and Presence. *Voices: The Art and Science of Psychotherapy*, 43, 7-12.

Piter Langman, (2023.) *Zašto deca ubijaju?*, Psihopolis institut, Novi Sad

Toma Piketi, (2015.) *Kapital u XXI veku*, Akademska knjiga,

Jerry Mander, (1977) *Four arguments for the elimination of television*, New York

DRUŠTVO I EMPATIJA: DA LI JE EMPATIJA POSTALA DEO KOLEKTIVNE SENKE U SAVREMENOM DRUŠTVENOM KONTEKSTU?

Prof Jelena Sladojević Matić

PLENARNO PREDAVANJE

Senka je jedan od osnovnih pojmova analitičke psihologije, ključan za definisanje identiteta osobe kao i za uspostavljanje i održavanje odnosa sa drugima. Osim lične, možemo govoriti o grupnoj i kolektivnoj Senci. Razumevanja i integrisanja sadržaja grupne i kolektivne Senke, mogu predstavljati indikatore kvalitativnih i vrednosnih pomaka odredjenih socijalnih i društvenih sistema. Najčešće su sadržaji Senke instiktivni i inferiorni sadržaji seksualne i agresivne prirode, ali i talenti i potencijali koji su sklonjeni iz polja svesnog. To su sadržaji koji u nama izazivaju osećanja stida i krivice. Ali, ukoliko smo uspostavili neku vrstu unutrašnjeg dijaloga, to otvara mogućnost autentične empatije i prihvatanja kako sebe tako i drugog i drugačijeg. Empatija je bazična komponenta interpersonalnih odnosa. Možemo je definisati kao složeni kognitivno-afektivni fenomen doživljavanja i razumevanja svesnih i nesvesnih stanja drugih, ona je vrlo važna komponenta proces individuacije. Iako je fokus analitičke psihologije na razumevanju individue, još je Jung u različitim kontekstima zastupao ideju da je čovečanstvo u velikom disbalansu između tehnološkog, naučnog etičkog, psihološkog i duhovnog razvoja. To je takodje disbalans između nesvesnog (koje u sebi nosi ogroman potencijal za destrukciju) i svesnog.

Postjungovska paradigma razmatra savremeni društveni kontekst, razumevajući „psihu“ ili „dušu“ kao nešto što se nalazi „u i među ljudima“ (Hilman, 2017), a ordinaciju analitičara kao „revolucionarnu ćeliju“, odnosno instrument promene ne samo pojedinca, već i sveta u kome živimo. Postmoderni diskurs savremenog društva promoviše i validira

individualnost, efikasnost, postignuće, sticanje, spoljašnjost i narcizam. Živimo u polarizovanoj, otudjenoj, binarnoj realnosti, u ekstrovertnoj kulturi gde se sužava prostor za liminalno, procesno i transcendentno, a umesto integracije i dijaloga, sve je više fragmentisanosti. Ovakva kolektivna Persona implicira da su zajedništvo, pristojnost, briga za eko sistem, zajednicu i empatija - elementi kolektivne Senke.

U radu ćemo razmotriti različite kliničke ali i grupne/kontekstualne primere manifestacija ovih sadržaja kao i mogućnosti uspostavljanja dijaloga sa njima.

Ključne reči: empatija, kolektivna Senka, individuacija

KRITIKA DRUŠTVENE ULOGE PSIHOTERAPIJSKOG ZNANJA U NEOLIBERALNIM DRUŠTVIMA

Naučni saradnik Milan Urošević

Institut za filozofiju i društvenu teoriju Univerzitet u Beogradu

PLENARNO PREDAVANJE

Predavanje će se fokusirati na problematizaciju načina na koji je tokom dvadesetog veka psihoterapijsko znanje igralo ulogu u regulisanju brojnih ekonomskih, političkih i kulturnih institucija. Predavanje ćemo početi pružanjem istorijskog osvrta na ulogu psihoterapijskog i psihološkog znanja od početka dvadesetog veka, sa posebnim fokusom na upotrebu ovog znanja u privredi i državnim institucijama. Potom ćemo preći na analizu posebno značajne uloge koju ovo znanje dobija u neoliberalnim društvima od osamdesetih godina prošlog veka. Oslanjajući se na analizu neoliberalizma koju pruža Mišel Fuko u kursu Radjanje biopolitike pružićemo konceptualizaciju psihoterapijskog znanja kao diskurzivne „tehnologije sopstva“ u neoliberalnom modusu regulacije. Tačnije, naša teza će biti da se u neoliberalnim društvima psihoterapijsko znanje koristi kao sredstvo kreiranja specifičnog oblika subjektivnosti čime dobija ulogu uključivanja pojedinaca u institucije uredjene neoliberalnim principima. Ovu ulogu psihoterapijskog znanja ćemo ilustrovati analizom načina njegove upotrebe u restrukturiranju organizovanja radnog okruženja i mobilizacije zaposlenih koje se dešava procesom neoliberalizacije.

Ključne reči: neoliberalizam, Mišel Fuko, tehnologije sopstva, interpelacija, subjektivnost

ONO SAM ŠTO VIDIM U TVOJIM OČIMA? EMPATIJA U PARTNERSKIM ODNOSIMA – SISTEMSKI PRISTUP U RADU SA EMOCIJAMA U PARTNERSKOJ PSIHOTERAPIJI

Bojan Vuković

Asocijacija sistemskih terapeuta Srbije

PLENARNO PREDAVANJE

“Empatija je pre proces nego stanje. Empatija je ući u svet drugoga i odomaćiti se u njemu. To znači privremeno živeti u životu drugoga, kretati se pažljivo u njemu, te vratiti se svom svetu kada god poželimo. Biti empatičan je jedan složen, zahtevan, snažan a ipak suptilan i nežan način postojanja”

(Karl Rodzers, 1974.).

Vodjen ovakvim razumevanjem empatije, polazim od pretpostavke da u svim odnosima, naročito u tako značajnim kao što su partnerski, postoje situacije u kojima su partneri u stanju da pokažu empatiju jedni prema drugima, ali i da budu vrlo hostilni i odbacujući jedni prema drugima. Šta dovodi do toga da smo nekada empatični a nekada ne prema partneru?

Jedan od osnovnih postulata teorije emotivne vezanosti (attachment theory) nam kaže da “traženje i održavanje kontakta sa značajnim drugima je naša primarna potreba”, te da “što smo više sigurno povezani sa značajnim drugima, to više autonomni i drugačiji možemo biti” (Susan Johnson, 2020.). Uzimajući ove postulate kao jednu od polaznih osnova u razumevanju dinamike partnerskih odnosa, u svom izlaganju ću se fokusirati na to, kako iz attachment perspektive možemo razumeti različita ponašanja i strategije u partnerskim odnosima kao pokašaj zadovoljenja potreba. Kako ta ponašanja i signali koje šaljemo utiču na (ne)sigurnost u vezi, sliku o sebi i partneru, te na koji način bude ili blokiraju empatiju kod partnera.

Pokušaću da približim kako Emocionalno fokusirana partnerska terapija (EFT), kao sistemski pristup u radu sa parovima, koja integriše principe teorije emotivne vezanosti i iskustveni pristup Karla Rodzera razume i radi sa emocijama koje su “više nego osećanje i afektivno iskustvo, to je i interpersonalni process koji motiviše ponašanje i utiče na interakciju” (Lorrie Brubacher, 2017.)

Kako različiti načini regulacije emocija kod partnera oblikuju interakcije između, a kako te interakcije oblikuju regulaciju emocija. (više versa).

Ključne reči: empatija, sistemski pristup, partnerska psihoterapija, atačment teorija, cirkularnost, koregulacija

Okrugli sto

EMPATIJA U ERI AI: OD ALGORITAMA DO EMOCIJA

Jelena Pavlović¹, Katarina Bjelović², Djordje Babić³,

Luka Mitrović⁴, Bogdan Doroslovac⁵

Odeljenje za Psihologiju Filozofskog fakulteta

Univerziteta u Beograd¹, Koučing Centar d.o.o.²,

Koučing Centar d.o.o.²

Hivemind d.o.o.³ / Koučing Centar d.o.o.²,

Tremend Software Consulting⁴ / Koučing Centar d.o.o.²,

Zuhlke Engineering d.o.o.⁵ / Koučing Centar d.o.o.²

OKRUGLI STO

U eri brze tehnološke transformacije, veštačka inteligencija (AI) i veliki jezički modeli (LLM) postaju sveprisutni u našim svakodnevnim životima, menjajući način na koji komuniciramo, radimo i učimo. Ovaj okrugli sto, istražuje duboki uticaj ovih tehnologija na naše razumevanje i izražavanje empatije. Panel će okupiti stručnjake iz različitih oblasti, uključujući psihologe, psihoterapeute, inženjere i profesionalce u oblasti AI, koji će deliti svoja iskustva, istraživanja i perspektive. Glavna ideja panela je da se pruži jasniji uvid u potencijalne koristi i rizike korišćenja AI u kontekstu empatije. Panel će ponuditi smernice kako odgovorno i etički implementirati ove tehnologije, čuvajući ljudski element u interakcijama koje postaju sve više digitalne.

Ciljevi panela:

- 1. Razumevanje uloge AI u razvoju empatije:** Razmotrićemo kako AI sistemi, posebno veliki jezički modeli poput GPT-4, mogu prepoznati, analizirati i odgovarati na ljudske emocije. Da li AI može istinski razumeti ljudske emocije ili samo simulira empatijske odgovore?

2. Etika i granice: Diskutovaćemo o etičkim implikacijama korišćenja AI u oblastima koje zahtevaju visok stepen empatije, kao što su psihoterapija, obrazovanje i korisnička podrška. Kako obezbediti da AI odgovori budu etički prihvatljivi i bezbedni za korisnike?

3. Praktična primena: Istražićemo konkretne primere gde AI već doprinosi boljem razumevanju i izražavanju empatije. Ovo uključuje AI terapijske asistente, edukativne platforme koje koriste AI za prilagođavanje učenja emocionalnim potrebama učenika i AI sisteme u korisničkoj podršci koji prepoznaju frustraciju ili zadovoljstvo korisnika.

Ključne reči: ChatGPT, LLM, Empatija, Veštačka Inteligencija,

POVLAČENJE, USAMLJENOST I SKRIVENA UNUTRAŠNJA KRITIKA – DIJAGNOSTIČKI I TERAPIJSKI IZAZOVI ŠIZOIDNOG PROCESA

Marina Vicanović¹, Aleksandra Bubera Ninić²,

Tamara Džamonja Ignjatović³,

Milica Okiljević Čučuz

Chartwell International School; Izdavačko preduzeće Clio, Beograd¹

Specijalistička lekarska ordinacija

iz oblasti psihijatrije „Bubera“, Beograd²

Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu³

OKRUGLI STO

Šizoidni proces je vrlo specifičan fenomen o kom se nedovoljno zna i govori, sa kojim su stručnjaci nedovoljno upoznati, a literatura oskudna. On podrazumeva „sklonost osobe da se povlači iz odnosa i živi sa unutrašnjim osećajem lične izolovanosti i samokritikovanja, ne bi li izbegla potencijalni stres kontakta s drugim ljudima“ (Erskin et al., 2024: 33). Nastaje u preverbalnom periodu, prvoj razvojnoj fazi uspostavljanja osnovnog poverenja/nepoverenja prema Eriksonu, usled vrlo specifične konstelacije roditeljskog ponašanja: istovremeno suptilnog ili očiglednog zanemarivanja (konstantna neusaglašenost s detetovim potrebama, negiranje i/ili pogrešno tumačenje detetovih emocija), te prevelike kontrole i invazivnosti (preterana briga ili prezaštićivanje, konstantne kritike i, redje, fizičko ugrožavanje). Usled toga, dete razvija poziciju da ni ono ni svet nisu u redu i da su međjuljudski odnosi ugrožavajući, te se iz njih povlači, razvijajući tako tzv. izolovani stil afektivnog vezivanja (Erskin, 2024: 56). Usled istovremenog straha od ugroženosti u odnosima i usamljenosti izvan njih, razvija se dinamika konstantne ambivalencije u kretanju od ljudi i ka njima, tzv. šizoidni kompromis (Guntrip, 1968).

Ovaj fenomen često ostaje neprimećen, čak i na psihoterapiji (Erskin et al., 2024: 34) i pogrešno se dijagnostikuje, obično kao depresija, mada su moguće i drugačije dijagnostičke kvalifikacije. Glavni razlozi za to su što se o ovom fenomenu ne govori dovoljno, te što osobe koje funkcionišu po principu šizoidnog procesa mogu biti funkcionalne spolja i „skrivati se naočigled spoljašnjeg sveta“ (Erskin et al., 2024: 34). Takođe, važno je ne izjednačavati šizoidni proces sa šizofrenijom niti drugim poremećajima, jer se javlja i kod osoba koje nemaju mentalne poremećaje.

Psihoterapija šizoidnog procesa je specifična jer terapeutu ne pomažu uobičajene tehnike, kojima postiže rezultate kod drugih klijenata, a neretko će i udaljavati klijenta od terapeuta i terapije. Erskin predlaže efikasne terapijske metode i tehnike: usaglašavanje, terapijsko povlačenje, terapijsko opisivanje, usporavanje terapije i fokusiranje na odnos.

Ključne reči: šizoidni proces, socijalno povlačenje, usamljenost, unutrašnja kritika, izolovani stil afektivnog vezivanja

Simpozijumi

ŠKOLE I PRAVCI TRANSAKCIONE ANALIZE: RAZLIČITI PRISTUPI I PRIMENE

Moderator: Milena Marković

“Psihopoliten”

SIMPOZIJUM

Transakciona analiza (TA) se od svojih početaka kontinuirano razvija, što je rezultiralo stvaranjem više škola i pravaca unutar modaliteta, koji reflektuju dinamičnost i adaptivnost ovog terapijskog pristupa, kao i njegov teorijski i praktični opseg. Simpozijum “Škole transakcione analize: Različiti pristupi i primene” organizuje se sa ciljem da ponudi sveobuhvatan pogled na glavne škole unutar TA, uključujući klasičnu TA, Redecision, Cathexis, Psihodinamsku TA, Integrativnu TA, Relacionu TA i Ko-kreativnu TA. Ove različite škole ilustruju kako se TA koncepti prilagođavaju, kombinuju i integrišu sa tehnikama iz drugih psihoterapijskih pravaca, odgovarajući na raznovrsne psihoterapijske potrebe.

U fokusu simpozijuma biće filozofske osnove, glavne teorijske konceptualizacije i metodološki pristupi svake škole, demonstrirajući kako se TA koncepti mogu primeniti u različitim psihoterapijskim kontekstima. Učesnici će imati priliku da kroz usmene prezentacije izlagača dobiju temeljan pregled specifičnosti svake škole, razmatrajući njihove jedinstvene doprinose transakciono-analitičkoj praksi. Fokussirajući se na praktične aplikacije i teorijske osnove, ovaj skup pruža platformu za dalje istraživanje i razmenu znanja, što je od suštinskog značaja za napredovanje TA kao adaptivne i efikasne psihoterapijske metode. Simpozijum će stoga stimulisati kritičko mišljenje i podsticati teorijsku diskusiju među učesnicima skupa, promovišući tako aktivan i fleksibilan pristup neophodan za dalji razvoj TA teorije.

Ključne reči: transakciona analiza, škole i pravci

Teme i učesnici u okviru simpozijuma:

1. **Marko Majkić** - Klasična TA
2. **Taisa Krivokapić** - Redecision škola TA
3. **Tinja Došen Kalezić** - Cathexis škola TA
4. **Ivona Šćepanović** - Integrativna TA
5. **Teodora Majkić** - Relaciona TA
6. **Svetlana Majkić** - Ko-kreativna TA

KLASIČNA TA

Marko Majkić
Smart Heart Užiće

USMENO SAOPŠTENJE

Iz kojih osnova je nastala klasična transakciona analiza i da li savremeni transakcioni analitičari i dalje prihvataju njene osnovne koncepte? Da li je ideja: da svi ljudi u najranijem dobu naprave životni skenarij po kojem žive, a koji može voditi ka banalnom ili tragičnom ishodu, i dalje je aktuelna u transakcionoj analizi? Koliko današnji terapeuti prihvataju TA koncept da ljudi igraju nesvesne prihološke igre da bi napredovali kroz životni skript ka ishodu koji su skriptom predvideli za sebe? Koliko terapeuta veruje da se bez stoukova „suši kičma“ i da se bez razbijanja „stouk ekonomije“ živi „loveless script“ (život bez ljubavi)?

Ovim radom istražujemo da li savremeni terapeuti imaju teškoće da prihvate i veruju u osnovne TA koncepte, da li je uzrok ovih teškoća upravo nerazrešen životni skript terapeuta, kao i da li su ove teškoće doprinele nastanku savremenijih TA škola koje će biti predstavljene u okviru simpozijuma.

Ključne reči: životni skript, psihološke igre, stoukovi, transakcije

REDECISION ŠKOLA TRANSAKCIONE ANALIZE

Taisa Krivokapić

USMENO SAOPŠTENJE

Redecision škola (terapija novom odlukom) Transakcione analize, koju su razvili Bob i Meri Gulding, kombinuje elemente Transakcione analize (TA) i Gestalt terapije. Ovaj pristup fokusira se na donošenje novih odluka (redecision) u kontekstu ranih životnih skriptova, omogućavajući klijentima da prevaziđu ograničavajuće obrasce ponašanja i uverenja.

Redecision škola se oslanja na ključne koncepte TA, kao što su ego stanja, transakcije i igre, ali ih integrira s tehnikama Geštalt terapije, kao što su rad s polaritetima, eksperimenti i rad u sadašnjem trenutku. Kroz upotrebu ovih tehnika, terapeuti pomažu klijentima da prepoznaju i promene disfunkcionalne odluke donete u detinjstvu, koje utiču na njihovo ponašanje u odraslom dobu.

Ovaj pristup je posebno efikasan u radu s klijentima koji se suočavaju s duboko ukorenjenim emocionalnim problemima. Redecision škola se takodje pokazala korisnom u kontekstu grupne terapije, gde klijenti mogu deliti svoja iskustva i podržavati jedni druge u procesu promene.

Jedna od glavnih prednosti Redecision škole je njena fleksibilnost i prilagodljivost različitim klijentima i problemima. Terapeuti mogu koristiti različite tehnike i pristupe u skladu s potrebama svakog pojedinca, čineći terapijski proces dinamičnim i efikasnim.

U ovom izlaganju biće prikazani ključni principi Redecision škole, njene metode i tehnike, kao i studije slučaja koje ilustruju uspešne primene ovog pristupa u psihoterapijskoj praksi. Cilj je pružiti sveobuhvatan pregled Redecision škole i ukazati na njen potencijal u savremenoj psihoterapiji.

Ključne reči: redecision, terapija novom odlukom, transakciona analiza, škole transakcione analize

CATHEXIS ŠKOLA

Tinja Došen Kalezić

USMENO SAOPŠTENJE

Cathexis škola transakcione analize, razvijena od strane Jacqui Schiff, predstavlja specifičan pristup unutar transakcione analize, fokusirajući se na rad sa osobama sa ozbiljnim emocionalnim problemima i poremećajima. Ova škola je poznata po primeni intenzivnih terapeutsko-rezidencijalnih metoda, koje uključuju terapiju reparentingom i dubok emocionalni rad sa klijentima.

Cathexis pristup se temelji na ideji da se kroz korektivna emocionalna iskustva može postići značajna promena u klijentovom životnom skriptu. Terapeuti u ovoj školi igraju aktivnu ulogu u procesu reparentinga, pružajući vodič klijentima kroz obradu traumatskih iskustava iz detinjstva, nudjenjem korektivnih iskustva koje nadoknađuju razvojne deficite. Ključni koncepti uključuju simbiozu, redefinisane, pasivnost, otpisivanje i grandioznost, koji su integralni u razumevanju i tretiranju razvojnih deficita kod klijenata.

Ovaj rad će istražiti osnovne teorijske principe i filozofiju pristupa Cathexis škole.

Ključne reči: Cathexis škola, transakciona analiza, reparenting, regresija, razvojni deficit

ŠKOLE I PRAVCI TRANSAKCIONE ANALIZE: RAZLIČITI PRISTUPI I PRIMENE

Ivona Šćepanović

PR Mind Cycles

USMENO SAOPŠTENJE

Simpozijum ima za cilj da pruži detaljan pregled istorijskog razvoja različitih škola i pravca transakcione analize. Integrativna transakciona analiza razvijena od strane Ričarda Erskina u saradnji sa Rebekom Trautman i Dženet Mursund, predstavlja sveobuhvatan pristup koji objedinjuje teorijske koncepte transakcione analize i integriše ih sa konceptima i metodama geštalt terapije, terapije usmerene na klijenta i self-psihologije. Integrativna TA naglašava osnovnu ljudsku potrebu za odnosima i kontaktom, smatrajući da je nedostatak kontaktnog odnosa ili trauma u odnosima glavni izvor psihopatologije. Ovaj rad će predstaviti ključne teorijske koncepte integrativne TA, kao i metodološke pristupe koji se oslanjaju na kontakt, i odgovaranje na relacione potrebe. Takodje ćemo istražiti filozofiju i pristup integrativne TA, koji se fokusiraju na pružanje empatičnog i korektivnog iskustva kroz terapijski odnos. Posebna pažnja će biti posvećena osam relacijskih potreba koje su identifikovali Erskin i Trautman, i kako neispunjene potrebe mogu dovesti do formiranja skripta i drugih patoloških procesa.

Ključne reči: pravci transakcione analize, integrativna transakciona analiza

RELACIONA TA

Teodora Majkić

USMENO SAOPŠTENJE

U ovom radu osvrnućemo se na Relacionu transakcionu analizu (TA) koja predstavlja inovativan pristup u psihoterapiji koji se razvija poslednjih dvadeset godina. Pomenućemo njene najznačajnije autore i njihove teorijske i praktične doprinose. Govorićemo o tome kako su promene u profilu klijenata, uključujući sve češće javljanje poremećaja poput granične, narcističke i šizoidne strukture podstaklo je razvoj relacione TA.

Dok se klasična TA fokusira na analizu strukture ličnosti i transakcija, relaciona TA naglašava nesvesne procese i dinamičku interakciju između terapeuta i klijenta u trenutnom kontekstu terapije. Relaciona TA integriše savremene razvojne teorije i koristi ih za redefinisane modela ego stanja, posebno naglašavajući značaj afektivne regulacije koju pružaju primarni negovatelji.

Kada govorimo o terapeutskim intervencijama u relacionoj TA, glavno mesto zauzimaju empatične transakcije i revidirana verzija Bernovih osam terapeutskih operacija, koje pružaju osnovu za rad. Ono što je još važno naglasiti je da terapeut orijentisan ka relaciji redovno se fokusira na uticaj klijenta na terapeuta, uticaj terapeuta na klijenta i angažovanje između njih. Terapeuti u ovoj paradigmi takodje istražuju značaj paralela u iskustvima koje klijent iznosi o drugim odnosima, pomažući klijentima da prepoznaju i izraze skrivene ili potisnute osećaje.

Relaciona TA nudi bogat i detaljan okvir za razumevanje i unapređenje terapijskih praksi, što je čini relevantnom i korisnom metodom u savremenoj psihoterapiji. Ključni teorijski koncepti uključuju treće redosledno strukturisanje ego stanja Deteta, koje ilustruje interakciju između deteta i primarnih negovatelja, što dodatno obogaćuje razumevanje kako se razvijaju i manifestuju životni skripti. Ovaj pristup

ne samo da poboljšava terapijski ishod unutar terapijske sobe već ima za cilj da unapredi kvalitet svih klijentovih odnosa, čineći relaciju TA vitalnim alatom za dugotrajne promene i lični razvoj.

Ključne reči: relaciona transakciona analiza (TA); nesvesni procesi; dinamička interakcija; empatične transakcije; Bernove intervencije

KO-KREATIVNA TA

*Svetlana Majkić
Smart Heart Užiće*

USMENO SAOPŠTENJE

Ko-kreativna transakciona analiza (TA), predstavlja savremenu interpretaciju TA koja u nju integriše nova znanja u oblasti psihologije i filozofije. Transakciona analiza koju je prvobitno ustanovio Erik Bern 1950-ih godina, razvila se i obuhvatila svojim konceptima rad u oblasti psihoterapije, obrazovanja i organizacije. Ko-kreativni pristup TA donosi razumevanje četiri osnovna koncepta TA teorije u novom svetlu - ego stanja, transakcije, igre i script - kako bi omogućio savremene modele koji unapređuju lične i profesionalne odnose.

Ko-kreativna TA o ovim konceptima govori kao o četiri interaktivna modela:

- **Ličnost:** Razumevanje sebe i drugih.
- **Odnos:** Iniciranje i održavanje kreativnih kontakata sa drugima.
- **Potvrda:** Razumevanje i uticaj ponavljajućih obrazaca pozitivnih i negativnih interakcija i njihovih predvidljivih ishoda.
- **Identitet:** Razumevanje sebe u kontekstu prošlih i sadašnjih kulturnih uticaja i konstruisanje narativa o sebi, drugima i životu.

Ovi modeli zajedno pružaju konzistentan i koherentan okvir za razumevanje dinamike međuljudskih odnosa, opisujući zdrave i disfunkcionalne obrasce. Ko-kreativna TA naglašava uzajamnu odgovornost i partnerstvo u terapijskom odnosu, ističući značaj zaštite, dozvola i podrške u procesu rada. Naglašava princip učenja i širenja svesti kao centralni u razvoju ličnosti, umesto regresije.

Ko-kreativna TA uključuje i dekonstrukciju arhaičnih ego stanja i integraciju starih obrazaca u sadašnji repertoar, čime se proširuju veštine onoga što nazivaju integrisani Odrasli, insistira na zdravlju,

snazi i vitalnosti, prelazeći sa razumevanja prošlosti i menjanja rigidnih, arhaičnih struktura na zajedničko dizajniranje ličnih konstrukcija u „ovde i sada“ za bolje snalaženje, rešavanje problema i samorazumevanje. Ova škola smatra da arhaična ego stanja zahtevaju dekonstrukciju (umesto dekonfuzije ili nove odluke) i integraciju starih obrazaca u nove kako bi repertoar veština Odraslog bio veći. Ovaj pristup je koristan ne samo za lični i profesionalni razvoj, već i za one u obrazovanju i organizacionim okruženjima koji traže obuhvatan, koherentan teorijski okvir za učenje i promenu.

Ključne reči: ko-kreativna transakciona analiza, ličnost, odnos, potvrda, identitet, integrisani odrasli.

PSIHOSOCIJALNI UTICAJ NA SAVREMENOG ČOVEKA I ZNAČAJ RE&KBT PSIHOTERAPIJE

Moderator: *Daniel Mešković*

*Odeljenje za psihologiju Akademija za humani razvoj,
Srpski RE/KBT centar*

SIMPOZIJUM

Smatra se da se ličnost pojedinca, pa samim tim i njegova psihička trpljenja i psihopatološka ispoljavanja, koja se tretiraju KBT psihoterapijom, formiraju složenom nelinearnom interakcijom genetičkih i sredinskih uticaja (deljene i nedeljene sredine). U svetlu toga, pojedinac koji dolazi na psihoterapiju je ličnost u kontekstu aktuelnog života (kako ličnog, tako i interpersonalnih relacija), svoje prošlosti, ali i budućnosti, u svetlu svojih ciljeva, vrednosti, stremljenja, ali i ograničavajućih faktora.

Na ovom simpozijumu će brojni radovi, kako iz pozicije originalnih istraživačkih radova, tako i sa pozicije preglednih radova, pokušati da daju svoj doprinos rasvetljavanju brojnih aspekata psihosocijalnog uticaja na savremenog čoveka, pokušati da odgovore gde je tu uloga psihoterapije, sa posebnim osvrtom na RE&KBT psihoterapiju, te kako ona može da pruži svoj konstruktivni doprinos u tom procesu. Neke od tema kojima će se konkretno simpozijum baviti jesu: Kako dimenzije ličnosti i afektivna vezanost predviđaju kapacitet za empatiju i kakav doprinos tu može ponuditi savremena KBT, kakav može biti i od čega sve zavisi odnos terapeut-klijent u KBT terapijskom odnosu, kakva je povezanost psihičkog stanja, životnih navika i stila života, i sagorevanja (burn out) kao prediktora uspešnosti u akademskom kontekstu, kao i koji sve faktori iz psihosocijalnog okruženja, uključujući i poznanike/bližnje koji su koristili psihoterapiju, mogu da doprinesu da se pojedinac odluči za početak psihoterapijskog konteksta.

Očekivani rezultat ovog simpozijuma jeste da učesnici mogu jasnije da sagledaju psihoterapiju, sa posebnim osvrtom na KBT psihoterapiju, ne samo kao individualni proces u dijadi terapeut-klijent već u širem psihosocijalnom kontekstu, kao i da prepoznaju gde se sve psihoterapija na konstruktivan način, u tom svetlu, može uključiti.

Ključne reči: RE&KBT psihoterapija, psihosocijalni kontekst

Teme i učesnici u okviru simpozijuma:

1. **Daniel Mešković.** Dimenzije ličnosti i afektivna vezanost kao prediktori kapaciteta za empatiju. Gde je tu mesto psihoterapiji?
2. **Svetlana Djokić, Jelena Vulić.** Izgradnja terapijskog odnosa klijenta i psihoterapeuta u re&kbt psihoterapijskom modalitetu
3. **Miloš Ilić, Maja Grujičić, Budimka Novaković.** Životne navike kao prediktori akademske uspešnosti i sindroma sagorevanja kod studenata studija zdravstvene struke iz Jugoistočne Evrope
4. **Srećko Gutić.** Uticaj poznanika, ličnost i demografske karakteristike kao prediktori stavova prema traženju profesionalne psihološke pomoći

DIMENZIJE LIČNOSTI I AFEKTIVNA VEZANOST KAO PREDIKTORI KAPACITETA ZA EMPATIJU. GDE JE TU MESTO PSIHOTERAPIJI?

Daniel Mešković

*Odeljenje za psihologiju Akademija za humani razvoj,
Srpski RE/KBT centar*

USMENO SAOPŠTENJE

Predmet i cilj. Predmet ovog istraživanja je ispitivanje povezanosti između sposobnosti za empatiju sa jedne strane i dimenzija ličnosti (definisanih preko sedmofaktorskog psihobiološkog modela Klonin-džera i saradnika), i osobenosti afektivne vezanosti (izraženih preko dimenzija afektivne anksioznosti i afektivnog izbegavanja) sa druge strane, kao i s tim u vezi mogućnost predviđanja kapaciteta za empatiju preko dimenzija ličnosti i dimenzija afektivne vezanosti.

Metod. Istraživanje je obavljeno na prigodnom uzorku od 216 ispitanika (63 muškog i 153 ispitanika ženskog pola), studenata BU i Univerziteta Singidunum, kao i diplomiranih psihologa, na edukaciji iz psihoterapije (prosečan uzrast od 25.12 godina). Od instrumenata istraživanja korišćeni su: Attachment Style Questionnaire (Feney, Noller, Hanrahan, 1994, prema Miculincer, Shaver, 2007), revidirana verzija Temeperament and Character Inventory (TCI-R) (Cloninger, Przybeck, Svrakic & Wetzel, 1994, Cloninger, 1999) i Koeficijent empatičnosti (Baron-Cohen & Wheelwright, 2004).

Rezultati pokazuju da koeficijent empatičnosti pokazuje statistički značajnu pozitivnu povezanost sa dimenzijama ličnosti Izbegavanje štete (HA), Istrajnost (P), Samodirektivnost (SD) i Kooperativnost (C), kao i sa polom (ženski pol), a negativnu povezanost sa dimenzijom

Afektivno izbegavanje. Nije nadjena statistički značajna povezanost sa dimenzijom Afektivne anksioznosti.

Zaključak. Nekoliko predloženih modela koji uključuju dimenzije ličnosti i afektivnu vezanost mogu statistički značajno da predvide empatiju i objasne njenu varijansu sa 26-30%. Nalazi ovog istraživanja jasno pokazuju u kom pravcu psihoterapija, u ovom radu konkretno RE&KBT psihoterapija mogu da pruže svoj doprinos razvoju kapaciteta za empatiju.

Ključne reči: empatija, dimenzije ličnosti, afektivna vezanost, KBT psihoterapija

IZGRADNJA TERAPIJSKOG ODNOSA KLIJENTA I PSIHOTERAPEUTA U RE&KBT PSIHOTERAPIJSKOM MODALITETU

Svetlana Djokić, Jelena Vulić²

*Centar za psihologiju, edukaciju i razvoj pojedinaca i privrednih
društava "Psihagogija", Osnovna škola "1300 kaplara"¹
Centar za celoživotno učenje "Esse"²*

USMENO SAOPŠTENJE

Psihoterapijski odnos klijenta i psihoterapeuta je tema kojom se bave neizostavno svi psihoterapijski modaliteti. Racionalno-emotivna i kognitivno bihevioralna terapija ne postavljaju kao nužan uslov za uspešnost psihoterapijskog procesa terapijski odnos, što nije slučaj sa terapijskim savezom, koji je poželjno da bude stabilan. Uzimajući u obzir da klijenti koji dolaze na psihoterapiju često ne znaju ništa o psihoterapijskom modalitetu na kome su eventualno prethodno bili, niti o tome da uošte postoje različiti psihoterapijski pravci, postavlja se pitanje: "Koji kriterijumi su odlučujući u izboru psihoterapeuta?". Da li klijenti izjednačavaju psihoterapijski proces sa pojmovima toplin, razumevanja, odnosa poverenja i bezuslovnog prihvatanja? Kroz istraživanje teme psihoterapijskog odnosa klijenta i psihoterapeuta neizostavno se nameću pitanja: da li je psihoterapijski odnos klijenta i terapeuta nužan uslov za početak, nastavak, održavanje i uspešan završetak terapijskog procesa? Kako i kada dolazi do izgradnje psihoterapijskog odnosa i koji faktori utiču na njegovu izgradnju? Odgovori na ova pitanja daju zaključke koji su važni za obavljanje psihoterapijske delatnosti.

Ključne reči: psihoterapijski odnos, psihoterapijski savez, klijent, psihoterapeut

ŽIVOTNE NAVIKE KAO PREDIKTORI AKADEMSKE USPEŠNOSTI I SINDROMA SAGOREVANJA KOD STUDENATA STUDIJA ZDRAVSTVENE STRUKE IZ JUGOISTOČNE EVROPE

Miloš Ilić¹, Maja Grujičić², Budimka Novaković¹

Katedra za farmaciju, Medicinski fakultet,

Univerzitet u Novom Sadu¹

u Katedra opšteobrazovnih predmeta, Medicinski fakultet,

Univerzitet u Novom Sadu²

USMENO SAOPŠTENJE

Uvod. Obimni studijski programi i zahtevi za kontinuirano praćenje brojnih predavanja i vežbi u toku studija mogu dovesti do pojave sindroma sagorevanja i smanjenja akademske uspešnosti studenata studija zdravstvene struke. Zdrave životne navike doprinose očuvanju zdravlja, jačaju otpornost organizma na stres i mogu smanjiti izraženost simptoma sindroma sagorevanja.

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati kako različite životne navike (ishrana, fizička aktivnost, pušenje i zloupotreba alkohola i psihoaktivnih supstanci (PAS)) utiču na simptome sindroma sagorevanja i akademsku uspešnost studenata studija zdravstvene struke.

Metod. Istraživanje je sprovedeno u periodu od aprila do septembra 2023. godine, obuhvatajući uzorak od 3473 studenta sa 69 fakulteta iz osam zemalja Jugoistočne Evrope (Slovenija, Hrvatska, Bosna i Hercegovina, Srbija, Crna Gora, Severna Makedonija, Rumunija i Grčka), korišćenjem online anketnog upitnika.

Rezultati. Studenti medicine su imali najizraženije simptome fizičke iscrpljenosti, studenti farmacije su pokazali najviši nivo kognitivne iscrpljenosti, dok su studenti sestrinstva imali najizraženiju emocionalnu iscrpljenost u odnosu na ostale studente. Studentkinje su imale izraženije simptome fizičke i kognitivne iscrpljenosti u poređenju sa studentima muškog pola, dok nije utvrđena statistički značajna razlika u pogledu emocionalne iscrpljenosti između polova. Studenti nižih godina studija su pokazali veći nivo izraženosti simptoma sindroma sagorevanja u odnosu na studente viših godina. Zadovoljavajući nivo pravilne ishrane i dovoljna nedeljna fizička aktivnost (150 minuta umerenog vežbanja nedeljno) pokazali su se kao značajni negativni prediktori, dok je pušenje bilo značajan pozitivan prediktor fizičke, kognitivne i emocionalne iscrpljenosti. Zloupotreba alkohola i PAS nisu bili značajni prediktori simptoma sindroma sagorevanja. Zadovoljavajući nivo pravilne ishrane i dovoljna nedeljna fizička aktivnost su bili značajni pozitivni prediktori akademske uspešnosti, dok su zloupotreba alkohola i PAS bile značajni negativni prediktori akademske uspešnosti studenata.

Zaključak. Rezultati sprovedenog istraživanja ukazuju na važnost sprovođenja javnozdravstvenih programa usmerenih ka poboljšanju životnih navika kod studenata zdravstvenih studija, kako bi se povećala otpornost na stress, sprečilo sagorevanje i pobojšala akademska uspešnost.

Ključne reči: mentalno zdravlje, akademska uspešnost, sindrom sagorevanja, studenti zdravstvenih studija, stres; životne navike

UTICAJ POZNANIKA, LIČNOST I DEMOGRAFSKE KARAKTERISTIKE KAO PREDIKTORI STAVOVA PREMA TRAŽENJU PROFESIONALNE PSIHOLOŠKE POMOĆI

Srećko Gutić

USMENO SAOPŠTENJE

Uvod. Prethodna istraživanja pokazuju povezanost stavova prema traženju profesionalne psihološke pomoći sa prijateljstvom sa nekim ko je i sam koristio profesionalnu psihološku pomoć. Utvrđeno je i postojanje povezanosti stavova prema traženju profesionalne psihološke pomoći sa bazičnim crtama ličnosti i odredjenim demografskim karakteristikama. Ono što ostaje nejasno jeste da li je jedan poznanik dovoljan za nastanak promene u intenzitetu stavova, da li dalje povećanje broja poznanika dodatno utiče na promenu stavova, kao i kako se ovaj odnos menja kada se kontrolišu crte ličnosti i demografske karakteristike.

Cilj. S obzirom na navedeno, cilj ovog istraživanja bio je utvrđivanje odnosa stavova prema traženju profesionalne psihološke pomoći sa brojem poznanika koji su koristili profesionalnu psihološku pomoć, crtama ličnosti iz modela velikih pet i demografskim karakteristikama.

Metod. Podaci za prigodan uzorak ($N = 375$) prikupljeni su putem online upitnika.

Rezultati. Povećanje broja poznanika koji su koristili profesionalnu psihološku pomoć nije vodilo do kontinuiranog porasta pozitivne vrednosi stavova, već je do značajne promene došlo samo pri prelasku iz kategorije dva do pet poznanika na šest do deset poznanika. Ostali značajni prediktori bili su crte saradljivost ($\beta = .27, p = .000$) i neu-

roticizam ($\beta = .15, p = .007$) iz domena ličnosti, kao i stariji uzrast ($\beta = .12, p = .018$), ženski pol ($\beta = .14, p = .003$) i viši nivo obrazovanja ($\beta = .14, p = .005$) među demografskim karakteristikama. Poznavanje više od pet osoba koje su koristile profesionalnu psihološku pomoć je značajno predviđalo stavove prema traženju profesionalne psihološke pomoći i prilikom kontrolisanja ostalih prediktora ($\beta = .20, p = .000$), $R^2 = .18, F = 9.08, p = .000$.

Zaključak. Dobijeni nalazi ukazuju na povezanost ličnosti i demografskih karakteristika sa stavovima prema traženju profesionalne psihološke pomoći, kao i da poznanici mogu imati uticaja na ove stavove, ali tek ukoliko je njihov broj dovoljno veliki.

Ključne reči: profesionalna psihološka pomoć, stavovi, uticaj poznanika, ličnost, velikih pet, demografske karakteristike

EMPATIJA KAO ETIČKI IMPERATIV PSIHOTERAPEUTA

Moderator: Prof. dr Snežana Milenković

SIMPOZIJUM

Integrativna art psihoterapija je integrativni pristup koji se fokusira na obuhvatnom sagledavanju čoveka i bavi se integralnim zdravljem i radom na njegovom unapredjenju na svim nivoima (telo, duša i duh), kako individualno tako i kolektivno, u skladu sa integralnom psihološkom teorijom Kena Wilbera, koga nazivaju još i "Ajnštajnom studije svesti" našeg doba. Takodje, IAP pristup je u bliskoj vezi i sa razvojnou teorijou Roberta Kegana, profesora sa Harvarda, koji se bavi razvojem odraslih, a ništa manje važna je i teorija razvoja koju zastupa IAP pristup. Psihološki nivo rada u psihoterapiji je rad na materijalu iz Senke i oslobađanju svih onih uslovljenosti koje potiču iz prošlosti pojedinca (kako lične, tako i kolektivne, transgeneracijske), a koje predstavljaju prepreku njegovou daljenu razvoju, dok duhovni nivo rada obuhvata rad na pozitivnim vrednostima koje ne uključuju samo "mene" ili "nas", već "sve nas" (univerzalne vrednosti, "*world-centric value*"). Krećemo se u našem razvoju od "slobode od" ka "slobodi za" (From), afirmaciji naših univerzalnih ljudskih vrednosti. Bavimo se istraživanjem slobode i razvoja na sva tri nivoa: fizičkom (telesnom), emocionalnom (psihološkom) i duhovnom (ne nužno i religioznom) nivou.

Empatija je važan pojam i u fokusu integralne psihološke teorije razumevanja čoveka i njegovog sveta. Pored *empatije* (empathy), ne manje važni pojmovi su *saosećanje* (compassion) i *saosećanje prema sebi* (self-compassion). Naš razvoj teče od *empatskog razumevanja drugoga* (Ja i Ti odnos) i teče preko *saosećanja prema sebi* ili *empatije prema sebi* (self-empathy), kao prelazne kategorije, do *saosećajnosti koja obuhvata čeo svet*, sva živa osećajna bića ("Svi Mi"). Odnos prema drugima je

nerazdvojiv od odnosa prema sebi. I jedina prava promena/revolucija je ona koja se događa unutar nas, kao radikalna transformacija nas samih i našeg odnosa prema sebi, drugima i svetu i to ne samo u nekoj dalekoj budućnosti, već sada. Jer, naša budućnost je već SADA.

Istraživanja su od posebnog značaja za razvoj naše profesije, tačnije za razvoj psihoterapije kao nezavisne profesije, upravo zato da bi se pokazalo da ona daje validne rezultate u praksi, te na taj način može da stekne veći legitimitet nezavisne naučne discipline i veći i neopohodan ugled u društvu. Zato smo u okviru našeg simpozijuma dali istraživanjima (teorijskim i empirijskim) prednost koju i zaslužuju.

SIMPOZIJUM 1

Teme i učesnici u okviru simpozijuma 1:

1. **Snežana Milenković:** “Empatija kao etički imperativ psiho-terapeuta”
2. **Vesna Andjelić Nikolendžić:** “Može li se empatija naučiti?”
3. **Julija Vukašinović:** “Empatija u umetnost – pogled iz integrativne art psihoterapije”
4. **Svetlana Urošević:** “Kulturološke razlike u izražavanju empatije”
5. **Milica Šćepanović:** “Empatija kod influensera – za i protiv”

MOŽE LI SE EMPATIJA NAUČITI?

Vesna Andjelić Nikolendžić

Kriminalističko policijski univerzitet, Beograd

USMENO SAOPŠTENJE

Dramatični događaji koji su duboko potresli naše društvo tokom protekle godine doveli su do preispitivanja metoda, kao i prevalentnih vrednosti u procesu vaspitanja i obrazovanja mladih naraštaja. Suočavanje sa kolektivnim neuspehom i odgovornošću za katastrofalne promašaje pojedinaca i institucija u oblasti vaspitanja i obrazovanja osvestilo je i potrebu za većim angažovanjem psihoterapeuta kako na otklanjanju posledica, tako i na preventivnom delovanju. U škole su uvedene sedmiće i sati posvećeni razgovorima o empatiji u pokušaju da se osigura da se stepen empatije na neki način poveća među decom i adolescentima. Pitanje je, međutim, može li se empatija tretirati kao veština ili znanje koje učenici treba da usvoje ili savladaju? Nije li empatiju iz savremenog mladog čoveka upravo istisnula ogromna količina znanja i veština kojima moraju da ovladaju da bi opstali i prosperirali u sve kompetitivnijem i sve nemilosrdnijem okruženju? Civilizacija koja nastoji da integriše veštačku inteligenciju i čoveka na načine koji neke kompanije već primenjuju svakako ne stremlje tome da mašine postanu više nalik ljudima (izuzev možda fizički), nego da ljudi postanu više nalik mašinama. Da li je njihov motiv samo profit ili fascinancija onipotentnošću naučnika i nauke, potpuno je svedjedno. Ovako gruba intervencija u procesu evolucije nesumnjivo otvara veliki broj etičkih dilema. Jedna od njih tiče se svakako i empatije. Za razliku od autora koji smatraju da je empatija cilj do koga treba da se dodje bilo usvajanjem novih veština, znanja, teorija, i slično ili ugradnjom mikročipova, autor ovog rada zagovara tezu da je ona prirođena čoveku i da je sve manje prisutna u našim životima upravo zbog toga što se od svoje ljudske suštine sve više udaljavamo. Zadatak savremene

psihoterapije u tom pogledu bio bi prvenstveno da iznadje puteve i načine da čoveka vrati sebi.

Ključne reči: empatija, evolucija, učenje, veština, savremena psihoterapija

EMPATIJA I UMETNOST – POGLED IZ INTEGRATIVNE ART PSIHOTERAPIJE

Julija Vukašinović

Artium Centar

USMENO SAOPŠTENJE

Integrativna art psihoterapija je oblik psihoterapije, u čijem središtu se nalaze umetnost, kao glavno sredstvo izražavanja, i kreativnost, kao osnovna vrednost pristupa, koje se prožimaju i kroz teoriju i kroz praktični rad. Ideja o spoju umetnosti i terapije dobila je svoj konkretan oblik sredinom prošlog veka, kada je i nastala art terapija, premda su njena lekovita svojstva zapažena još od davnina. Najranije civilizacije koristile su umetnost za lečenje, rituale, deljenje iskustava, izražavanje i komunikaciju, te je umetnost zauzimala važno mesto u svim društvenim zajednicama kroz istoriju čovečanstva. A i u psihoterapiji umetnost ima svoju značajnu ulogu: ona olakšava komunikaciju, pruža raznolike mogućnosti za samoistraživanje i izražavanje, uključujući neverbalnu ekspresiju, angažuje sva čula i celokupno biće, oslobadja kreativne potencijale, proširuje poglede, pruža osećaj kontrole, omogućava stvaranje „sigurnog mesta“, ohrabruje istraživanje, pospešuje samopouzdanje, predstavlja vid relaksacije, dozvoljava otpuštanje emocija, i olakšava da se izraze neprijatna osećanja, negativne misli, bolna sećanja, prikriveni konflikti, jer se njihovom transformacijom u umetničku formu osoba oslobadja bojazni da li će to što izražava biti socijalno prihvatljivo. Upravo zahvaljujući tome što dopušta da se izraze osećanja ili slike koje su unutar osobe, ma kakve god bile, ona omogućava da se otkrije različitost drugoga i uvidi njegovo iskustvo, da se razume njegovo unutrašnje stanje, da se shvati njegovo stanovište, da se vidi pogled iz perspektive drugoga, da se približi njegov doživljaj i olakšava

uživljavanje u kompleksni unutrašnji svet drugoga, što sve zajedno predstavlja ključne aspekte empatije.

U radu će biti prikazano na koje načine su povezani umetnost i empatija, kroz teorijska objašnjenja, praćena i likovnim primerima iz prakse.

Ključne reči: empatija, umetnost, integrativna art psihoterapija

KULTUROLOŠKE RAZLIKE U IZRAŽAVANJU EMPATIJE

Svetlana Urošević

USMENO SAOPŠTENJE

Izlaganje ima za cilj da osvetli kako se empatija manifestuje i komunicira u različitim kulturama širom sveta verbalno ili neverbalno. Ciljna grupa ovog izlaganja su pojedinci zainteresovani za medjukulturne odnose i socijalnu koheziju, za podsticanje prosocijalne i interkulturalne empatije kao i za psihoterapeute u oblasti mentalnog zdravlja. Osnovna premisa je da razumevanje kulturoloških razlika u izražavanju empatije može značajno unaprediti medjukulturno razumevanje i saradnju, što je ključno za izgradnju inkluzivnijeg društva.

Krajnji cilj izlaganja je da podstakne integraciju i razumevanje multikulturalnosti kao osnove za izgradnju otvorenijeg društva kroz prosocijalnu i interkulturalnu empatiju, gde se različitosti ne samo poštuju već i vrednuju. U kontekstu mentalnog zdravlja, izlaganje teži da razvije veštine multikulturalne kompetentnosti i kulturne skromnosti medju terapeutima, što je od suštinskog značaja za pružanje efikasne podrške i terapije osobama iz različitih kultura, što je posebno važno u sve više multikulturalnim društvima. Način na koji ljudi govore o svojim osećanjima, koliko su direktni ili indirektni u izražavanju, i koje reči koriste da opišu svoje emocionalno stanje, sve to može biti pod uticajem kulture. Terapeuti koji se posvećuju razvoju ovih veština doprinose stvaranju terapeutskog prostora koji je inkluzivan, podržavajući i prilagodjen jedinstvenim potrebama svakog klijenta.

Zaključak izlaganja je da su integracije kulturoloških razlika u izražavanju empatije neophodne za izgradnju globalnog inkluzivnog društva koje čeni raznolikost i promoviše prosocijalno empatijsko ponašanje. Da bi se podstakla interkulturalna prosocijalna empatija, važno je obrazovanje i osveščivanje o kulturološkim razlikama u ispo-

ljavanju empatije. Samosvest u širem smislu, pored refleksije koja gleda ka unutra, uključuje i spoljašnji aspekt odnosa sa drugima na dublji i smisleniji način. To je put ka stvaranju sveta u kojem se različite kulture ne samo tolerišu, već i slave kao deo bogatstva ljudskog iskustva.

Ključne reči: empatija, kulturološke razlike, prosocijalna empatija, interkulturalna empatija, inkluzivno društvo, samosvest.

EMPATIJA KOD INFLUENSERA. ZA I PROTIV

Milica Šćepanović

USMENO SAOPŠTENJE

Istraživanje ima za cilj da dà obrazloženje u vezi s tim da li je i na koji način empatija zastupljena kod influencersa, kao i kako se ona ispoljava ka ciljnoj grupi, kako u tradicionalnim, tako i u novim medijima. Krajnji cilj je ispitati u koju svrhu/e influencersi koriste javni prostor.

Ključne reči: empatija, influencersi, društvo, mediji, uticaj, zloupotreba

SIMPOZIJUM 2

Moderator: *Prof. dr Snežana Milenković*

Teme i učesnici u okviru simpozijuma 2:

1. **Marija Adžić:** “Samosvesnost i odgovornost u roditeljstvu – teorija uz primere iz prakse”
2. **Tanja Dojić:** “Šta empatija jeste, a šta nije”
3. **Ivanka Džunić:** “Empatija i veštačka inteligencija”
4. **Vesna Latinović:** “Empatija u drugoj kulturi”
5. **Admir Rebronja:** “Empatija izvan linije horizonta”

SAMOSVJESNOST I ODGOVORNOST U RODITELJSTVU – TEORIJA UZ PRIMJERE IZ PRAKSE

Marija Adžić

Integrativni Porodični Centar – Podgorica

USMENO SAOPŠTENJE

Poslednjih decenija došlo je do dramatičnog porasta svijesti o važnosti odnosa koji se razvija na relaciji roditelj - dijete. Sve je jasnija važnost prirode tog odnosa za kasniji razvoj djeteta i izbora koje će praviti kao odrasla osoba.

Usled sve veće osviješćenosti i spremnosti terapeuta da o tome transparentno govore, kao naličje dobre okolnosti, pojavljuje se problem straha i konfuzije kod roditelja, permisivni stil roditeljstva i pozivanje djeteta na razumijevanje koje nije primjereno njegovom uzrastu, a sa sve manje svijesti o tome šta je čija odgovornost.

S toga je važno osvijestiti mjeru između slobode i potrebitosti koju dijete osjeća u svim domenima i na svim nivoima u odnosu na roditelja koji ga vodi kroz proces odrastanja i od kog egzistencijalno, pa i na svim drugim nivoima zavisi. Tu mjeru treba prilagođavati uzrastu i zrelosti djeteta.

U ovom radu bavićemo se razumijevanjem koncepta hijerarhijskog odnosa roditelj-dijete, postavljanjem granica, doslednim ponašanjem, razvijanjem autentičnog odnosa zasnovanog na povjerenju, bliskosti i brizi za dijete, kao i načinima na koje vodimo dijete kroz proces odrastanja ka tome da postane samosvjesna i samostalna osoba, odvojena od roditelja kao zasebno biće.

Takodje, bavićemo se pitanjima granica između onoga što samosvjesno učimo kroz život i razvoj i onoga što može biti određeno onim što smo dobili u djetinjstvu.

Pored teorijskih postavki u okviru Integrativne art psihoterapije bavićemo se prikazom i primjera iz prakse.

Ključne reči: samosvjesnost, odgovornost, prihvatanje djeteta, hijerarhija, zdravi obrasci na relaciji roditelj/dijete;

EMPATIJA – ŠTA JESTE, ŠTA NIJE

Tanja Dojić

USMENO SAOPŠTENJE

U literaturi se obično navode dve dimenzije ispoljavanja empatije: kognitivna - sposobnost zauzimanja tuđe perspektive, razumevanja situacije i njenog značenja i emotivna - sposobnost da osetimo ono što druga osoba oseća. Najpribližnija definicija integriše tri dimenzije u kojima se empatija ispoljava:

„Empatiju ne proizvodi samo način na koji percipiramo informacije, već i način na koji razumemo tu informaciju [kognitivna empatija], način na koji nas pokreće [emocionalna empatija] i koristimo je da motivišemo naše ponašanje [empatija u ponašanju].”

(*H.Riess, 2018.)

U radu se otvaraju pitanja razumevanja empatije neophodne za povezanost ljudskih bića i gradjenje zajedničkog razumevanja u savremenom “svetu od stakla” (videoclip).

Pilot istraživanje bavi se odgovorima ispitanika o tome “Šta empatija jeste, a šta nije?” Uzorak: 20 ispitanika (10M+10Ž), starosti 30 – 40 godina, visokog obrazovanja. Znčajne razlike odnose se na prevagu emotivne ili kognitivne dimenzije, zavisno od stila, profesije ... ispitanika. Razlike u odgovorima koji se odnose na postojanje ličnih interesa i vrednovanja u empatiji, govore u prilog tome da se empatija kao i dr. socijalne veštine može razvijati. Ispitanici su jedinstveni u tome da empatija predstavlja sposobnost prepoznavanja šta druga osoba oseća kao i umeće pružanja adekvatnog odgovora našim osećanjima. Srž empatije jeste istovremno dvostrana fokusiranost i na sopstveni i tuđ um, prepoznata osećanja i osnaživanje duhovne povezanosti, što karakteriše ljudska bića.

Istraživanje Universiteta iz južne Karoline, USA (*Neuroscience News, april 2024.) pokazuje da “obučena” (generisana) AI ima superiornu sposobnost da otkrije i odgovori na ljudske emocije, nudeći bolju emocionalnu podršku. AI naglašava da su primaoci bili pristrasni upravo zato što su znali da im podršku pruža AI. U nekim člancima ima sličnih navoda o tome da AI može koristiti kognitivnu empatiju kako bi se neko osećao uvažanim, ali nedostaje dubina i autentičnost emocionalne empatije koju samo ljudi mogu pružiti. Drugi izvori pominju da je moguće “obučiti” AI da bude empatična, sa velikim jezičkim modelima koji su sada u stanju da otkriju i oponašaju emocije poput empatije. Dubina i autentičnost ljudske empatije, izvedena iz našeg uma i iskustava, ostaju jedinstveni za nas. Kako AI nastavlja da se razvija, ona može postati dragoceno sredstvo za razvoj ljudskih interakcija, ali teško da će zameniti emocionalne veze koje ljudi dele i duhovnost. Empatija podrazumeva priznavanje obostrane ljudskosti i važnosti osećanja i iskustava. Gradeći zajedničko razumevanje, empatija pomaže održavanju socijalnih i moralnih kodeksa.

Ključne reči: saosećanje; razumevanje; duhovnost; povezanost; AI

EMPATIJA I VEŠTAČKA INTELIGENCIJA

Ivanka Džunić

USMENO SAOPŠTENJE

Živimo u vremenu kada digitalno doba preuzima primat nad analognim. Većina naših svakodnevnih aktivnosti može biti podržana različitim aplikacijama, a uskoro, očekivano je, i razne profesije, u kojima je čovek do sada bio, naizgled, nezamenljiv, mogu posegnuti za mašinama.

Rad „Empatija i veštačka inteligencija“ otvara, pored mnogih, i ova pitanja:

1. Kakav je status psihoterapije i čoveka-psihoterapeuta u odnosu na mašinu-psihoterapeuta?
2. Da li mašina može dostići stepen empatije u radu sa klijentom kakav je svojstven povezivanju dva ljudska bića?
3. Da li je moguće, u budućnosti, da mašina „savlada“ i empatiju?

Ključne reči: Machine learning, psihoterapeut, psihoterapija, empatija

EMPATIJA U DRUGOJ KULTURI

Vesna Latinović

USMENO SAOPŠTENJE

Psihoterapijski rad, konkretno rad na analizi snova, van granica naše zemlje, zahteva visoko razvijenu empatiju, kako terapeuta, tako i samog klijenta. Jezičke barijere i kulturološke razlike mogu da otežaju komunikaciju i dovedu do nerazumevanja u nekom trenutku. Rad sa klijentima iz inostranstva zahteva veću fokusiranost i pažnju psihoterapeuta, nego kada su u pitanju klijenti iz matične zemlje. Izlaganje će biti zasnovano na iskustvima rada sa klijentima u Španiji. Prikazaću značaj empatije usmerene sa terapeuta na klijenta i obrnuto, kako bi proces bio kvalitetan i uspešan.

Ključne reči: empatija, integrativna art psihoterapija, analiza snova, rad sa klijentima u Španiji.

EMPATIJA IZVAN LINIJE HORIZONTA

Admir Rebronja

Integrativni porodični Centar, Podgorica

USMENO SAOPŠTENJE

Kada se govori o empatiji najčešće se govori o tome da li je neko ima ili ne, i u kojoj količini. Za neke osobe kažemo da su jako empatične, dok za neke kažemo da i nisu baš previše. Ono što je zanimljivo je da će većina ljudi za sebe reći da su empatični. I u većini slučajeva će biti u pravu. Međutim, ključna dimenzija empatije nije da li je ima i koliko je jaka, već koliko daleko doseže? Ako bismo ljude procenjivali po tome koliko ih dotiče sudbina nekih ljudi ili djece iz nekog tamo Kirgistana ili Sudana, da li bi i u tom slučaju ocjena bila da je većina ljudi empatična?

Nažalost jako je puno dokaza da ljudska empatija rijetko doseže izvan linije sopstvenog horizonta. Odnos i osjećanja prema sudbini nečega što percipiramo kao 'naše' će biti sasvim drugačiji od odnosa i osjećanja prema identičnoj sudbini nečega što ne percipiramo kao naše – to nas se najčešće ne tiče. Na prvu loptu to djeluje sasvim logično, naravno da ćemo više empatisati sa nekim iz naše porodice ili bliskog okruženja nego sa nekim za koga prvi put čujemo. Da li je zaista tako, ili smo tako naučeni? I koje su posljedice te naučenosti, ako je naučenost u pitanju?

Da li nezdrava individualnost i podjele koje živimo u modernom dobu svoj korijen imaju u pogrešno naučenoj empatiji? Da li se ona uči ili se sa njom radja? Da li smo i u 21. vijeku zarobljeni u plemenskom razmišljanju i da li je možda za naredni civilizacijski iskorak neophodna univerzalnost empatije, bez podjele na nas i njih?

Rad se bavi odgovorima na prethodna pitanja i odgovornošću koju psihoterapija teorijski i praktično nosi u vezi sa ovom problematikom.

Ključne reči: domet empatije, univerzalnost empatije, civilizacijski iskorak

EMPATIJA U KONTEKSTU RE&KBT

Moderatori:

prof dr sc.med. Borjanka Batinić, Ivana Peruničić

*Klinika za psihijatriju Univerzitetskog Kliničkog Centra Srbije;
Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet, Odeljenje za psihologiju
Udruženja za kognitivne i bihevioralne terapije Srbije*

SIMPOZIJUM

Empatija je multidimenzionalni konstrukt koji podrazumeva ne samo kognitivnu sposobnost spoznaje već i emotivne, visćelarne reakcije i odgovor u vidu pomažućeg ponašanja. Multidimenzionalno sagledavanje empatije (zauzimanje perspektive druge osobe, fantazija, empatska briga, lični distres) ukazuje na kompleksan opservirani doživljaj druge osobe. Istraživanja ukazuju da je pored primene terapijskih tehnika, ispoljavanje empatije u terapijskom odnosu od krucijalnog značaja za povoljne terapijske ishode. Empatsko ispoljavanje terapeuta deluje ne samo na psihološkom, već i na neurobiološkom novou.

Terapija u kontekstu RE&KBT je deljeno razumevanje klijentovog iskustva i perspektive koje klijentima nudi ne samo kognitivnu i afektivnu, već i filozofsku empatiju (razumevanje filozofije na kojoj počivaju njihove emocije i ponašanje), što im omogućava da razviju samosvesnost i bezuslovno samoprihvatanje, uvid, razumevanje i veštine za razrešenje emocionalnih problema.

Kroz šest kompleksnih tema simpozijum se bavi ispoljavanjem i funkcijom empatije u okviru RE&KBT, sa naglaskom na psihoteraijskom treningu i supervizijama kao načinom učenja i učvršćenja adaptivnog empatskog odgovora. Analizirani su empatski odgovor terapeuta na nezdrave negativne emocije klijenata, ali i otpori klijenata prema saosećajnosti terapeuta. Istaknuti su problemi sa ispoljavanjem empatije kroz spektar psihopatologije, sa naglaskom na deficitu empatije, amoralnom i antisocijanim ponašanjem, ali i empatskoj hipersenzitivnosti.

Prikazane su intervencije u okviru RE&KBT efikasne u empatskom razumevanju klijenata i promociji empatske senzitivnosti kod osoba sa deficitom empatije, ali i tehnike fokusirane na prekomernu senzitivnost i razvoj adaptivne empatske sposobnosti. Kako savremene migracije donose diverzitet klijenata, obradjena je i tema senzitivnosti na kulturološke razlike u psihoterapijskom kontekstu.

Ključne reči: empatske veštine, RE&KBT, otpori, amoralnost, kulturni kontekst

Teme i učesnici simpozijuma:

1. **Ana Radišić:** Ispoljavanje i funkcija empatije u RE&KBT
2. **Dajana Stefanović:** Empatske veštine u RE&KBT u odgovor na negative nezdrave emocije klijenata
3. **Aleksa Veličković:** Otpori klijenata prema saosećajnosti psihoterapeuta
4. **Tatjana Vukosavljević-Gvozden, Matija Gvozden:** Amoralno i antisocijalno ponašanje i defekti u afektivnoj empatiji
5. **Danijela Popović, Borjanka Batinić:** Deficit empatije i empatska hipersenzitivnost kroz spektar psihopatologije i strategije prevladavanja
6. **Kristina Vrtić:** Dometi i ograničenja empatije u različitim kulturnim i lingvističkim kontekstima u psihoterapiji

ISPOLJAVANJE I FUNKCIJA EMPATIJE U RE&KBT

Ana Radišić

Eastern Bridge, Srbija i Belgija

USMENO SAOPŠTENJE

Studije sugerišu da je empatija terapeuta centralna za uspostavljanje efikasnog terapijskog odnosa, posebno u terapijama zasnovanim na intervencijama kao što su KBT i RE&KBT gde terapeuti traže od klijenata da se uključe u teške i emocionalno izazovne terapijske zadatke. Empatsko razumevanje pomaže da se klijent oseća prihvaćenim, pruža korektivno emocionalno iskustvo, promoviše istraživanje i prihvatanje sopstvenih osećanja kao i samorazumevanje. U ovom izlaganju fokus će biti na ispoljavanju empatije u okviru RE&KBT kao i problemima koje nastaju ako neki od ključnih elemenata kao što su empatičan stav, empatičko uskladjivanje, empatična komunikacija i znanja o empatiji nedostaju u pristupu terapeuta. Prikazane su funkcije empatije u RE&KBT pri uspostavljanju terapijskog odnosa, proceni i prikupljanju podataka, formulaciji slučaja, primeni tehnika i održavanju terapijskog odnosa, kao i izvori remećenja empatije.

Dobson i Shav (1993) sugerišu da psihoterapeuti kojima nedostaju veštine empatije neće postići maksimalnu kompetenciju bez obzira na obim edukacije i specifične obuke. Ukazuju da „sposobnost izgradnje odnosa“ treba da bude kriterijum za primanje pojedinaca na edukaciju iz psihoterapije, ali do sada ne postoje i nisu razvijeni specifični kriterijumi. S obzirom da se empatija kao sposobnost ne može a priori pretpostaviti i da se trenutno u čitavom svetu puno pojedinaca obučava za RE&KBT, ovo je sfera koja zaslužuje dodatnu pažnju i razmatranje putem naučnih istraživanja i povezivanja teorije i psihoterapeutske prakse.

Ključne reči: empatsko razumevanje, RE&KBT, terapijski odnos

EMPATSKE VEŠTINE U RE&KBT U ODGOVORU NA NEGATIVNE NEZDRAVE EMOCIJE KLIJENATA

Dajana Stefanović
Okružni zatvor u Subotici

USMENO SAOPŠTENJE

Doživljaj klijenta da ga terapeut kognitivno razume i sa njim saoseća doprinosi pozitivnim ishodima u različitim modalitetima psihoterapije. Najčešći razlozi zbog kojih klijenti izveštavaju o negativnim iskustvima u terapijskom kontekstu odnose se na emocionalnu distancu, nedostatak zainteresovanosti, kao i uključenosti terapeuta (Wampold & Imel, 2015; Weiner, 1998). Narušavanje terapijskog odnosa obično proizilazi iz negativnih interakcija u kojima terapeut insistira na fokusu na terapijske ciljeve ili određene teme, usled čega se klijent povlači ili doživljava negativna osećanja (Mozdzierz, Peluso, & Lisiecki, 2014).

Racionalno-Emotivna & Kognitivno-Bihejvioralna terapija je aktivna, direktivna terapija orijentisana na terapijske ciljeve, ali su adekvatne empatske veštine terapeuta značajne u primeni ovog modaliteta, doprinoseći pozitivnom ishodu psihoterapijskog procesa. U RE&KBT putem „afektivne empatije“ terapeut šalje poruku klijentu da razume kako se oseća i formira distinkciju između zdravih i nezdravih negativnih emocija sa kojima se klijent suočava. „Filozofska empatija“ doprinosi spoznaji klijenta da terapeut razume racionalna i iracionalna uverenja koja su u podlozi njegovih emocionalnih iskustava. Razvijene empatske veštine od pomoći su terapeutima da razumeju i prihvate emocionalne doživljaje i njihova značenja za klijenta i pomaže da razumeju na koji način su oni međusobno povezani. Takođe, doprinose prepoznavanju i razumevanju uzajamnog odnosa tokom psihoterapijskog procesa.

Moguće je razlikovati brojne poželjne veštine terapeuta, koje podrazumevaju komponentu empatije. One se razlikuju u zavisnosti od

toga doprinose li dominantno razvoju terapijskog odnosa i empatičnog razumevanja klijenta, empatičnom preispitivanju klijentovih iracionalnih uverenja ili olakšanju promene ponašanja, u empatičnom kontekstu.

Izlaganje obuhvata predočavanje značaja, kao i distinkcije empatskih veština terapeuta u odgovoru na negativne nezdrave emocije klijenata, uzevši u obzir specifičnosti RE&KBT modaliteta. Biće prikazane i tipične poteškoće sa kojima se terapeuti suočavaju u empatisanju klijenata koji doživljavaju i izveštavaju o negativnim nezdravim emocijama, kao i predloženi načini prevladavanja.

Ključne reči: nezdrave negativne emocije, empatske veštine, RE&KBT

OTPOR KLIJENATA PREMA SAOSEĆAJNOSTI TERAPEUTA

Aleksa Veličković
Digitec Galaxus d.o.o.

USMENO SAOPŠTENJE

Saosećanje je osnova terapijskog odnosa. Međutim, klijenti ponekad pokazuju otpor prema saosećajnim intervencijama, što ometa terapijski napredak. Ključni faktori koji doprinose otporu uključuju strah od ranjivosti i odbacivanja, stid, samokritičnost, kulturne uticaje i dinamiku terapeut-klijent. Otpor se manifestuje ponašajno, kognitivno i emocionalno, sa indikatorima kao što su izbegavanje, protivljenje, racionalizacija i pojačana emocionalna reaktivnost.

Razumevanje i prevazilaženje otpora klijenata prema saosećanju terapeuta ključno je za poboljšanje terapijskog ishoda. Ovaj rad istražuje fenomen otpora klijenata prema saosećanju terapeuta, ispitujući njegove determinišuće faktore, načine manifestovanja i efikasne strategije za upravljanje otporom u terapiji. Integriše teorijske uvide iz psihodinamske, kognitivno-bihevioralne, evolucione i socijalne psihologije sa empirijskim nalazima iz nekoliko različitih studije. Takođe, koristi praktične primere kako bi ilustrovaio dinamiku otpora i efikasne intervencije.

Efikasne strategije za prevazilaženje otpora uključuju izgradnju sigurnog terapijskog okruženja, trening saosećajnog uma, preispitivanje iracionalnih uverenja, sokratski dijalog i integrisanje motivacionog intervjuisanja (MI) sa kognitivno-bihevioralnom terapijom (KBT). Empatija, emocionalna regulacija, fleksibilnost u terapijskim pristupima i kulturna senzitivnost su ključne za upravljanje otporom. Kontinuirana obuka terapeuta i supervizija neophodne su kako bi se na vreme prepoznali i razrešili otpori i poboljšali terapijski ishodi. Od važnosti su i buduća istraživanja u ovoj oblasti kako bi se došlo do novih saznanja i razvile nove, efikasnije strategije. Sveobuhvatan

pristup može smanjiti otpor, poboljšati terapijski savez i stvoriti podržavajuće terapijsko okruženje.

Ključne reči: otpor, saosećajnost, terapijski savez, empatija, kognitivno-bihevioralna terapija

AMORALNO I ANTISOCIJALNO PONAŠANJE I DEFEKTI U AFEKTIVNOJ EMPATIJI

*Tatjana Vukosavljević Gvozden, Matija Gvozden
Odeljenje za psihologiju, Filozofski fakultet, Beograd*

USMENO SAOPŠTENJE

Cilj rada jeste da se predstave i diskutuju nalazi istraživanja koja govore o različitoj povezanosti afektivne i kognitivne empatije sa amoralnim i antisocijalnim ponašanjem. Empatija predstavlja značajan faktor u prosocijalnom ponašanju i moralnom sudjenju, a njeni deficiti utiču na pojavu amoralnog i antisocijalnog ponašanja. Može se napraviti razlika između dva aspekta empatije, tzv. afektivne empatije (deljenja tuđih stanja) i kognitivne empatija (zauzimanje perspektive druge osobe), koji su pod uticajem različitih neuroanatomskih sistema i različito su povezani sa crtama ličnosti i mentalnim poremećajima.

Nalazi o povezanosti ove dve komponente empatije sa amoralnim i antisocijalnim ponašanjem nisu jednoznačni. Ipak, veliki broj radova (uključujući i dva istraživanja obavljen u našoj sredini) upućuju na zaključak da su kod osoba koje pokazuju amoralno i antisocijalno ponašanje značajniji defekti u afektivnoj nego u kognitivnoj empatiji. Ove osobe imaju, dakle, još veći problem sa deljenjem tuđih osećanja i doživljavanjem patnje drugih nego sa zauzimanjem tuđe perspektive. Štaviše, neke od crta Amoralna i Mračna trijade pozitivno predviđaju kognitivnu empatiju, što ukazuje da se ova vrsta empatija može koristiti i za manipulaciju.

Ako razmotrimo mehanizme koji stoje u osnovi agresivnog i antisocijalnog ponašanja iz ugla racionalno-emotivne i kognitivno-bihejvioralne terapije, rezultati istraživanja obavljenog u našoj sredini na adolescentima (sa kriminalnom istorijom i bez nje) ukazuju da je najbolji prediktor antisocijalnog ponašanja zahtev za apsolutnom korektnošću i obezvređivanje drugih. Nalazi pomenutih istraživanja

daju smernice za dizajniranje preventivnih programa koji bi na dečjem i adolescentnom uzrastu mogli smanjiti učestalost agresivnog i antisocijalnog ponašanja, s jedne strane, i povećati empatiju, s druge.

Ključne reči: afektivna empatija, kognitivna empatija, antisocijalno ponašanje

DEFICIT EMPATIJE I EMPATSKA HIPERSENZITIVNOST KROZ SPEKTAR PSIHPATOLOGIJE I STRATEGIJE PREVLAĐAVANJA

Danijela Popović¹, Borjanka Batinić²

Goodwill Pharma¹, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu²

USMENO SAOPŠTENJE

Empatija je emocionalni i kognitivni konstrukt formiran odnosom karakteristika ličnosti i okruženja. Uključuje sposobnost samoočene i svesnost između selfa i drugih, i važna je u razvoju moralnih osećanja. Deo je zdravog identiteta i bezuslovnog prihvatanja sebe i drugih. Ispoljava se adaptivno, u deficitu ili empatiskom hipersenzitivnošću. Karakteristike osoba sa nedostatkom empatije uključuju indiferentnost prema patnji drugih osoba, sklonost kritizmu, fokusiranost na samopredstavljanje, okrivljavanje drugih, nerazumevanje tuđeg empatiskog ponašanja i nesposobnost održavanja stabilnih interpersonalnih relacija. Većina ovih osoba ima očuvanu kognitivnu empatiju (mentalizacija, „čitanje misli“) kao relativno nezavisnu komponentu korisnu da se ostvare lični ciljevi, ali uz značajno oštećenje afektivne empatije. Sposobnost prepoznavanja emocija drugih kod ovih osoba služi otkrivanju slabosti, preuzimanju prednosti i eksploatatorskom ponašanju. Neki autori ovu vrstu kognitivne empatije odvojene od saosećanja zovu „hladna empatija“. Kod nekih poremećaja kao što je antisocijalni poremećaj ličnosti, čak se govori i o „kontrastnoj empatiji“ kada se ispoljava radost u situacijama kada bi većina drugih ljudi ispoljila saosećajnost. Narcistički, granični, paranoidni i shizotipski poremećaji ličnosti fokusirani su oko samointeresa i druge vide kao objekte, instrumente gratifikacije i zadovoljenja ciljeva. Osobe koje ispoljavaju empatisku hipersenzitivnost, poznatu i kao hiperempatija, preplavljene su osećanjem empatije, što ih čini preosetljivim i prenaplašeno uskladjanim sa emocijama drugih,

sklonim traumatskom vezivanju i nepostavljanjem granica, do mere da zanemaruju brigu o sebi. Karakteriše osobe sklone depresiji i anksioznim poremećajima. Medjutim ove osobe mogu ispoljavati i deficit empatije zbog preterane fokusiranosti na simptome poremećaja. Takodje, iako je opšte vidjenje da osobe sa spektrom autizma ispoljavaju deficit empatije istraživanja ukazuju da neke od ovih osoba doživljavaju i preplavljenost osećanjem empatije.

U radu su prikazane intervencije u okviru RE&KBT efikasne u podsticanju empatske senzitivnosti kod osoba sa deficitom empatije ali i tehnike fokusirane na empatsku hipersenzitivnost i razvoj adaptivne empatske sposobnosti.

Ključne reči: deficit empatije, empatska hipersenzitivnost, psihopatologija, RE&KBT

DOMETI I OGRANIČENJA EMPATIJE U RAZLIČITIM KULTURNIM I LINGVISTIČKIM KONTEKSTIMA U PSIHOTERAPIJI

Kristina Vrtić

Tratamento AG Wollerau, Švajcarska

USMENO SAOPŠTENJE

Diverzitet klijenata kao posledica učestalih migracija u savremenom svetu donosi potrebu da psihoterapeuti poseduju specifična znanja i veštine za uspešno vođenje psihoterapije sa klijentima iz različitih socio-kulturnih sredina.

Kako Albert Elis ističe, iracionalna uverenja su delimično prihvaćena iz socijalne sredine i naučena, a delimično generisana od strane same osobe. Stoga, da bismo na pravi način razumeli klijente, shvatili filozofiju i iracionalna uverenja koja se nalaze u osnovi poremećaja, neophodno je da steknemo uvid i u specifičnosti kulture iz koje dolaze.

Uspešnost terapije u transkulturalnom setingu zavisi izmedju ostalog i od interkulturalne kompetentnosti psihoterapeuta. Prema modelu stubova interkulturalne kompetentnosti (Sou & Sou, 2013) navedenu kompetentnost čine tri stuba: znanja, sposobnosti i veštine.

Prvi stub odnosi se na znanja psihoterapeuta o ulozi jezika i jezičkih barijera u psihoterapiji. Potom na razumevanje načina na koji se predrasude, rasizam i diskriminacija kao i uloga porodične strukture shvataju u kulturi iz koje klijent potiče i poznavanje uloge koju religija i duhovnost imaju u njegovom životnom okruženju.

Pod sposobnostima u modelu stubova podrazumeva se otvorenost za drugačije načine mišljenja i spremnost da se razmišljanjima, koji nisu u skladu sa našom kulturom i pogledima na svet, prilazi bez predrasuda. Da bi psihoterapeut u tome mogao biti uspešan potrebno je da poznaje svoju kulturu i identifikuje sopstvene vrednosti, norme, predrasude, a zatim i klijentove.

Treći stub čine veštine psihoterapeuta da primeni interkulturalna znanja za uskladjivanje plana lečenja i terapijskih tehnika sa specifičnostima kulture iz koje klijenti dolaze, spremnost da se angažuje prevodilac i prevazilaženje teškoća koje to prate.

Cilj izlaganja je da kroz teorijske koncepte i primere iz prakse pruži razumevanje izazova sa kojima se sreću psihoterapeuti u multikulturalnom psihoterapijskom radu.

Ključne reči: empatija, kulturni kontekst, lingvistički kontekst

Radionice

KORENI EMPATIJE U PRAVOSLAVNOM KULTURNOM ISKUSTVU – OGLEDANJE KROZ PSIHODINAMIČKI PRISTUP

Biljana Andjelković

*Pravoslavno-savetodavni Centar Eparhije beogradske - karlovačke SPC;
Privatna psihoterapijska praksa*

RADIONICA

Pratimo mogućnosti razvoja empatije, odnosno povećanja senzitivnosti za empatiju u terapijskom procesu individualne psihoanalitičke psihoterapije i grupne analize kada je klijentima ili terapeutu blisko pravoslavno kulturno iskustvo.

Razmatramo okolnosti: a) u kojima klijenti donose sadržaje pravoslavnog kulturnog iskustva, a terapeut ličnim pravoslavnim kulturnim iskustvom produbljuje empatiju; b) kada se psihoterapijski proces vezuje za različite sadržaje, a terapeut, koristeći kontratransfer kao merni instrument, terapijsko i dijagnostičko sredstvo, uključuje lično pravoslavno kulturno iskustvo i tako proširuje i produbljuje empatijsko polje.

Od posebnog je značaja neutralnost terapeuta koja može da se ispolji kroz neposrednu toplinu i da se odvija u granicama empatije. U terapijskom procesu individualne psihoanalitičke psihoterapije i grupne analize sa pravoslavnim klijentima, ili kada terapeut ima pravoslavno hrišćansko iskustvo, kroz transferno-kontratransferni odnos klijenta i terapeuta, kao i kroz ogledajuće odnose između članova grupe međusobno i sa voditeljem grupe, dolazi do otvaranja i stvaranja dubokih emocionalno-osećajnih veza, odnosno odnosa isprepletanijih sa kulturnim iskustvom bogate hrišćanske simbolike – što dovodi do fenomena rezonance koji pokreće i klijente, i terapeuta, ka psihološkom i duhovnom razvoju.

Posebno razmatramo kliničke entitete otpora i interpretacije. Kada pravoslavni klijenti govore teološkim jezikom, koristimo psihološke termine, a kada govore psihološkim jezikom, ako to vodi uspešnosti

primanja interpretacije, podsećamo ih na teološka tumačenja. Kada u početnom periodu psihoterapije pravoslavni klijenti u sadržaje terapijskog procesa unose duhovna iskustva, najčešće se radi o otporima i potrebna je istančana empatijska reakcija terapeuta da bi se doprinelo njihovom prevazilaženju. Postizanjem viših stepenica razvoja u uznapredovalom terapijskom procesu i u završnim fazama psihoterapije, sadržaji pravoslavnog kulturnog iskustva su dalji jak stimulativan integrišući faktor – tada je empatija terapeuta i članova grupe manje neophodna, dovoljno je samo analitičko slušanje.

Praktični deo radionice demonstriraćemo kroz zajedničku dinamičku analizu jevandjeoskih priča o Sejaču i semenu, Marti i Mariji, odbeglom sinu, kao i kroz analizu pravoslavne hrišćanske ontologije kao teorije ličnosti.

Ključne reči: kulturno iskustvo, pravoslavlje, psihoanalitička psihoterapija, grupna analiza, empatija

SUSRET OČIMA DRUGOG: ISTRAŽIVANJE EMPATSKIH POTENCIJAMA PRIMENOM PSIHODRAMSKIH TEHNIKA

Tamara Čavić-Djurić

“Psihoterapija Dr Djurić”, Beogradski psihodramski Centar

RADIONICA

„Sastanak dvoje: oči u oči, licem u lice. A kada se približiš iščupaću ti oči i staviti ih umesto mojih i, iščupaćeš mi oči i stavićeš ih umesto tvojih, a onda ću ja gledati u sebe sopstvenim očima.”

— rekao je davno Jacob Levy Moreno
ilustrujući esenciju psihodramske metode koju je stvorio.

Mirror neuroni leže u osnovi razumevanja iskustva drugog, empatije i socijalnih kontakata. Sposobnost da iskoračimo iz sebe, zamenimo ulogu sa drugim i oslušnemo osećanja iz pozicije sagovornika, čini temelj psihoterapijskog odnosa.

U procesu mentalizacije, psihodramske tehnike predstavljaju moćan instrument kojim se nesvesni sadržaji kreiraju na sceni, razumevaju, prorađuju i koriguju.

Ključne reči: susret, zamena uloga, mirroring, psihodrama

IMPLEMENTACIJA ČETIRI ŠPILA ASOCIJATIVNIH KARATA ĆENTRA MODUS VIVENDI SYSTEM U SVIM PSIHOTERAPIJSKIM MODALITETIMA I EMPATIĆNOST PSIHOTERAPEUTA U RADU S NJIMA

Biljana Ćulafić

Modus Vivendi System – Centar za edukaciju, psihoterapiju i traumu

RADIONICA

Cilj radionice je da se ućesnici upoznaju sa radom sa asocijativnim kartama Ćentra Modus Vivendi System kako bi savladali još jedan koristan praktićni psihoterapijski alat koji mogu implementirati u svoju psihoterapijsku praksu.

Kroz kratko predavanje o naćinu rada sa asocijativnim kartama, kao jednog sućinski projektivnog i ekspresivnog psihoterapijskog alata, kao i kroz posmatranje edukativnih filmova sa primerima rada na psihoterapiji i najzad – kroz radionicu gde će se ućesnici smenjivati u ulogama klijenata i psihoterapeuta, nadamo se da će se ućesnici obućiti za praktićan rad sa ovim kartama.

Asocijativne karte su projektivna i ekspresivna tehnika koja pomaće klijentima da lakće izraze svoja osećanja, senzacije, stanja, obrasće, dileme, ideje i uverenja. One deluju direktno na osećanja klijenta, na jednom predverbalnom, prekognitivnom nivou, i kroz komunikaciju sa klijentovim podsvesnim, nesvesnim i svesnim delom uma mogu da otvore i osvetle mesta koja su ranije bila slepe taćke, za koja ranije nisu pronalazili reći. Asocijacije koje se stvaraju u interakciji klijenata sa kartama daju im punu slobodu da izraze svoje vidjenje psihoterapijskog i drugih odnosa. Budući da su asocijativne karte projektivna tehnika, fokus je na iskrenom i autentićnom odgovoru klijenta, a ne toliko na smislu koji pripisuje terapeut. Klijent je taj koji „ćita“ karte, a ne psihoterapeut.

Svaka karta može da ima onoliko različitih značenja koliko ima osoba koje ih posmatraju i biraju. U tome je bogatstvo i univerzalnost ovih karti: one daju slobodu klijentu da ih tumači u skladu sa sopstvenim narativom. Dakle - slike pokreću misli klijenata, pomažu im da ih izraze, uobliče, formulišu i konkretizuju u verbalnom obliku. Slobodne asocijacije i mašta koju pokreću prikazi na kartama mogu dovesti do neočekivanih otkrića za klijente. Važno je sve vreme čuvati siguran prostor kako bi klijenti mogli da se prepuste unutrašnjem traganju. Karte zaista mogu biti i sjajno pomoćno sredstvo u procesu otvaranja bolnih tema koje su duboko u klijentu zakopane, s razlogom. Asocijativne karte su naročito korisne u radu sa klijentima koji se nalaze u stanju otpora, i kod kojih postoji cenzura u izražavanju nekih sadržaja, koji su nesvesni nekih tema koje nisu rešili i koje ih muče i posebno kod introvertnih klijenta. Slike na kartama pobudjuju hiljadu reči i neposredno dotiču osećajni svet klijenta – što može biti veoma plodotvorno kada se implementiraju u bilo koji psihoterapijski modalitet. Učesnici će imati jedinstvenu priliku da se upoznaju sa četiri špila asocijativnih karata kreiranih u Centru Modus Vivendi:

1. *Ispričaj mi svoju priču*, špil za traumu i stres
2. *Pričajmo o ljubavi*, špil za ljubavne odnose
3. *Otvori mi svoju dušu*, špil za psihoterapijske i druge odnose
4. *Pričajmo o osećanjima*, špil za osećanja uopšteno

Ključne reči: asocijativne karte, psihoterapijski instrumenti, projekтивne i ekspresivne tehnike, trauma, emocije, transfer

ZAMKE ZLOUPOTREBE TERMINA EMPATIJE I NAŠIH KONTRATRANSFERA U TERAPIJSKOM PROCESU

Milan Damjanac

RADIONICA

Empatija je jedna od onih reči koja je našla put do mnogih knjiga popularne psihologije, društvenih mreža i medija. Nerazumevanje toga šta empatija jeste a šta nije, dovodi do brojnih problema u terapijskom radu. Izostanak empatije, bilo kroz nesaosećanje i nerazumevanje klijentove perspektive, bilo kroz sopstvene projekcije onoga što mislimo da treba da bude naša uloga u terapijskom procesu, dovode do preplavlivanja terapijskog procesa kontraproduktivnim kontratransferim reakcijama koji se i ne vide baš zbog pogrešne i opasne definicije empatije. Prićaćemo o tome šta empatija jeste, šta nije, i šta opasne ideje o tome donose, a šta odnose samom klijentu. Govorićemo o konstruktima zavisnosti, projekcijama, konstruktima uloga, identifikaciji, impulsivnosti, kontratransfernim zamkama, transfernim relacijama i očuvanju ličnog identiteta kroz gubitak profesionalnog.

Ključne reči: empatija, identifikacija, projekcija, kontratransfer, uloge

MEDJUZAVISNOSTI, DRUŠTVENI KONTEKST I PORAST MENTALNIH PROBLEMA

Milan Damjanac

RADIONICA

Problem sa koncepcijom identiteta postaje najvažniji problem u terapijskoj praksi današnjice, a samim tim i identitetski problemi pod maskom različitih poremećaja. Na ovoj radionici razmotrićemo koncepte razumevanja ličnosti koji dovode do ovih problema, i društvenih procesa koji pogoduju manjku empatije i razvoju različitih vrste mentalnih problema. Razmotrićemo pozicije Eriha Froma, Teodora Adorna, Džordža Kelija, Irvina Jaloma i Žana Bodrijara kao posebno interesantne u razumevanju ovih fenomena koji iz korena menjaju očekivanja od terapeuta, profil tipičnog klijenta, redefiniciju pojma normalnosti i društvene vrednosti koje terapiju svode na još jedan komoditet koji služi održanju grandioznog selfa.

Ključne reči: društvo, empatija, medjuzavisnost, komoditet, ličnost

REŠAVANJE PROBLMA OTUDJENOSTI METODOM EKOLOŠKE TRANSAKCIONE ANALIZE

Maja Delibašić

CZE - Centar Novi list, Gornji Matejevac

RADIONICAE

Kroz ovu radionicu približićemo učesnicima relativno novu metodu rada u transakcionoj analizi (u daljem tekstu: TA) – eko TA (Barrow&Marshall, 2020) kao jedan od mogućih načina bavljenja problemima koji su posledica otudjenosti u radu sa klijentima.

U psihoterapijskoj praksi autorke je evidentan porast psiholoških problema koji su direktna ili indirektna posledica porasta individualizacije i otudjenosti u našem društvu. Na primer: izgaranje, usamljenost, različite zavisnosti (društvene mreže, igriće, kupovina...), bezvoljnost, doživljaj besmisla, i slično.

Radikalna psihijatrija, koja je jedna od tradicija iz koje je krenula TA, smatrala je da je otudjenost izvor psiholoških problema: ‘... otudjenost ne znači samo biti odvojen od drugih već i biti odvojen od samoga sebe, svojih ljudskih potencijala, svog rada.’ (Seiner et al.,1975). Ovi autori su razvili formulu otudjenosti zasnovanu na ideji da je loše mentalno zdravlje često posledica stresa usled nepovoljnih socijalnih uslova (tlačenje), što uz krivicu, koju društvo stavlja u deo onima koji nisu dobro, za njihovo stanje (mistifikacija), vodi gubitku povezanosti (izolacija): Tlačenje+Mistifikacija+Izolacija=Otudjenost.

‘Eko TA je pristup razumevanju ljudskog i više-nego-ljudskog iskustva koje je nastalo u kontaktu sa ekološkim kontekstom u kome se dešava. To je praktikovanje transakcione analize u savezu sa Zemljom.’(Barrow&Marshall, 2020). Glavne odlike ovog pristupa psihoterapiji su: pomeranje od egološkog ka ekološkom selfu, centralnost utelovljenog iskustva u ekološkom kontekstu, fisis se posmatra kao

univerzalno prisutan u selfu i van njega, pažnja je na kretanju ka homonomiji pored autonomije.

Kroz rad zasnovan na eko TA principima učesnici na radionici će imati priliku da iskustveno nauče kako da adresiraju problem otudjenosti kod svojih klijenata, bazirano na formuli oslobodjenja koju su ponudili Steiner et al. (1975): Svesnost+Kontakt+Akcija=Oslobodjenje. Svaka od komponenti ove formule će biti posebno obradjena sa ciljem da ohrabri praktičare da koriste ekološki način rada sa klijentima čiji problemi kreću iz otudjenosti od sebe, drugih, prirode.

Ključne reči: otudjenost, eko TA, formula oslobodjenja, radikalna TA

PREPREKE ZA RAZVOJ TERAPIJSKE EMPATIČNOSTI

Aleksandar Dimitrijević

Interim Professor, International Psychoanalytic University, Berlin

Psychoanalytic Counsellor, Stillpoint Spaces, Berlin

RADIONICA

Tokom radionice će, zajedničkim naporom, biti sačinjen spisak prepreka za razvoj terapijske empatičnosti, posebno u početnim fazama terapijskog rada. U glavnom delu rada, ovi problemi će biti detaljno diskutovani, a, gde god je to moguće, biće ponudjeni i alternativni pristupi.

ŠEHERZADA VAM PRIČA: TEATAR TERAPIJA I BIBLIOTERAPIJA

Vahida Djedović
D.S.O. "Savjetovalište VD"

RADIONICA

Uvod: Znati ispričati priču o sebi može biti dobar način povezivanja sa drugima. Šeherezadina priča iz „1001 noći“ je izvrstan primjer kako priča može biti inspirativna i motivirajuća zato što dotiče univerzalne teme poput ljubavi, hrabrosti, zavisti, pravde i mudrosti. Šeherezadinu priču priča sama psihoterapeutkinja, koja glumi Šeherezadu, a svojim pripovjedačkim sposobnostima kod sudionika, koji su i učesnici na sceni, potiče empatiju, toleranciju, razumijevanje, a sam pripovjedački dio obavlja sudonike iščekivanjem i misterijom.

Oni se uživljavaju u priču koja im može pomoći da:

- **istaknu moć lične priče:** Od Šeherezade mogu naučiti kako je ona koristila pripovijedanje da bi promijenila svoj svijet. Njene priče su bile toliko fascinantne da su odložile njenu smrt i na kraju joj donijele sigurnost i ljubav;
- **se povežu sa univerzalnim temama:** Šeherezadine priče dotiču univerzalne teme poput ljubavi, odgovornosti, pravde i strpljivosti;
- **podstaknu maštu:** Šeherezada je koristila svoju bogatu maštu da stvori priče pune magije, avanture i intrige;
- **pristupe naraciji kao umjetnosti:** Pripovijedanje je vještina koja se može razvijati. Terapeutkinja nudi savjete o strukturi priče, razvoju likova i stvaranju napetosti, te podsjeća sudionike da su vježba i strpljenje ključni za pisanje dobrih priča;
- **podijele lične priče:** Terapeutkinja aktivira sudionike da podijele kratke anegdote ili iskustva iz svog života. Pokazuje im kako se te anegdote mogu razviti u veće priče sa dubljim značenjem

Cilj pripovijedanja u terapijske svrhe je preoblikovanje narativa. Ovaj proces omogućava učesnicima da rekonstruišu svoje lične priče na način koji promoviše zdraviji, otporniji i osnaženiji pogled na sebe i svoje iskustvo.

Sam **zaključak** može poslužiti kao most između ličnog iskustva i univerzalnih istina, omogućujući učesnicima, ne samo da razumiju iskustvo pripovjedača, već i da proniknu u vlastite živote kroz prizmu tuđeg iskustva.

Ključne reči: teatar terapija, biblioterapija, pripovijedanje, lične priče, univerzalne vrijednosti

PROCESNI MODEL KOMUNIKACIJE (PCM) ZA IZGRADNJU EMPATIČNOG I POVEZANIJEG DRUŠTVA

*Prof dr. Aleksandra Durić¹, Martina Kvarantan Šmitran²
Beogradska Akademija poslovnih i umetničkih strukovnih studija¹
TAUS - udruženje za transakcionu analizu Srbije²*

RADIONICA

Dr. Taibi Kahler je sredinom 1970-ih kreirao komunikacijski model PCM, temeljen na transakcionoj analizi, koji istražuje kako se uobičajeni obrasci ponašanja povezuju sa različitim pozitivnim ili negativnim reakcijama na različite životne situacije i događaje.

PCM, procesni model komunikacije, identifikuje šest osnovnih tipova ličnosti, od kojih svaki ima svoje specifične obrasce ponašanja, načine komunikacije i emocionalne potrebe. Uspešan komunikacijski odnos se temelji na dobro razvijenoj sposobnosti aktivnog slušanja i sposobnosti da se govori jezikom kojem je klijent najotvoreniji.

Razumevanje ovih tipova omogućava terapeutima da se prilagode jedinstvenim stilovima komunikacije svojih klijenata, što je ključno za uspostavljanje duboke empatije. Ovo ne samo da jača individualne odnose, već doprinosi i izgradnji empatičnijeg i povezanijeg društva.

Ključne reči: PCM, Procesni model komunikacije, šest osnovnih tipova ličnosti, jedinstven stil komunikacije, empatija i razumevanje.

SEKSUALNA TERAPIJA VS. SEKS U TERAPIJI

*Dr Irena Djordjević¹, Lana Hristov²,
Maja Colić³, Suzana Jović Vukadinović⁴
Klinika za psihijatrijske bolesti “Dr Laza Lazarević”,
specijalistička ordinacija “Libertas”¹,
Centar za psihoterapiju i savjetovanje Krugovi, Zagreb²,
Specijalna bolnica Colić³,
Dom za decu i omladinu Duško Radović i Therapix, Niš⁴*

RADIONICA

Radionica je namenjena stručnjacima, edukantima i studentima koji su zainteresovani za teorijske i praktične aspekte seksualne terapije, ali i za dublje razumevanje pojmova seksualnosti, seksualne želje, mašte i moći fantazije, koji su često zanemareni. Podsetićemo na važnost seksualnog užitka te seksualnog zdravlja, koje doprinosi kako fiziološkom, tako i psihičkom zdravlju. Osvrnućemo se na rastući trend smanjenja i gubitka seksualne želje, što se može povezati sa smanjenom empatijom u društvu i u partnerskim odnosima.

Ova edukativno iskustvena radionica osmišljena je kroz tri segmenta, u kojima će učesnicima biti predstavljen teorijski koncept seksualne terapije, a zatim ćemo se baviti pitanjima kada, sa kojim klijentima i na koji način u terapijskom procesu otvaramo temu seksa i seksualnosti, te ko je „identifikovani pacijent“ u seksualnoj terapiji. Poseban akcenat biće na pojmu seksualne želje, odnosno odakle ona dolazi, zašto je neki imaju više, zašto želja nestaje i kako je (ponovo) probuditi, možemo li željom upravljati? Prikazaćemo praktičnost primene TA koncepta stukturisanja vremena radi dijagnostikovanja nivoa zadovoljstva seksualnim životom.

Kreiraćemo sigurno okruženje za rad, pridržavajući se etičkih normi. Učesnike ćemo uputiti kako da podstaknu razgovor i promišljanje o seksualnosti u radu sa klijentima, ukazaćemo na važnost otvorenog,

ležernog razgovora o seksualnim temama, te načinima za stvaranje sigurnog okruženja i odnosa poverenja. Daćemo i praktične smernice kada je neophodno uputiti klijenta seksualnom terapeutu, na koji način i kome.

Cilj:

1. Kroz dijalog, grupni rad i razmenu iskustava podsetiti učesnike na važnost seksualnosti za psihičko zdravlje, i predstaviti im bazične koncepte seksualne terapije i seksualnog savetovanja.
2. Ukazati na (u praksi) приметно rastući trend smanjenja i nedostatka seksualne želje, te podstaći učesnike na razmišljanje da li se ta pojava može povezati sa opadajućim individualnim i kolektivnim kapacitetom za empatiju u savremenom društvu.

Ključne reči: seksualna terapija; seksualno savetovanje; partnerska psihoterapija; terapijski odnos; seksualna želja, mašta; seksualno zdravlje

EMPATIJA I POLITIČKI PROCESS

Zoran Djurić

Consedra doo eklektička psihoterapija

RADIONICA

Grupe, terapijske i prirodne, male, srednje, velike, imaju svoju politiku. Održavaju svoju homeostazu tako što teže da kontrolišu svaki vid narušavanja poretka – unutrašnje strukture koju su u svom procesu uspostavile.

Kako politički proces utiče na prirodno ispoljavanje ljudskih emocija?

Empatija sa Važnim Drugim je vid narušavanja reda, spontana je, prema tome, nekontrolisana.

Ako je reč o nacionalno osetljivoj temi, politički proces podstiče bes pravednika i osvetu.

Gde je mesto emocionalnom bolu - saosećanju kad je u pitanju stradanje Drugog koji pripada drugoj, veri, naciji, političkoj partiji?

Sociodramska radionica primenom igranja uloga i zamene uloge ispituje mogućnosti empatije - saosećanja na primeru odnosa društva kao grupe koja brani svoje ustrojstvo od socijalno ugrožavajućih pojava kao što su rat i teški zločini koji ga svaki na svoj način ugrožavaju.

Ključne reči: sociodrama, politički proces, zločin, empatija

“IZA KULISA EMPATIJE” (INTROSPEKCIJA, RAZVOJ, SAMONEGOVANJE UZ GLUMAČKE ALATE I TEHNIKE)

Tinja Došen Kalezić

RADIONICA

Interaktivnom radionicom istražujemo kompleksnu dinamiku empatije u terapijskom kontekstu, fokusirajući se na introspekciju terapeuta, samonegovanje i njihov uticaj na kvalitet terapijskog procesa, uz upotrebu glumačkih tehnika kao ključnih alata.

Empatija prema klijentima i sebi je važna tema radionice. Introspekcija terapeuta je značajna u razumevanju sopstvenih emotivnih reakcija i njihovog uticaja na interakciju sa klijentom. Terapeuti mogu da prepoznaju svoje reakcije, povećaju svest o sopstvenim granicama i prilagode terapijski pristup potrebama klijenta.

Samonegovanje je vitalan aspekt terapijskog rada koji se često zanemaruje. Radionica će osnažiti terapeute u primeni samonegovanja i upravljanja sopstvenim emocionalnim odgovorima tokom terapijskog procesa.

Poseban naglasak je na integraciji glumačkih tehnika i alata. Radionica će uključivati praktične vežbe koje će učesnicima omogućiti direktno iskustvo sa glumačkim alatima koji omogućavaju bolje razumevanje klijentove perspektive, produbljuju empatiju i kreiraju siguran prostor za istraživanje emocionalnih tema.

Pored toga, diskusije i refleksije nakon vežbi će pružiti prostor za deljenje iskustava i integraciju naučenog u svakodnevnu praksu.

Cilj radionice je da pruži praktične veštine i strategije koje terapeuti mogu da primene u svojoj praksi kako bi unapredili terapijski proces, poboljšali odnose sa klijentima i osnažili sopstveni razvoj.

Ključne reči: glumačke tehnike, terapijski proces, klijent, empatija

PRIDRUŽIVANJE KAO TERAPIJSKI ALAT ZA STABILIZACIJU EKSLACIJA U RADU SA VISOKOKONFLIKTNIM PAROVIMA

Manuela Kamikovski

Edukativni studio REPAIR, Novi Sad

RADIONICA

Pridruživanje je suštinska vještina koja omogućava terapeutu da postane deo porodičnog sistema i da efikasno interveniše u dinamici koja doprinosi problemima. Pridruživanje u kontekstu rada sa visokokonfliktnim parovima predstavlja ključnu tehniku koja omogućava terapeutu da stvori sigurno i podržavajuće okruženje, u kojem se par može otvoreno suočiti sa svojim problemima. Visokokonfliktni parovi često dolaze na terapiju sa dubokim nepoverenjem, intenzivnim emocijama i destruktivnim obrascima komunikacije. U tom kontekstu, pridruživanje se koristi kako bi se uspostavila empatija, razumevanje i poverenje između terapeuta i para.

Koristeći teorijske osnove iz istraživanja dr Džona Gotmana i sistemskog pristupa porodičnoj terapiji, učesnici će imati priliku da se upoznaju sa strategijama brzog i efikasnog pridruživanja tokom terapijskih seansi kako bi se prekinule eskalacije konflikata.

Cilj radionice je da učesnici steknu konkretna znanja koja će im pomoći da efikasnije intervenišu u složenim partnerskim odnosima, doprinoseći time dugoročnom unapređenju blagostanja i stabilnosti njihovih klijenata. Kroz praktične vežbe terapeuti će unaprediti terapijske kompetencije u radu sa visokokonfliktnim parovima, sa naglaskom na efikasno upravljanje emocionalnim nabojima i promovisanje konstruktivne komunikacije. Ova radionica predstavlja priliku za profesionalni razvoj i unapređenje terapijske prakse, uz teorijsku utemeljenost i praktične primene u stvarnom terapijskom kontekstu.

Ključne reči: visokokonfliktni parovi, partnerska terapija, pridruživanje paru, prevencija eskalacije u partnerskoj terapiji, stabilizacija eksalacija u radu sa parom

KAKO PSIHOTERAPEUTI PREPOZNAJU I POSTUPAJU SA GREŠKAMA U LEČENJU – ETIČKA ANALIZA

*Andjelka Kolarević¹, Vesna Dukanac²
Ordinacija Kolarević¹, Visoka škola socijalnog rada,
departman psihologija²*

RADIONICA

Suočavanje sa greškama u psihoterapiji je izazov i etički i praktični. Gototovo da nema empirijskih istraživanja na ovu temu. Prateći istraživanja Lindsay/Beauchamp cilj radionice nam je da istražimo načine na koje bi psihoterapeuti sami procenjivali kako se nose sa greškom koju su napravili oni sami ili od strane kolega i da rekonstruišemo njihovo rezonovanje u skladu sa dva etička pristupa zasnovana na principima koji nisu dominantni u etičkom diskursu psihoterapije, poštovanje autonomije pacijenta i nezlonamernost (odgovornost).

U svetskim istraživanjima odgovori su deduktivno kategorisani bez eksplicitno etičkog rezonovanja, tipa da treba reći pacijentu da je greška terapeuta i kroz spontane intuicije i uobičajenim vrednostima u psihoterapiji. U istraživanju Lindsay/Beauchamp odgovori su pripisani sledećim kategorijama sa opadajućom učestalošću 1. poštovanje autonomije pacijenta, 2. nezlonamernost i odgovornost 3. poštovanje obostranog integriteta i 4. kompetentnost. Dalja istraživanja bi trebalo da pomognu da se identifikuju najefikasniji i najprihvatljiviji načini otkrivanja grešaka u psihoterapiji. Koncept greške u psihoterapiji je ipak nejasno definisan. Jedan element (prihvaćen iz medicinskog modela) je kršenje opšte prihvaćenog standarda nege. Ovi standardi su međjutim jedva uspostavljeni u psihoterapiji, što može biti posledica nedostatka smernica zasnovanih na dokazima metodoloških poteškoća uporednih istraživanja i raznolikosti psihoterapijskih škola.

U studiji sa psiboterapeutima u studiji Lindsay/Beuchamp kategorisane su tehničke, sudske, normativne i sistemske greške (slično kao što je Čarls Bock kategorisao lekarske). Tehničke greške se mogu ticati dijagnostičkih obrada. Greške u proceni se odnose na izbor pogrešne terapijske metode, ili na pogrešnu procenu odnosa klijent terapeut. Normativna greška bi bila kada je poverljivost narušena, a sistemske greške opisuju organizacione greške.

Nadamo se da ćemo na radionici uspeti da otvoreno istaknemo koji su to problemi koje su etičke dileme sa kojima se suočavaju i terapeuti ali i klijenti i da se unapredi rad psihoterapeuta i u kvalitativnom ali i u etičkom diskursu.

Ključne reči: etika, psihoterapija, psihoterapeuti, odgovornost, autonomija

GRANICE I EMPATIJA: KAKO POSTAVLJANJE GRANICA UTIČE NA STILOVE VEZIVANJA

Bojana Krstić Marković

Centar za lični razvoj i negu mentalnog zdravlja „Korak po korak“

RADIONICA

Granice i empatija su međusobno povezani i zavisni elementi koji igraju ključnu ulogu u kvalitetu naših međuljudskih odnosa. Empatija, sposobnost da razumemo i delimo osećanja drugih, omogućava nam da se povezujemo s ljudima na dubljem nivou. Međutim, bez postavljenih granica, empatija može dovesti do emocionalnog preopterećenja i iscrpljenosti. Granice nam omogućavaju da saosećamo s drugima dok istovremeno štitimo svoje emocionalno stanje, održavajući ravnotežu između pružanja podrške i brige o sebi.

Stilovi vezivanja, formirani u ranom detinjstvu, značajno utiču na način na koji postavljamo granice i izražavamo empatiju. Osobe sa sigurnim stilom vezivanja obično postavljaju jasne granice i izražavaju zdravu empatiju, jer veruju u svoju vrednost i vrednost drugih. Nasuprot tome, osobe s anksiozno-preokupiranim stilom vezivanja često imaju poteškoća s postavljanjem granica, jer traže stalnu potvrdu i bliskost, što može rezultirati “preteranom empatijom” i emocionalnim iscrpljenjem. Izbegavajući stil vezivanja dovodi do krutih granica i distanciranosti, jer te osobe izbegavaju emocionalnu bliskost da bi se zaštitile od potencijalnog bola. Dezorganizovani stil vezivanja stvara nepredvidive i konfliktne reakcije, otežavajući dosledno postavljanje granica i izražavanje empatije.

Razumevanje povezanosti između granica, empatije i stilova vezivanja omogućava izgradnju zdravih i ispunjavajućih odnosa. Postavljanje zdravih granica ne samo da štiti naše emocionalno zdravlje, već i povećava našu sposobnost za iskazivanje empatije.

Kada postavimo jasne granice, možemo pružiti autentičnu i održivu podršku drugima, jer se ne osećamo preopterećeno i iscrpljeno. Na ovaj način, granice omogućavaju da naša empatija bude korisna i za nas i za one oko nas.

Rad na postavljanju granica i razumevanju sopstvenog stila vezivanja može dovesti do značajnog unapredjenja naših međjuljudskih odnosa. Kroz rad na ovim veštinama, možemo izgraditi sigurniji stil vezivanja, koji nam omogućava da budemo empatični i saosećajni, a da pri tom ne ugrožavamo svoje emocionalno zdravlje. Postavljanjem granica, osiguravamo da naša empatija bude održiva i korisna, što doprinosi zdravijim i ispunjenijim odnosima.

Ključne reči: lične granice, stilovi vezivanja, praktično, održivost, bliskost

ZASTOJI U PROFESIONALNOM RASTU PSIHOTERAPEUTA: “TREBA LI DA NASTAVIM DA SE BAVIM OVIM?”

Milena Marković

Psihopoliten

RADIONICA

Radionica istražuje kompleksne izazove sa kojima se psihoterapeuti suočavaju u različitim fazama svoje karijere, sa posebnim fokusom na zastoje u profesionalnom rastu i razvoju. Namenjena je svim edukantima i psihoterapeutima, kako onima koji se suočavaju sa zastojem, tako i onima koji žele prevenirati profesionalnu stagnaciju i unaprediti svoj razvoj.

Analiziraćemo faktore koji dovode do stagnacije, uključujući teškoće u razvoju karijere, nedostatak klijenata, nedostatak motivacije, profesionalnu izolaciju i brojne druge. Analiziraćemo i kako je sve veći rast broja psihoterapeuta na tržištu u Srbiji doneo promenu i potrebu za prilagođavanjem novim uslovima.

Kroz diskusije i analizu primera iz prakse, učesnici će imati priliku da reflektuju na svoja iskustva, identifikuju specifične prepreke i razviju konkretne strategije za prevazilaženje zastoja.

Cilj radionice je da osnaži učesnike za efikasno prevazilaženje profesionalnih izazova, kako bi obezbedili dugoročni profesionalni uspeh i zadovoljstvo. Konačno, radionica ima za cilj da podstakne učesnike na proaktivno upravljanje svojim profesionalnim razvojem, kako bi ostvarili puni potencijal i obezbedili održivost i prosperitet svoje prakse u dinamičnom i konkurentnom okruženju.

Ključne reči: empatija, simulacija, modelovanje, psihoterapijski ishodi, veštačka inteligencija

„NEŠTO U MENI MI GOVORI DA ...“ TRANSAKCIONA PSIHOANALIZA

Zoran Milivojević

RADIONICA

Psihoanaliza u doslovnom smislu jeste „rašćlanjivanje duše“. U radionici ćemo predstaviti model ego-stanje – ego – psiha. Polazeći od pretpostavke Erika Berna da postoje „psihički organi“ (eksteropsiha, arheopsiha i neopsiha), prikazaćemo novi model psihe u okviru transakcione analize.

Savremena transakciona analize se u teorijskom smislu „zaglavila“ u konceptu ego stanja, zaboravljajući širi kontekst ega, psihičkih organa i psihe.

Eksteropsiha je „prostor“ u psihi u kojem se kroz proces internalizacije reprezentuju „značajni drugi“. Internalizacija podrazumeva da se memoriše doživljaj deteta ili osobe, u odnosu na „značajnog drugog“ i njegove poruke. Na ovaj način se popuiližuje eksteropsiha koja ima funkciju superega. Tek kroz proces identifikacije sa unutrašnjim objektom ili introjektom nastaje ego stanje Roditelj. U strukturalnom ili istorijskom modelu ego stanja Roditelj odgovara „mom tuđem Ja“. Biće objašnjeno kako se sadržaji Roditelja kroz proces asimilacije integrišu u Odraslog.

Arheopsiha je psihički „prostor“ u kojem se kroz proces deidentifikacije odlažu nečija bivša Ja, koja su energetski neaktivna i ne učestvuju u psihičkim dinamizmima.

Neopsiha je onaj deo psihe u kojem se obrađuju savremene informacije, i koja omogućuje konstantnu integraciju u ego stanju Odrasli.

Ego stanje deteta je „spavaonica“ zastarelih Ja koje iz nekog razloga nisu ušle u proces deidentifikacije i ostaju u egu, umesto da odu u arheopsihu.

Biće prikazane praktične implikacije ovog koncepta: unutrašnji uticaji objekata na ego; kako osoba projektuje stare objekte na osobe iz sadašnjosti; kako kontekstualno „buđenje“ ego stanja deteta dovodi do regresije i neadekvatnih reakcija. Takođe će biti predstavljeno kako svi ovi mehanizmi učestvuju u odnosu analitičara i klijenta.

INSTRUMENTI TA PSIHOTERAPIJE “PAMĆENJA BUDUĆNOSTI”: TRENING EPIZODIČKIH SIMULACIJABUDUĆNOSTI ZA POBOLJŠANJE SAMOPROJEKCIJE, RAZUMEVANJE I PROMENU ŽIVOTNOG SKRIPTA

Olga D. Tuchina, Dmitri I. Shustov

RADIONICA

Rad sa životnim skriptom, koji se u klasičnoj TA definiše kao „nesvesni životni plan“, može se značajno unaprediti razvijanjem ili oblikovanjem sposobnosti samoprojekcije, koja je narušena kod velikog broja osoba sa mentalnim poremećajima. Prema savremenim naučnim konceptima, autobiografska memorija i planiranje sopstvenog života (razmišljanje o budućnosti) zasnivaju se na istim biološkim i kognitivnim mehanizmima, kao i mentalnim sadržajima. Dakle, semantičko pamćenje (opšte znanje o svetu i našem mestu u njemu) nam pruža kognitivne skele (šeme i skripte) koje nam omogućavaju da u njih ugradimo jedinstvene perceptivne i vremensko-prostorne (epizodične detalje). A sposobnost da projektujemo svoje Ja u mentalnu scenu omogućava nam da doživimo stvoreni mentalni model prošlosti ili budućnosti kaoda se zaista dešava. Odnosno, i sećanja na prošlost i sećanja na budućnost se zapravo stvaraju iz jednog rezervoara mozga, a princip njihovog sklapanja je određen semantičkom šemom (životnim skriptom) i sposobnošću da se scena „oživi“ korišćenjem samoprojekcija. Učesnici će se na radionici upoznati sa savremenim naučnim shvatanjem skripta kao „sećanja na budućnost“, a uz pomoć praktičnih vežbi (trening epizodičnog modeliranja) naučiće da razviju sposobnost samoprojekcije u svojim klijentima i analiziraju njihov narativ kako bi pronašli kognitivne obrasce povezane sa životnim skriptom. Pored toga, učesnici će dobiti alat za modifikovanje skriptnih scena.

RAZVOJ EMPATSKIH KAPACITETA KROZ AKTIVNOSTI U KINONIJA-ART EDUKATIVNOJ ZAJEDNICI

Marina Mojović

Psihomedikus-Art privatna psihijatrijska praksa

RADIONICA

Brojni razorni društveni procesi nas psihoterapeute čine posebno odgovornim u brizi za empatske kapacitete, kako naše lične, tako i svoje okoline (profesionalno i šire). Rad u terapijskoj zajednici tokom “strašnih devedesetih” razvilo je poverenje u mogućnost lekovitih profesionalnih i ljudskih odnosa u zajednici i pored traumatičnih, parališućih i toksičnih polja u sistemima i društvu.

Tokom četrdeset godina učestvovanja u razvoju i edukaciji različitih psihodinamskih orijentacija i povezivanja sa kolegama iz zemlje, regiona i inostranstva zainteresovanih za prevazilaženje rivalskih odnosa i rascépa medju bliskim psihoterapijskim poljima, jačala je potreba za pronalaženjem metoda za kvalitetnijim povezivanjem - pravljenje mostova izmedju silosa.

Poslednje značajno iskustvo je internacionalna konferencija u Italiji u Peskari 28. do 30 juna 2024. “*Bridging Silos in Field Theory: psychoanalytic, group analytic, group relation and social dreaming matrices approaches*”. (održana na destogodišnjicu i nastavak jedne od internacionalnih konferencija u Kinoniji-Art “*Learning through experience about inclusion-exclusion in and between Traditions of Bion, Foulkes and Main*”). Značaj razvoja empatije medju društvenim i profesionalnim poljima pokazao se kao posebno moćno sredstvo u borbi sa aktuelnim destruktivnim silama oko nas.

Psihosocijalna sekcija Društva grupnih analitičara Beograd sa “Consulting-Art” organizacijom za edukaciju i konsalting (Kinonija-Art zajednica) svojim višegodišnjim radom donela je razvoj niza tehnika i

metoda transformacija destruktivnih psihosocijalnih čvorova, pored ostalog važnih za oživljavanje empatije među ljudima, srodnim profesionalnim poljima i zajednicama.

Struktura radionice

1. Presentacija sadržaja rada Kinonija-Art sa fokusom na razvoj empatskih kapaciteta;
 - A. Razvoj mreže radionica Gradjana-u-promislanju;
 - B. Trening za metodu Društveno sanjanje;
 - C. Trening sistemsko-psihodinamskog organizacionog konsaltinga;
 - D. Trening za voditelje sistemsko-psihodinamskih grupa.
2. Pitanja i diskusija, eventualno uz praktičnu ilustraciju neke od metoda koje se razvijaju u edukacijama prilagođeno neposredno situaciji na radionici.
3. Osvrt na radionicu u malim grupama i srednjoj grupi.
4. Zaključci i završavanje.

Ključne reči: tehnike razvoja empatskih kapaciteta, transformacija destruktivnih psihosocijalnih čvorova, empatija među profesionalnim poljima, narodne promišljaonice.

RELACIONE POTREBE PSIHOTERAPEUTA

Darja Pačevski, Bogdan Marković

Institut za relaciono-integrativnu psihoterapiju Srbije

RADIONICA

Relacione potrebe su emocionalne potrebe koje omogućavaju održavanje i negovanje odnosa među ljudima. Razlikuju se od fizičkih potreba za preživljavanjem i određuju kvalitet međuljudske povezanosti. Naš zadatak kao psihoterapeuta je da budemo osetljivi i usaglašeni sa relacionim potrebama naših klijenata. Međutim, mi terapeuti smo ljudska bića i imamo iste relacione potrebe kao i naši klijenti. Postoje trenuci kada naše vlastite relacione potrebe nisu zadovoljene usled mnogih izazovnih životnih okolnosti, gubitaka ili nerazumevanja u porodičnim odnosima. Nekada se upravo te relacione potrebe mogu vrlo suptilno zaplesti u terapijski odnos, pa čak i pojaviti mnoge arhaične potrebe koje su ostale nezadovoljene iz terapeutovog detinjstva (Stewart, 2010). Možemo se osetiti napušteno ako klijent prekine terapiju, obeshrabreno jer nam se čini da se klijent ne menja, ogorčeno ili povredjeno jer nismo dobili potvrdu za ono što smo učinili, učestalo inicirati kontakt izmedju seansi ili previše govoriti o ličnim iskustvima.

U relacionoj psihoterapiji pored toga što svesno i s jasnom terapijskom namerom koristimo ispitivanje, usaglašavanje i uključenost, značajnu ulogu igraju nesvesni procesi u kokreiranju intersubjektivnog iskustva sa klijentima (Hargaden & Sills, 2002). Unoseći našu ljudskost, neizbežno ulaze i naše relacione potrebe u „jednačinu“. Ovih osam relacionih potreba se mogu na različite načine pojaviti u intersubjektivnom polju izmedju nas i naših klijenata:

- 1) potreba za sigurnošću,
- 2) potvrda i prepoznavanje da smo važni u odnosu,
- 3) potreba da me prihvata stabilna, pouzdana i zaštitnički nastrojena osoba,

- 4) potvrda ličnog iskustva,
- 5) potreba za samodefinisanjem,
- 6) uticaj na drugu osobu,
- 7) potreba da postoji inicijativa drugog i
- 8) izražavanje ljubavi (Erskine, Moursund & Trautman, 1999).

Ova radionica biće usmerena na prepoznavanje, uvažavanje i normalizovanje relacionih potreba terapeuta, važnost korišćenja supervizije i lične psihoterapije kada radimo unutar transfera-kontratransfera i razvoj svesnosti o značaju terapijske prisutnosti i načinima bivanja sa i za klijenta u psihoterapijskom odnosu.

Ključne reči: relacione potrebe psihoterapeuta, transfer-kontratransfer, nesvesni procesi, intersubjektivnost, relaciona svesnost, dobrobit klijenta

RAD SA SLOBODNIM DETETOM KROZ PRIMENU DRAMSKIH TEHNIKA

Ana Pajović^a, Nina Živković

GCSRBG, Odeljenje Palilula¹

RADIONICA

Radionica je namenjena psihoterapeutima i edukantima zainteresovanim za iskustveno učenje i lični rast u ulozi pomagača.

Radionica se oslanja na elemente primenjenog pozorišta, koje podrazumeva metode igre i interakcije, kao i teorijski koncept Slobodnog Deteta u Transakcionoj analizi. Sastoji se od niza dramskih tehnika i drugih grupnih aktivnosti, osmišljenih u svrhu istraživanja i razumevanja unutrašnjih iskustava i međjuljudskih odnosa sa posebnim akcentom na improvizaciji.

Improvizacija podrazumeva saradnju, transformaciju i otkrivanje i generiše aktivaciju čula, tela, glasa, otvorenost, spontanost, kreativnost i divergentno mišljenje, zbog čega je značajan resurs u ulozi psihoterapeuta. Sa druge strane ovu dramsku tehniku vidimo i kao dragocen “alat” za uspostavljenje kontakta sa ego stanjem Deteta u terapijskom procesu.

U skladu sa tim, cilj ove radionice je stvaranje podržavajućeg okruženja za istraživanje i ispoljavanje Slobodnog Deteta – onog dela ličnosti koji omogućava otvoreno i autentično povezivanje sa drugima, poziva na igru, prisutnost, maštovitost, prepuštanje i interakciju bez straha od greške.

Ključne reči: Slobodno Dete, improvizacija, divergentno mišljenje, iskustveno učenje, saradnja, dramske tehnike

RAZVIJAJMO EMPATIJU PREMA DRUGIMA KAO I SAMO - SAOSEĆANJE (SELF - COMASSION) PREMA SEBI

*Sanja Perić¹, Sonja Janković²
Symbiosis¹, IOM UN Migration²*

RADIONICA

Koliko god da je važno razvijati empatiju prema drugima, podjednako je važno i naučiti da sebi pružimo saosećanje. Saosećanje je sposobnost osećanja i povezivanja sa patnjom drugog ljudskog bića, a samo saosećanje je sposobnost osećanja i povezivanja sa sopstvenim osećanjima, specijalno u slučajevima uočene neadekvatnosti, neuspeha, opšte patnje...

Empatija je komponenta saosećanja, ali ono što ih razlikuje je želja da se učini nešto u vezi sa patnjom. Kada se empatija proširi na akciju imamo saosećanje. To bi onda značilo da kada smo u samosaosećanju, preduzimamo aktivne korake da ublažimo svoju patnju.

Ideja će biti predstavljena kroz radioničarski rad IFS (Internal family systems), mindfulness, ACT.

Ključne reči: samosaosećanje, empatija, prihvatanje, delovi sebe

PARALELNI PSIHOTERAPIJSKI RAD SA DETETOM I RODITELJEM U INTEGRATIVNOJ DEČJOJ PSIHOTERAPIJI

Ištvan Peto, Marta Pavlović

Udruženje za Integrativnu dečju psihoterapiju

RADIONICA

Integrativna dečja psihoterapija potvrđuje važnost podržavajućeg okruženja u kome rast, razvoj i pozitivne promene dobijaju mesto u interpersonalno - intersubjektivnom prostoru koji je kokreiran od strane članova porodice. U ovoj relaciji glavni naglasak je na radu sa detetom ili adolescentom sa ciljem da se postignu pozitivne promene i izmene. Međutim interpersonalni obrasci koji se odigravaju u pozadini nastalih teškoća ili poremećaja pogotovo u realacijama roditelj - dete ili adolescent mogu da predstavljaju složen i dinamičan sistem mnogostruko isprepletene mreže nejasnih i neadekvatnih postupaka i odnosa. Stvoreno psihodinamsko polje opterećeno sa nizom nesvesnih elemenata u stručnom radu zahteva preciznu stručnu navigaciju i izuzetno fina podešavanja. Stručni rad u tom kontekstu pored primene individualnih ili grupnih modaliteta u radu sa detetovim intrapsihičkim teškoćama podrazumeva i važnost da se prepoznaju i otkriju, da se pojasne roditeljevi projekcije, fantazije, strahovi ili nerešeni konflikti roditelja koja mogu usmeriti dečji razvoj prema patnji, adaptacionim teškoćama ili psihopatološkoj poziciji. Cilj paralelnog rada je stvaranje pozitivne izmene na relaciji roditelj – dete/adolescent. Strategije i indikacije rada sa decom su definisane u teorijskim osnovama pojedinačnog modaliteta. Paralelan rad sa roditeljima je baziran na primeni terapijskog setinga “Savetovanja sa elementima individualne psihodrame”. Primenom ove metode se jača motivaciona baza roditeljstva preko prepoznavanja puteva prema boljem, uspešnijem roditeljstvu, prema doživljavanju pozitivnih emocija u kontaktu sa detetom. Relaksacije

roditeljskog straha i sterapnje od sopstvenih loših osećanja i bolnih fantazija. Metoda je usmerena na one segmente ličnosti i obrazaca ponašanja koja su najdublje povezana sa obavljanjem roditeljskih funkcija.

Učesnici radionice iskustvenog karaktera imaće priliku da steknu uvid u dinamičnu metodu dečje psihoterapije u radu sa roditeljima. Da preko prikaza slučajeva upoznaju dijagnostičke smernice i terapijske mogućnosti dečje psihoterapije i da prepoznaju osnovne psihodramske intervencije koja jačaju kapacitet mentalizacije roditelja.

Ključne reči: integrativna dečja psihoterapija, individualna psihodrama, paralelni psihoterapisjki rad. mentalizacija

EMPATSKO USKLADJIVANJE I REGULACIJA AFEKATA U INTEGRATIVNOJ PSIHOTERAPIJI

Prof Vesna Petrovic

FLV, Fakultet za pravne poslovne studije dr Lazar Vrkatic, Novi Sad

RADIONICA

Empatija i uskladjivanje su ključne reči za dobru psihoterapijsku praksu. Postoje različiti teorijski pogledi na istost ili različitost ova dva pojma. Teorijski okvir radionice je Relaciona integrativna psihoterapija. I ova dva pojma će biti predstavljena u ovom okviru.

Radionica će dati iskustveni pogled učesnika radionice na ova dva pojma, a biće prisutan i treći pojam, Uključenost, što sve zajedno vodi u umetnost psihoterapije. Sva tri pojma, empatija, uskladjivanje i uključenost u praksi vode u stvarni ples između terapeuta i klijenta i ono što se zove umetnošću i estetskim momentom u psihoterapiji. To sve posledicno i paralelno dovodi do regulacije afekata.

Ključne reči: empatija, uskladjivanje, uključenost, umetnost

ZNAČAJ EMPATIJE U TERAPISKOM RADU SA TRAUMATIZIRANIM OSOBAMA

Jelena Popadić

Psihijatrijska klinika, UKC Kragujevac

RADIONICA

Traumatska iskustva kao što su zlostavljanje, iskustvo ili svedočenje vezana za nesrećne i tragične događaje utiču na psihičku stabilnost i mentalno zdravlje, a brojne su traumatske reakcije koje u praksi registrujemo kao PTSP. Napetost nervnog sistema i doživljaj ugroženosti centralne su odlike traumatskog iskustva i ometaju psihičko funkcionisanje traumatizirane osobe, nekada u dužem periodu. Kod trauma imamo razne simptome - uznemirujuća povratna sećanja ili gubitak pamćenja, intenzivne neprijatne emocije bespomoćnosti, nesigurnosti, gubitka kontrole ili drugih zavisno od tipa traumatskog iskustva, kao što su bes, stid, osećanja krivice i negativnosti ili samo osećanja obamrlosti i umora, uz telesne promene, nervozu, napetost, razdražljivost i emotivnu labilnost, uz poremećaje sna i sniženu toleranciju na stres, kao i bihejvioralne promene, pre svega, izbegavajuće. Terapeutska pomoć u prevazilaženju ciklusa traume fokusiran je na pomoć klijentu u obradi emocija i sećanja nakon traume, kao i podsticanja jasnog i racionalnog razmišljanja i obnovi jasnoće i osećanja sigurnosti.

Radionica u prvom delu obrađuje osnovne karakteristike traumatskog iskustva, a u drugom se bavi principima tretmana uz naglasak na značaj empatičnosti terapeuta za uspešnu saradnju sa klijentom. Radionica podrazumeva interaktivne metode i aktivno učešće učesnika.

Ključne reči: trauma, transakciona analiza, isceljenje, povratak sigurnosti

**PSIHODRAMSKA TERAPIJSKA
I EDUKATIVNA GRUPNA SEANSA.
MOGUĆNOST I ZNAČAJ ZAMENE ULOGA
SA ZA NAS VAŽNIM LIČNOSTIMA,
EKSTERNALIZACIJA NAŠEG UNUTRAŠNJEG
SVETA I OBJEKTNIH ODNOSA
NA PSIHODRAMSKU SCENU.
MOGUĆNOST VIDJENJA NA SCENI OVIH
OBJEKTNIH ODNOSA KOJI TRAJNIJE
UTIĆU NA NAŠ ŽIVOT.
MOGUĆNOST TERAPIJSKE PROMENE**

Dušan Potkonjak

Good Mayes hospital, London, sada u penziji

RADIONICA

Direktno učešće i iskustvo u psihodramskoj edukativnoj grupi u meri koliko svakom učesniku odgovara. U toku radionice – grupe, pratićemo podržaćemo direktniju ali i spontanu komunikaciju sada i ovde među učesnicima. Oni koji žele podeliće o svojim očekivanjima i obditiće se kome žele i obrnuto. Kasnije ćemo ustati sa stolica i kretaćemo se po prostoru. Biće to neverbalna komunikacija. Samo pokret i zvuci i mogućnost kratkih neverbalnih autentičnih susreta među učesnicima. Kasnije će se učesnici spontano međusobno izabrati u parove koliko to prirodno žele. Te spontane međusobne izbore Moreno je nazvao Tele. To će biti praćenje intuitivnih izbora. Onda ćemo ponovo sesti u krug i podeliti iskustvo sa kime smo na sceni razgovarali i u paru. To se u psihodrami zove deljenje-Sharing. Sledi mogućnost da ko želi na psihodramskoj sceni zameni uloge sa važnim ličnostima iz svog života. Za ulogu te važne ličnosti Protagonista intuitivno bira jednog člana grupe i dolazi do zamene uloga Role reversal. Moreno je razvio zamenu uloga kao važan doprinos grupnoj terapiji. To je mogućnost

da udjemo u ulogu druge ličnosti. Da nas unutrašnji subjektivni svet, naše objektne odnose koji imaju dugotrajan uticaj na naš život i ponašanje, da ih konkretno u psihodrami eksteralizujemo na psihodramsku scenu i doživimo. Za ulogu tog važnog drugog protagonista bira člana grupe. I onda je mogućnost da taj naš unutrašnji svet koji delom ne odgovara realnosti sada ne apstraktno već konkretno na sceni sretnemo doživimo tu ličnost. Naš unutrašnji svet, naši objektni odnosi su malo ili više udaljeni od realnosti. Ali imaju trajan uticaj na naš život i ponašanje. Bitno je da koliko možemo na sceni približimo te realnosti kroz konkretne susrete na sceni. To je mogućnost da u psihodramskoj grupnoj terapiji počnemo da terapijski menjamo te odnose. J. Moreno, Zerka Moreno i drugi pišu da se u stvaranju i toku našeg unutrašnjeg sveta ulaze velika energija koja ostaje zarobljena i da kada dodje do konkretizacije tih unutrašnjih odnosa na sceni da postoji mogućnost da se ta uložena energija vrati učesnicima da poveća vitalnost. Grupni analitičari pišu slično u vezi nasih objektnih odnosa. Kao da slikovito imamo grupu ličnosti u našoj glavi. Ta unutrašnja grupa utiče na nas ali delom i na iskrivljene načine. Kao da imamo jednu grupu važne ličnosti koje su introjektovane u našoj glavi, ti unutrašnji objekti imaju značajan uticaj na naš život i važne odnose. Postoji mogućnost terapijske promene u psihodramskoj grupnoj terapiji kada naše unutrašnje svetove, naše objektne odnose konkretizujemo na psihodramskoj sceni.

Ključne reči: psihodramska grupna terapija, grupna analiza, naš unutrašnji svet, objektni odnosi, zamena uloga.

PLAYBACK TEATAR

*Dušan Potkonjak, Miloš Lazarević, Antonio Aras,
Danijela Radonjić Ljubica Špirić i dr.*

RADIONICA

Psihodrama je akcioni metod grupne psihoterapije, Moreno je od 1920. do 1932. istraživao terapijske mogućnosti spontanog improvizovanog teatra života i istine. Sadašnju formu psihodrame kao grupne psihoterapije Moreno je kreirao 1930-tih i dalje usavršavao do 1974. U psihodrami motivisan član terapijske grupe izlazi na scenu i igra samog sebe, i postaje protagonista istražuje sa grupom svoja važna događanja i odnose. Bira članove grupe da igraju važne ličnosti iz njegovog života. Dolazi do zamene uloga.

Playback teatar kreirao je 1970-tih Dzonatan Foks Morenov student psihodrame koji se bavio i teatrom. Tu se grupa playback glumaca prvo akciono predstavi kroz forme playback teatra: fluidnu skulpturu, hor, slobodnu formu za priču. I tako pokazuju publici šta je playback, jedan od izvodjača komunicira sa publikom i ohrabruje ljude iz publike da ispricaju nešto iz svog života. Ličnost iz publike postaje pripovedač i može da bira ko će igrati njega i druge važne ličnosti. U psihodrami protagonista izlazi na scenu i igra samog sebe. U playback pripovedač isprica svoju priču ali ne izlazi na scenu već gleda kako će priču izvesti playback glumci.

Playback ima estetiku teatra, ali je važno da playback glumci izvedu priču sa poštovanjem i validiranjem pripovedača. Validacija pripovedača i priče je bitna potreba ličnosti i u psihoterapiji i u playback teatru.

Ključne reči: psihodrama, akciona grupna terapija, playback teatar, glumci, pripovedači iz publike, validacija pripovedača i priče, spontani improvizovani teatar života i istine

EMPATIJA U AKCIJI: VALIDACIJA U DIJALEKTIČKO-BIHEJVIORALNOJ TERAPIJI

*Dmitrii Puškarev, M.D., Ph.D¹, Karolina Vörös²
Becompany Training¹, Karolina Voros PR Centar za edukaciju
i savetovanje DBT GST BW²*

RADIONICA

Prihvatanje, empatija i validacija su bazične terapijske veštine, a posebno su važne u radu sa klijentima sa problemima u emocionalnoj regulaciji i sa dijagnozom poremećaja ličnosti. U dijalektičko-bihejvioralnoj terapiji veština validiranja je sržna koju terapeut primenjuje prema klijentu, i istovremeno podučava klijenta da usvoji ovu veštinu i primenjuje na sebi. Na ovoj radionici učesnici će naučiti šta je sve validacija, a šta nije, i kako da koriste validaciju sa svojim klijentima i da iskuse kako se klijenti podučavaju validaciji, kroz terapijski okvir dijalektičko-bihejvioralne terapije.

Ključne reči: dijalektičko-bihejvioralna terapija, validacija

PSIHODRAMSKO DUBLIRANJE – EMPATIJA U AKCIJI

Marijana Radulović

*Srpska psihodramska asocijacija Moreno (SPA Moreno) / ALTERO –
Asocijacija za lični trening, edukaciju, razvoj i osnaživanje*

RADIONICA

Dubliranje je psihodramska tehnika koja se zasniva na identifikaciji i odgovara empatiji u akciji. Razvojno odgovara fazi sveidentiteta (all identity) i urođen je proces. Iako beba ne može da govori, majka je dublira, odnosno dolazi u kontakt sa bebinim osećanjima i potrebama i pomaže joj da ih izrazi. Tek kroz mamin odgovor, beba dobija osećaj da postoji. Takođe i beba dublira majku, pa može izražavati njenu uznemirenost i druga osećanja.

Tehnika dubliranja je primenljiva u svim vrstama psihoterapije i mnogo je manje invazivna od interpretacije. Cilj dubliranja je kako pružanje podrške i holdinga protagonistu (osobi koja izlaže svoju temu, problem), tako i produbljivanje procesa. Izvodi se tako što osoba koja dublira zauzima telesni stav protagoniste, podražava boju glasa i pokušava da se što više poistoveti sa protagonistom (da postane njegov alter ego ili jedan njegov deo). Može održavati i fizički kontakt sa protagonistom, ukoliko protagonist to odgovara. Zatim izgovara nešto što protagonista nije izgovorio, a čini mu se da je značajno. Sadržaj dubla su najčešće misli, osećanja i telesne interpretacije. Nakon dubliranja, protagonista ponavlja svojim rečima ono sa čim se slaže, a može i u potpunosti odbaciti dubl. Čak i tada dubl može biti od koristi jer time što dolazi u kontakt sa onim što nije, protagonista bolje definiše ono što jeste. Protagonista može birati svoj dubl i on ga može pratiti tokom čitavog rada (konstantni dubl) ili se osobe koje empatišu mogu same javiti da dubliraju (hit & run dubl). Postoji više vrsta dublova: bezbojni, strastveni dubl, verbali-

zacija neverbalne komunikacije, dubl preispitivanja, kontradiktorni dubl, podržavajući (containing dubl), telesni dubl...

Na radionici će učesnici imati priliku da se upoznaju sa vrstama dublova i da vežbaju veštine dubliranja, koje im mogu pomoći u radu sa klijentima.

Ključne reči: psihodrama, dubl, empatija, akcija

KONTROLA BESA KROZ EMPATIJU

Lidija Ristić-Milojević

Društvo bihevioralne teorije i prakse

RADIONICA

Nekontrolisani bes prepoznat je kao čest i iscrpljujući psihološki problem u raznim psihijatrijskim stanjima, kao i među zdravim pojedincima, a lečenje besa i agresije postalo je predmet interesovanja u različitim setinzima. Postoje izazovi u veštini vladanja sobom u situacijama kada se pojedinci suočavaju sa sopstvenim besom, kao i gnevom drugih ljudi.

„Suprotnost besu nije smirenost, nego empatija“ – Mahatma Gandhi. Uspostavljanje dobrih međuljudskih odnosa, kako na profesionalnom, tako i na ličnom planu, u velikoj meri zavisi od naše sposobnosti da prepoznamo emocije drugih ljudi i pokažemo brigu za njihovu dobrobit. Iskrena briga i stav da se reši problem i gvozdena vrata otvara, pa i vrata ljutih sagovornika, te oni bivaju razoružani od svoje agresivnosti i ulaze u racionalan dijalog sa empatičnom osobom. Veština vladanja sobom i veština konstruktivne komunikacije najbolje se uče kroz asertivni trening. Asertivnost je veština koju koristimo da izrazimo svoje misli, osećanja i uverenja na iskren, jasan, direktan i prikladan način, poštujući prava drugih.

Cilj ove radionice je da predstavi kako oblikovanje lične asertivnosti može da utiče na kontolu sopstvenog besa, kao i na upravljanje besom drugih ljudi. U prvom delu radionice fokus je na veštini razlikovanja asertivnog i neasertivnog ponašanja, a u drugom na primeni asertivnih tehnika. Pristup rada se bazira na kognitivnoj restrukturaciji i povratnim informacijama tokom igranja uloga u unapred zadatim problematičnim situacijama. Na kraju radionice polaznici će ovladati metodama prepoznavanja sopstvenog besa, kao i besa sagovornika, moći će da identifi-

kuju i restrukturiraju kognitivne distorzije u obe vrste situacija, kao i da promene ponašanje kroz igranje uloga u obe vrste situacija.

Ključne reči: kontrola besa, empatija, asertivnost, agresivnost

KRATKOROČNO LEČENJE DEPRESIJE U INTEGRALNOJ KAUZALNOJ PSIHOTERAPIJI

Jurij Tor

Akademija za integralnu psihodinamsku psihoterapiju

RADIONICA

Usled kulturoloških zabrana, agresivni impulsi kod ljudi su u velikoj meri potisnuti i ne dospevaju u svest. Posledica ovakvog potiskivanja je konverzija agresivnog naboja kojem je blokiran put u svest, koja vodi ka formiranju autoagresivnih stanja. Ako ovi uslovi dosegnu kritični nivo – usled jednog ili više životnih događaja veoma stresnih za pojedinca – stvaraju se autodestruktivni obrasci razmišljanja i ponašanja, a jedan od uobičajenih načina njihovog ispoljavanja je depresija.

Na ovoj radionici ćemo razmotriti potisnutu agresiju kao etiološki faktor depresije i predstaviti sveobuhvatnu tehniku kratkoročne psihoterapije, koja se fokusira na:

1. otklanjanje zabrana na osveščivanje i kanalisanje agresije;
2. eliminisanje autodestruktivnih programa;
3. obradu akumuliranih neodreagovanih agresivnih afekata.

Na radionici će biti predstavljeni protokoli rada, slučajevi i podaci kliničkog ispitivanja.

Ključne reči: lečenje depresije; integralna kauzalna psihoterapija.

SISTEMI PODRŠKE IZ UGLA SPORTSKE PSIHOLOGIJE I GEŠTALT PSIHOTERAPIJE

Marta Tutić

RADIONICA

Bronfenbrennerov model ekosistema je baziran na razumevanju adaptacije pojedinaca, koji kontinuirano rastu i razvijaju se u okviru dinamičnog okruženja u kom žive. Na ove procese utiču makrookruženja i širi kontekst u koji je pojedinac uključen (Bronfenbrenner, 1987). Bronfenbrenner ističe 4 sistema: mikrosistem, mezosistem, egzosistem i makrosistem. Ranije su sportisti bili posmatrani izolovano, bez konteksta i uvidjanja koja okruženja utiču na njihov život. Danas sportiste posmatramo uzimajući u obzir njihov fizički, psihološki, tehnički i taktički kontekst. Bronfenbrennerova teorija nam može pomoći da razumemo kako fizički, tako i mentalni razvoj sportista. Važno je da postignemo adaptaciju između sportista i njihovog najbližeg okruženja, koje se menja i nekada može biti nestabilno i/ili nedostupno za sportiste. Ova interakcija je recipročna: i sportisti i njihovo okruženje utiču jedni na druge. Podrška je neophodan uslov za kontaktiranje sa sobom, sa drugima i sa okruženjem u celini. Svrha ove radionice je da predstavi upotrebu Bronfenbrennerovog modela ekosistema u sportskoj psihologiji, da istakne njegov uticaj na razvoj sportista i sve objasni kroz sisteme podrške iz ugla Geštalt psihoterapije. Učesnici će imati priliku da se dublje zagledaju u sebe i/ili svoje klijente (ukoliko su klijenti sportisti) koristeći ekosisteme. Ova radionica sastavljena je od teorijskog i praktičnog dela i nudi učesnicima korisne tehnike, koje mogu implementirati u svoj rad. Ideja je da kroz ovu radionicu nauče kako da podstaknu klijente-sportiste da koriste sisteme podrške iz okruženja, kao i samopodršku. Tokom radionice, učesnicima će biti predstavljene studije slučaja klijenata sportista, kao i audio-vizuelni sadržaj kroz koji će moći da produbljaju svoja znanja. Glavni fokus će

biti teorijski okvir, predstavljen kroz primere iz prakse rada sa sportistima, u individualnom i grupnom kontekstu. Radionica je interaktivna i uključuje rad u parovima i u manjim grupama od 3-5 učesnika, praćen zajedničkom diskusijom.

Ključne reči: sistemi podrške, sportska psihologija, Geštalt psihoterapija, eko sistemi

MALA ŠKOLA PSIHOTERAPIJE

Mirjana Vasić

Oš „Majur“ i Smš „Mihailo Vukdragović“

RADIONICA

Glavne teme koje će biti ponudjene učesnicima ove radionice su: Integrativna art terapija, psihodrama, dramaterapija, konstelacije i psihoterapija i duhovnost. Akćenat će biti na nekim od ponudjenih sadržaja koje sama grupa bude izabrala na osnovu svog interesovanja tj na osnovu interesovanja većine učesnika. Jedan od ciljeva radionice je osveščivanje potrebe za upoznavanjem što više različitih modaliteta, uočavanje sličnosti i razlike među njima – poredjenje, kao i izuzetnog značaja integracije u terapijskom radu. Osim toga, biće govora i o alternativnim, manje poznatim psihoterapijskim tehnikama koje su u praksi dale dobre rezultate. Fokus će biti na iskustvu i razmeni.

Ključne reči: Različiti pravci u psihoterapiji, integracija, art terapija, alternativni pravci

KAKO PREVAZIĆI SOCIJALNU ANKSIOZNOST

Ivana Vračkić¹, Branislava Krasić²
Uprava za omladinu i sport, GU Niš¹
OŠ "Dositej Obradović", Niš²

RADIONICA

Socijalna anksioznost se karakteriše intenzivnim strahom od društvenih situacija i strahom od procene drugih ljudi. Kognitivno-bihevioralna psihoterapija (KBT) je dokazano efikasna u tretmanu socijalne anksioznosti. Tehnika bihevioralnog eksperimenta je ključni alat KBTa za tretiranje ovog poremećaja. Ovo je pristup zasnovan na dokazima koji omogućava pojedincima da aktivno testiraju svoja anksiozna uverenja i pretpostavke u realnim životnim situacijama. To je način da se izađe iz začaranog kruga anksioznosti i izbegavanja putem testiranja društvenih strahova kroz koje klijenti u kontrolisanim uslovima uče da su njihovi očekivani negativni ishodi često preuveličani ili malo verovatni. Nakon radionice učesnici će biti u stanju da:

1. Razumeju značaj primene bihevioralnog eksperimenta u tretmanu socijalne anksioznosti
2. Efikasno primene ključne bihevioralne eksperimente u terapiji socijalne anksioznosti
3. Kreiraju individualne bihevioralne eksperimente prilagodjene klijentu

Ključne reči: KBT, socijalna anksioznost, suočavanje, bihevioralni eksperiment

ŠTA KADA TERAPEUT IZGUBI EMPATIJU – DA LI JE TO KRAJ ILI POČETAK PROCESA?

Bojan Vuković, Jelena Janjić
Asocijacija sistemskih terapeuta

RADIONICA

Kroz radionicu ćemo nastojati da otvorimo prostor za iskustvene priče, na osnovu kojih ćemo saznavati kako naš unutrašnji glas, prethodna iskustva, društveni, lični i porodični narativi utiču na pristup koji nas vodi ka klijentu ili nas udaljava od njega. Šta se dešava sa nama kada osetimo da gubimo empatiju? O čemu razmišljamo? Šta tada radimo? Kako se ponašamo kada odustanemo u terapijskom procesu? Šta možemo da uradimo kada prepoznamo lanac reakcija između nas i klijenta? Kroz radionicu ćemo se voditi razumevanjem empatije koje je ponudio Karl Rodžers. Empatiju ćemo sagledavati pre kao proces, nego kao stanje (Carl Rogers, 1974). Kao što van terapijske sobe povremeno izgubimo nadu i empatiju, tako ih ponekad izgubimo i u radu sa određenim temama i klijentima. Otvara se važno pitanje: Na koji način dominantni diskurs iz kog posmatramo ulogu terapeuta i konstrukte koji su deo naše psihoterapijske prakse, može uticati na kreiranje previsokih očekivanja od terapeuta, stvaranje izazovne dihotomije između „empatičnog“ i „neempatičnog“ terapeuta i na utemeljivanje nezavidnog položaja terapeuta u kojem potencijalni gubitak empatije znači kraj procesa koji je u dobrobiti klijenta? Takođe, doživljaji koje imamo u radu sa određenim klijentima i temama, kao što su teret, blokada, manjak empatije i nade, mogu uticati na to da osetimo sramotu, kao i na odluku da ne delimo dileme u supervizijskom procesu, a samim tim i da se osetimo samo i „zaglavljeno“.

Za nas terapeute, kao važne karike sistema i terapijske relacije, veoma je značajno da uvidimo obrazac koji započinje sa okidačem koji nas blokira, a završava se sa doživljajem sa kojim završavamo sean-

su. Uvidjanje ove cirkularnosti vodi ka samorefleksivnoj praksi koja ojačava terapijsku relaciju i podstiče proces koji je u dobrobiti klijenta. Radioničarski rad će uključivati rad u manjim grupama, razmenu i iskustvene vežbe. Kroz lične primere ćemo podsticati samorefleksivnu perspektivu i koristiti grupu kao podršku.

Ključne reči: empatija kao proces, terapijska relacija i empatija, relaci-
ona refleksivnost, terapeut kao deo sistema, self terapeuta, cirkularnost

THE EMPTY CHAIR AND ITS USE IN PSYCHOTHERAPY

Tony White

RADIONICA

Abstract The “empty chair” technique has been a foundation of psychotherapy for decades, with its origins tracing back to Fritz Perls and further developed by Edgar Stuntz. This article examines the multifaceted use of the empty chair, particularly within the framework of Transactional Analysis (TA). It explores the various ways therapists utilize the empty chair to facilitate structural analysis, rededication, parenting dynamics, and other therapeutic goals. Drawing insights from TA, Gestalt therapy, and cognitive-behavioral therapy, the author delves into the psychological processes associated with chair work, emphasizing the importance of regression and ego state integration. Additionally, the therapeutic implications of chair work are discussed, including its impact on self-understanding, diagnosis, and the therapeutic relationship. The article also indicates how chair work can be adapted to meet the needs of clients with Post-Traumatic Stress Disorder (PTSD), highlighting its potential as a form of exposure therapy. The article provides a comprehensive re-view of the empty chair technique and its diverse applications in contemporary psychotherapeutic practice.

Keywords: Transactional Analysis, psychotherapy, ego states, gestalt.

Usmeno saopštenje

NEISKRENOST NA RADNOM MESTU I DOPRINOS RUKOVODILACA – KONSTRUKTIVISTIČKA PERSPEKTIVA

Aleksandar Andjelković

Hive Group d.o.o.

USMENO SAOPŠTENJE

U ovom izlaganju razmotrićemo kakvi se odnosi grade na radnom mestu zbog toga što nas zapažanja iz konsultantskog rada upućuju na to da su ovi odnosi pretežno neiskreni, odnosno da se češće ostvaruju odnosi zavisnosti nego odnosi uloga. Nadalje, zapažanja nas upućuju i na to da najviši rukovodioci imaju ulogu u izgradnji odnosa na radnom mestu, te je to još jedan aspekt koji će biti razmotren.

U gotovo 15 godina konsultantskog iskustva sa, pretežno multinacionalnim, velikim preduzećima zapazili smo da u kompanijama uglavnom vlada agresivan i pasivno-agresivan stil komunikacije, da rukovodioci preemptiraju loše namere, npr. nebrigu i javašluk, i (ne)kompetentnost zaposlenih, da hostilno nameću svoj stil rada (žargonski, „mikromenadžuju“) i da to sve za posledicu ima izgradnju neiskrenih odnosa. Potvrdu ovog zapažanja našli smo u istraživanjima „uticaja koji rukovodioci vrše na svoje zaposlene“. U ovim istraživanjima dominantni stil uticaja rukovodilaca u oblasti izgradnje odnosa bio je „Pasivno/Odbrambeni stil – Prihvatanje“, odnosno rukovodioci su na svoje podređene dominantno vršili uticaj u smeru gradjenja neiskrenih odnosa. Ovaj stil uticaja karakteriše „ohrabrivanje zaposlenih da govore drugima ono što žele da čuju, a ne ono što je potrebno da čuju“, „navodjenje drugih da se oslanjaju na laskanje i ulagivanje da bi dobili odobrenje“, „da se slažu sa svime što drugi kažu (da im povladjuju)“ i sl.

U ovom radu razmotrićemo na koje načine rukovodioci doprinose neiskrenosti na radnom mestu i diskutovaćemo moguće posledice.

Ključne reči: stilovi uticaja rukovodioca, hostilnost, preempcija, odnosi uloga

“JOŠ UVEK STE SA MNOM, GOSPODINE HAROU?” – PSIHOTERAPIJA, NARACIJA I VIDEO IGRE

Uroš Antić

USMENO SAOPŠTENJE

Od avgusta 2023. učestvujem u pisanju naracije za igru “Rue Valley,” narativnom RPG-u koji se, između ostalog, bavi i temama kao što su psihoterapija i mentalno zdravlje. Kao pisac i psihoterapeut, želeo sam da unesem svoje profesionalno iskustvo u priču igre i na taj način dodam na realističnost onoga što je prikazano u igri. Govoriću o konceptu igre, njenom narativu, mehanikama i načinu na koji one utiču na priču, kao i o psihološkim izazovima i problemima s kojima se glavni lik igre suočava. Dotaći ću se i toga kako se mentalno zdravlje i psihoterapija predstavljaju u video igrama, i kako igre mogu doprineti destigmatizaciji mentalnih poremećaja. Kroz ovo izlaganje, želim da podstaknem diskusiju o važnosti autentičnog prikaza psihoterapije u igrama i o potencijalu igara da pozitivno utiču na brigu o mentalnom zdravlju.

Ključne reči: video igre, naracija, psihoterapija

EMPATIJA KAO ESENCIJALNI DEO KOMUNIKACIONIH TRANSAKCIJA I JASAN POKAZATELJ KOMUNIKACIONE INTELIGENCIJE

Prof.dr Jelena Bajić

Visoka škola za Bezbednost i Kriminalistiku

USMENO SAOPŠTENJE

U uspešnoj komunikaciji odnos medju ljudima se temelji na uzajamnom poverenju, spremnosti da se otvoreno razgovara o osećanjima, prošlim iskustvima, brigama i nedoumicama. Tako se komunikacioni čin gradi na temeljima uzajamnog dopadanja i brige kao važnih elemenata empatije. Otvorenost za komuniciranje trebalo bi da bude osnova svakog dijaloga, premisa dobronamernosti sagovornika i zajednička osnova za napredak društva. Komunikacione transakcije i govorničke veštine, nisu samo ono što je spolja i što publika doživljava svojim čulima. Da bi se došlo do uspešnog komunikacionog čina, osim dobre pripreme, potrebno je poznavati komunikacionu inteligenciju i imati određenu dozu empatije za sagovornika u samom komunikacionom činu. Takođe, temelje etičke vrednosti ličnosti sagovornika još od antičkog doba, prepoznate su kao ključni činilac u oblikovanju komunikacione situacije, a sve kroz prizmu empatičnog sagledavanja predmetnih komunikacionih transakcija svih učesnika. Važno je da se u onome koji govori prepozna osoba sa etosom i moralom. Komunikologija, kao nauka, jedna od naslednica Retorike, bavi se prenošenjem poruke i odnosom pošiljalaca i primalaca poruke. Jedan od najpotrebnijih elemenata za dijalog, po savremenim autorima, je spremnost na slušanje kao otvorenost uma i sposobnost prepoznavanja trenutka za to, a ne poslušnost ili prilagođavanje sagovorniku zarad pukog dopadanja. Stoga, uspešne komunikacione transakcije, tačnije slaganje sagovornika, zavisi od sposobnosti sagledavanja multiplih perspektiva, same snage odnosa,

jednakosti uticaja, kompatibilnih vrednosti, dubine zainteresovanosti za predmet razgovora, sličnosti interesovanja, kvaliteta interakcija i budućih planova. Važno je napomenuti i da dobar sagovornik nije pasivni primalac naredbi i zaduženja, već sposobni i ravnopravni činilac društvenih aktivnosti. Stoga možemo reći da se zdrava međuljudska komunikacija zasniva na uzajamnosti, stvaralaštvu i razmeni značenja koje je namerno strukturisano i vremenski osmišljeno. Empatija posredno, kao esencijalni deo komunikacionih transakcija, jasan je pokazatelj komunikacione inteligencije, jer obuhvata sve gore pomenuto o čemu će više reći biti u samom radu.

Ključne reči: komunikacione transakcije, empatija, komunikaciona inteligencija

TAMNA STRANA LJUDSKE PRIRODE: ZLURADOST I PAKOST

Milica Bogunović

USMENO SAOPŠTENJE

Tamna strana ljudske prirode najbolje se može razumeti kroz koncepte zloradosti i pakosti. Zloradost (Schadenfreude) označava zadovoljstvo zbog tuđe nesreće, dok pakost predstavlja namerno nanošenje štete drugima, često i na sopstvenu štetu.

Analizirajući evolucijske korene pakosti, vidi se značajna uloga pakosti u međuljudskim odnosima. Pakost se percipira kao enigma za psihologe, biologe i ekonomiste, jer je u suprotnosti sa saradnjom koja je ključna za društveni napredak. Paradoksalno, iako destruktivna, pakost može poslužiti kao sredstvo za postizanje pravde.

Kroz igru ultimatum, istraživanja pokazuju da ljudi često kažnjavaju nepravedne ponude, čak i na sopstvenu štetu, kako bi podstakli pravednost. Ova igra otkriva dve vrste pakosti: kontradominantnu, koja teži ravnopravnosti, i dominantnu, koja teži nadmoći. Pored toga, istraživanja ukazuju na to da su emocije poput ljutnje i gadjenja ključne za pakosno ponašanje, dok empatija i sebičnost mogu delovati kao zaštitni faktori. Takođe, ljutnja zbog nepravde može izazvati pakosno ponašanje, a veliku ulogu ima i zavist i zloradosti. Ruku pod ruku sa zloradosću i pakošću ide i osporavanje i kažnjavanje ponašanja koja čine svet boljim mestom (fenomeni kao što su kažnjavanje dobročinitelja i moralna uvreda).

Zloradost i pakost su sastavni deo ljudske prirode. Interesantno je da, uprkos negativnim konotacijama, zloradost i pakost mogu igrati važnu ulogu u održavanju pravde u društvu.

Ključne reči: zloradost, pakost, odsustvo empatije, zlo, zavist, dehumanizacija

NAUKA O SVESTI: INTEGRATIVNI PRISTUP MENTALNOM ZDRAVLJU I PSIHOLOŠKOJ BEZBEDNOSTI

Dr. Milena Bratičević
University of Toronto, SCS

USMENO SAOPŠTENJE

Nauka o svesti je interdisciplinarna nauka koja povezuje oblasti psihologije, neurobiologije, fizike, kognitivne nauke i filozofije, čime doprinosi boljem razumevanju prirode uma, uzroka mentalnih oboljenja i neophodnih uslova za održivo mentalno zdravlje. Rad će prezentovati ulogu nauke o svesti u prevenciji kroz integralni pristupu mentalnom zdravlju i psihološkoj bezbednosti.

Nauka o svesti proučava fizičke, mentalne, emotivne i duhovne aspekte ljudskog postojanja, čime doprinosi preventivnom modelu za opšte psiho-fizičko zdravlje. Kroz teme kao što su relациона priroda uma, ne-dualizam, razvojni način razmišljanja, orijentacija na proces, kao i rad sa mislima, emotivna regulacija i ko-regulacija, nauka o svesti doprinosi boljem razumevanju osnova mentalnog zdravlja i uzroka učestalih mentalnih poremećaja. U kontekstu psihološke bezbednosti, nauka o svesti doprinosi razvijanju autentičnosti kroz pitanje 'Ko sam ja?' kao i razumevanje prirodnog stanja svesti u kome se svaka individua oseća bezbedno da se kreativno iskaže. Proces psihološkog razvoja ličnosti je podstaknut procesom integracije sa sredinom kroz razvoj svesti od ego-ćentričnog/etno-ćentričnog nivoa do integrativnog nivoa, gde individua vidi sebe kao deo nečeg većeg, gde je fokus na saradnji i gradjenju stabilnih, podržavajućih odnosa.

Kvalitet percepcije, sposobnost kreativnog iskazivanja, osećaj pripadnosti i visćeralno iskustvo života ukazuju na kvalitet psiho-fizičkog zdravlja, kako na individualnom tako i na kolektivnom nivou. Nauka o svesti utiče na sposobnost empatije kroz razumevanje uloge

pojedince u društvu i omogućava najviši nivo inkluzije i saradnje za dobrobit cele zajednice.

Rad će prikazati novi model za bezbednost National Safety Council-a, koji uključuje mentalno zdravlje i psihološku bezbednost. Rad će takodje ukazati na ulogu mentalnog zdravlja u ESG (Environment-Social-Governance) modelu, kao i rezultate rada sa 50+ organizacija na uvođenju edukativnih programa za razvoj svesti i promociju mentalnog zdravlja i psihološke bezbednosti na radu.

Ključne reči: nauka o svesti; prevencija; integracija; mentalno zdravlje; psiholoska bezbednost

LIČNA TERAPIJA, SUPERVIZIJA I PROFESIONALNA PRAKSA GEŠTALT TERAPEUTA I POLAZNIKA EDUKACIJE IZ GEŠTALT PSIHOTERAPIJE I KAPACITET ZA EMPATIJU

Sanja Bratina¹, Ljiljana Božović², Bojana Todorović³

Psihološko savetovalište Novi prostori¹,

Specijalna bolnica za rehabilitaciju i ortopedsku protetiku²,

Geštalt terapija Bojana Todorović³

USMENO SAOPŠTENJE

Uvod. Cilj istraživanja je proveriti postojanje povezanosti kapaciteta za empatiju geštalt psihoterapeuta u odnosu sa na zastupljenost lične terapije, supervizije i prakse sa klijentima. Postavljena je hipoteza da su izloženost ličnoj terapiji, superviziji i praksi pozitivno povezani sa kapacitetom za empatiju.

Metod. Istraživanje je sprovedeno na prigodnom uzorku od 142 ispitanika, diplomiranih geštalt terapeuta i polaznika završnih godina edukacije iz geštalt psihoterapije. Prosečna starost ispitanika u trenutku ispitivanja iznosila je 42.63 godine ($SD = 9.27$), u rasponu od 25. do 71. godine života. Što se tiče strukture po pitanju polaznika edukacije i geštalt psihoterapeuta terapeuta, uzorak sačinjava 55 polaznika završnih godina edukacije i 87 terapeuta. 54,9% ispitanika ide na ličnu psihoterapiju, a njih 45,1% ne. Kada je u pitanju supervizija njih 70,4% je pohađa, a 29,6% ne. Ispitanici iz kompletnog uzorka se u proseku psihoterapijskom praksom bave 9.55 godina, u rasponu od 1 godine prakse, do 55 godina prakse ($SD = 8.06$, $Min = 1$, $Max = 55$). Prosečno rade sa klijentima što u individualnom, što u grupnom setingu, 11.42 sata nedeljno, minimalno 1 sat, maksimalno 45 sati ($SD = 9.56$, $Min = 1$, $Max = 45$). Istraživanje smo realizovali zadavanjem

Upitnika spremnosti za empatiju i kratkog informativnog upitnika. Rezultati pokazuju da ispitanici (edukanti i terapeuti zajedno) koji su u trenutku istraživanja išli na ličnu psihoterapiju pokazuju značajno veću empatiju sa negativnim emocionalnim stanjima kod drugih (pa i kod klijenata), $t(140) = 2,84$, $p < 0,01$. Značajne razlike postoje i na ukupnoj skali empatije $t(140) = 2,84$, $p < 0,05$. Nema statistički značajnih razlika u empatiji u odnosu na pohađanje supervizije i profesionalne prakse. Postavljena hipoteza je delimično potvrđena.

Zaključak. Rezultati podržavaju opravdanost obaveznosti lične terapije kao dela procesa edukacije i podrške terapeutima u praksi, posebno kada su u pitanju relaciono orjentisani pravci.

Ključne reči: empatija, lična terapija, supervizija, praksa, geštalt

IZAZOVI PARTNERSKOG ODNOSA SA OSOBOM NARCISOIDNOG POREMEĆAJA LIČNOSTI

Branka Blašković

Nikolaterm doo

USMENO SAOPŠTENJE

U radu će biti data početna hipoteza i definicija zdravog partnerskog odnosa, kao važnog dela života i funkcionisanja pojedinca, geneza i ključne karakteristike narcisoidnog poremećaja ličnosti, izazovi u partnerskom odnosu, sa osobom sa narcisoidnim poremećajem ličnosti, kroz TA koncepte, kao i predlog terapijskog pristupa.

Ključne reči: empatija, narcisoidni poremećaj ličnosti, partnerski odnos, transakciona analiza

ISCELJIVANJE TRANSGENERACIJSKIH TRAUMA U TOKSIČNIM PORODICAMA

Ljubica Bogetić

USMENO SAOPŠTENJE

Postoje različite vrste toksičnih odnosa u porodici od zlostavljanja, zanemarivanja, manipulacija i emocionalnih učena. Svi oni ostavljaju neke traume na osobu koja odrasta u takvim uslovima. Same osobe koje utiču na odrastanje dece su na neki način žrtve svojih predaka i prenose svoje transgeneracijske traume na potomke. Kao odrasla osoba takvo dete često percipira i razmišlja iz ugla uplašenog, postidjenog, glavnog Dete, pa ima i takve životne izbore koji često aktiviraju to unutrašnje uplašeno Dete. Ako ih ne obradi na vreme, može da dovede sebe do psihosomatskih oboljenja i nastavlja da prenosi transgeneracijske traume dalje svojoj deci.

Uz pomoć integracije različitih terapijskih modaliteta u kombinaciji sa duhovnim tehnikama moguće je ojačati Odrasli deo ličnosti, isceliti povredjeno unutrašnje Dete. Cilj terapije je prekinuti lanac transgeneracijskih trauma i disfunkcionalnih obrazaca ponašanja i ostvariti svoju autonomiju.

Ključne reči: toksični odnosi, transgeneracijska trauma, transakciona analiza, duhovnost, unutrašnje Dete

PREBACIVANJE ODGOVORNOSTI ZA POSTUPKE NA VEŠTAČKU INTELIGENCIJU I/ILI ROBOTE: ETIKA, EMPATIJA I DRUŠTVO

Djuradj Caranović

*Laboratorija za eksperimentalnu bihevioralnu psihologiju -
Inner Pathways*

USMENO SAOPŠTENJE

Ubrzani razvoj veštačke inteligencije (AI) i robotike dovodi do prebacivanja odgovornosti za postupke na ove tehnologije, otvarajući složena etička i psihološka pitanja koja su relevantna za psihoterapeute. Ovo predavanje analizira moralne i psihološke implikacije prebacivanja odgovornosti na AI, sa naglaskom na uticaj na empatiju, mentalno zdravlje i terapijsku praksu.

Kroz primere kao što su AI terapijski chatboti, autonomna vozila i medicinski roboti, istražujemo kako AI utiče na ljudsku psihologiju i empatiju. AI terapijski chatboti mogu pružiti emocionalnu podršku i smanjiti stigmatu oko traženja pomoći, ali postavljaju pitanja o autentičnosti empatije i poverenju. Autonomna vozila donose etičke dileme kada AI mora odlučivati u situacijama sa mogućim nesrećama, dok medicinski roboti otvaraju pitanja odgovornosti za greške tokom medicinskih intervencija, kao i rizik usamljenosti od usmeravanje komunikacije na veštačku inteligenciju.

Ključna pitanja uključuju:

- Etika i odgovornost: Kako psihoterapeuti mogu pomoći u definisanju odgovornosti kada AI donosi odluke sa neželjenim posledicama? Kako ovo utiče na poverenje klijenata u terapijski proces?
- Psihološki efekti: Kako prebacivanje odgovornosti na AI utiče na mentalno zdravlje i percepciju odgovornosti kod klijenata?

Na koji način psihoterapeuti mogu podržati klijente u navigaciji kroz ove promene?

- Strah od zamene veština: Kako strah od zamene ljudskih veština AI tehnologijama utiče na samopouzdanje i profesionalni identitet klijenata?
- Emotivni odnosi i usamljenost: Kako korišćenje AI, poput ChatGPT Co-pilot i Bard, utiče na emocionalne odnose i osećaj usamljenosti kod klijenata?

Predavanje se oslanja na najnovija istraživanja iz oblasti psihoterapije, psihologije i etike, pružajući uvid u mogućnosti i ograničenja AI u kontekstu emocionalne inteligencije.

Diskutuje se o alatima i modalitetima koje kroz psihoterapiju možemo da primenimo kod klijenta, kao i iskustva samih seansi i implikacija AI na klijentov život, kako bi se očuvale ljudske vrednosti i empatija.

Dodatno, razmatra se kako psihoterapeuti mogu koristiti AI kao alat u terapijskom procesu, poboljšavajući pristup i efikasnost terapije, te razvijajući nove metode za jačanje empatije kod klijenata.

Predavanje je namenjeno psihoterapeutima i stručnjacima iz srodnih oblasti, pružajući alate za kritičko promišljanje i praktične strategije za rad sa klijentima u svetu gde AI igra sve veću ulogu.

Ključne reči: etika, empatija, veštačka inteligencija (AI), psihoterapija, odgovornost, emotivni odnosi

POKLON KAO POKAZATELJ ADEKVATNOSTI EMPATIJE

Nataša Cvejić Starčević
Psihološko savetovalište PST

USMENO SAOPŠTENJE

Značenje reči „pokloniti“ ili „dati“ izostavlja svaku obavezu: poklanja se dobrovoljno, a to davanje ne zadužuje primaoca. Međutim, primena transakcione analize u proučavanju poklanjanja razotkriva šablone strouk ekonomije (Steiner, 1971) i pruža mogućnost sagledavanja davanja poklona kroz koncepte psiholoških zabrana, skriptnih imperativa, etiketiranja, redefinisavanja, itd. Poklanjanje se može sagledati u svetlu mehanizama projekcije, kontrole, kao i adaptacije ličnosti (Joines & Stewart, 2002). Tradicija primanja i davanja poklona je duboko kulturološki obojena, kao deo episkripta (English, 1969). Ova prezentacija integriše navedene koncepte i neka od shvatanja pojma empatije u psihološkoj analizi razmene poklona.

Ključne reči: poklon, transakciona analiza, adekvatnost empatije, strouk ekonomija

OTPOR U PSIHOLOGIJI LIČNIH KONSTRUKATA

Lidija Ćurčić

USMENO SAOPŠTENJE

U ovom radu pokušaću da predstavim razumevanje otpora u psihologiji ličnih konstrukata. Otpor u psihoterapijskom odnosu se može posmatrati kao vrsta odbrane od promena koja je ključni deo svake tranzicije. Psihoanalitička teorija predstavlja otpor kao nesvesni odbrambeni mehanizam koji se koristi da bi se izbeglo suočavanje sa potisnutim mislima ili osećanjima. Mogli bismo reći da psihoanaliza “okrivljuje” klijenta zato što je u otporu, sa ciljem da se taj otpor probije. S druge strane, psihologija ličnih konstrukata polazi od toga da je otpor promenama ili odbrana, klijentova invalidacija terapeutovih pretpostavki o tome šta bi to trebalo da se dešava na terapiji. To znači da mi, kao terapeuti, nismo uspeli dobro da subsumiramo sistem klijenta i da pokušavamo da guramo klijenta tamo gde on ne može ići. Uloga konstruktivističkog psihoterapeuta je da radi sa otporom, a ne protiv njega.

Nakon teorijskog uvoda, predstavim studije slučaja dva moja klijenta gde je bavljenje njihovim otporima preuzeo veliki deo našeg rada. Studije slučaja će ukratko pokriti opis njihovih priča i pritužbi. Nakon toga, biće predstavljene sličnosti i razlike između ova dva sistema konstrukata. Opisću kako su se otpori pojavili u oba ova procesa i na koji način sam pokušala da radim sa njima.

Ključne reči: otpor, konstruktivizam, studija slučaja

TEHNIKA “JA U SRED DRUGIH” – DINAMIKA PORODIČNIH PORUKA

Marija Damjanac

Privatna praksa

USMENO SAOPŠTENJE

Konstruktivizam je pravac koji se bavi psihološkim konstruktima pomoću kojih vidimo svet oko sebe. Konstrukti se mogu nazvati i kategorije pomoću kojih kreiramo svet i strukturiramo iskustva, te nas kao konstruktiviste zanima kakvi su ti filteri, koliko su propustljivi, koliko su obuhvatni itd. Pored te glavne postavke ove teorije, ono čime se još bavimo jeste zašto ljudi baš formiraju takve konstrukte i zašto baš njih, na određenom nivou svesti, biraju da koriste.

Konstrukti kroz koje gledamo svet su uvek dvopolni i imaju dve suprotnosti u svom sastavu, tako da se u konstruktivizmu uvek pitamo šta je suprotno od čega kako bismo procenili na osnovu čega se osoba ponaša na jedan ili drugi način. Sržni konstrukti su oni konstrukti koji zapravo oslikavaju naše ključne životne vrednosti, to su oni konstrukti kojima se rukovodimo u maltene svim svojim životnim odlukama. Sržni konstrukti tvore sržnu ulogu osobe što je zapravo konstruktivistički naziv za identitet. Naš identitet se tvori pod uticajem važnih drugih i interakcije sa njima. Upravo je tehnika “Ja u sred drugih” pravi alat da nam pomogne da mapiramo koji su to važni drugi uticali na nas tokom odrastanja, koje su nam poruke slali, koje smo mi ključne poruke slali nazad itd. Opis tehnike: nacrtat se krug i postavljaju se oko kruga važne figure i za svaku figuru 3 poruke koje smo dobili od njih, zatim 3 poruke koje smo vratili nazad njima. Na čelu ovu tehniku, objasnićemo kako možemo da prodjemo kroz elaboraciju empatije - koliko empatije je klijent imao za nekog važnog drugog ili za određenu poruku koju je dobio, koliko empatije su drugi imali za njega, sa kojom porukom najviše saoseća itd.

Ključne reči: porodične poruke, konstruktivizam, tehnika, važni drugi

EMPATIJA HUMANOIDNIH ROBOTA

Prof dr Dedic Gordana

USMENO SAOPŠTENJE

Roboti nalik čoveku, tzv. “androidi”, oponašaju ljudski izgled, ponašanje i interakcije. Dizajnirani su da obavljaju različite zadatke koji tradicionalno zahtevaju ljudsku inteligenciju i spretnost. Mogu se kategorisati u nekoliko tipova na osnovu njihovog dizajna i namene: humanoidni, društveni, servisni i medicinski roboti.

Empatija kod humanoidnih robota se odnosi na sposobnost sistema veštačke inteligencije (AI) da prepoznaju, razumeju i na odgovarajući način reaguju na ljudske emocije. Dok istinska empatija, koja uključuje istinsko emocionalno iskustvo, prevazilazi trenutne mogućnosti robota, AI se može programirati da simulira empatične odgovore. Ova simulacija se može postići različitim tehnikama, omogućavajući robotima da komuniciraju sa ljudima na način koji deluje saosećajno i sa razumevanjem. Roboti mogu biti opremljeni senzorima i algoritmima za otkrivanje ljudskih emocija kroz izraze lica, ton glasa, govor tela i fiziološke signale. Napredni NLP omogućuje robotima da razumeju emocionalni kontekst govornog ili pisanog jezika, što im daje mogućnost da odgovore na način koji je u skladu sa emocionalnim stanjem korisnika. Robot Jibo poseduje niz društvenih veština, uključujući identifikaciju članova porodice i dozivanje po imenu, pričanje vičeva i ples. Iako interakcija sa takvim robotima može biti zabavna, ipak najsavremeniji komercijalni roboti ne mogu da saosećaju sa ljudima. Empatija u AI je ključna za stvaranje smislenih i podržavajućih interakcija, posebno u osetljivim kontekstima kao što je psihoterapija. Roboti mogu da uče iz interakcija sa pojedinačnim korisnicima kako bi prepoznali njihove emocionalne izraze i poslali odgovarajuće odgovore. Putem gestova, modulacije tona i verbalnih izraza, roboti mogu oponašati ljudska empatična ponašanja. Tako robot može ponuditi utešne reči,

promeniti svoj ton u umirujući, ili izvoditi gestove poput klimanja glavom da pokaže razumevanje.

Razvoj empatičnih robota takodje pokreće i etička razmatranja. Pitanja o privatnosti, autentičnosti robotske empatije i potencijalnom uticaju na ljudske odnose i društvene norme su ključne oblasti istraživanja i debata koje su u toku.

Ključne reči: empatija, društvo, humanoidni robot, etika

DEEPCONNECT: KREIRANJE SMISLENIH I DUBLJIH ODNOSA MEDJU LJUDIMA UZ NAŠU MOBILNU APLIKACIJU

Stefan Dimić
Mentalno klupko

USMENO SAOPŠTENJE

DeepConnect je inovativna mobilna aplikacija osmišljena za unapredjenje mentalnog zdravlja i društvene povezanosti. U svetu gde su socijalna anksioznost, depresija i usamljenost u porastu, naša aplikacija predstavlja značajan iskorak ka boljem mentalnom zdravlju i stvaranju značajnih veza medju ljudima.

Sa rastućom učestalošću mentalnih poremećaja, društvo se suočava sa izazovima u pružanju kontinuirane podrške i olakšavanju značajnih društvenih interakcija. Tradicionalni psihoterapijski pristupi često nemaju alate za stalnu podršku. DeepConnect premošćuje ovaj jaz nudeći sveobuhvatne psihološke resurse i platformu za društvenu povezanost, promovišući empatiju i društvenu integraciju.

Ključne karakteristike aplikacije:

- 1. Sveobuhvatni psihološki resursi:** Aplikacija sadrži pažljivo odabrane događaje, knjige, filmove, podkaste i serije. Ovi resursi podržavaju mentalno zdravlje korisnika.
- 2. Personalizovani testovi:** Na ulasku u aplikaciju, korisnici popunjavaju testove ličnosti i vrednosti. Ovi testovi identifikuju oblasti za unapredjenje i ističu snage korisnika, formirajući osnovu za personalizovani pristup koji podstiče samospoznavanje i razumevanje drugih.
- 3. Kreiranje profila i algoritam za povezivanje:** Na osnovu rezultata testova, kreiraju se detaljni korisnički profili. Aplikacija koristi sofisticirani algoritam za povezivanje korisnika sa kompatibilnim

osobama, olakšavajući stvaranje značajnih veza koje mogu dovesti do podrške i empatije među korisnicima.

- 4. Podrška za socijalnu integraciju:** Pomažući korisnicima da se povežu sa istomišljenicima, aplikacija rešava probleme socijalne anksioznosti, depresije i usamljenosti. Ova funkcija je ključna za poboljšanje socijalnih veština, razvoj empatije i celokupnog mentalnog zdravlja korisnika.

Implikacije za svakodnevni život i društvo:

DeepConnect predstavlja transformativni alat za unapredjenje društvene povezanosti i mentalnog zdravlja. Nudi resurs koji se može integrisati u svakodnevni život, pružajući kontinuiranu podršku i angažman. Personalizovani testovi i pažljivo odabrani resursi omogućavaju korisnicima da bolje razumeju sebe i druge, podstičući razvoj empatije i solidarnosti.

Za korisnike, aplikacija pruža holistički pristup mentalnom zdravlju, kombinujući samospoznaju, pristupačne resurse i društvenu povezanost. Povezujući korisnike sa sličnim izazovima i ciljevima, aplikacija unapređuje društvene veštine i empatiju, čineći zajednicu jačom i povezanijom.

Ključne reči: empatija, psihoterapija, mentalno zdravlje, personalizovana terapija, društvena podrška, digitalna terapija

OD STRAHA DO EMPATIJE: PSIHOTERAPIJA POTPOMOĞNUTA MDMA-OM KAO INOVATIVNI PRISTUP U LEĆENJU PTSP-a

Aurelija Djan

Nacionalna asocijacija za studije psihodelika

USMENO SAOPŠTENJE

Posttraumatski stresni poremećaj (PTSP) predstavlja izazovan i često hroničan mentalni poremećaj koji pogađa milione ljudi širom sveta. Tradicionalne psihoterapijske i farmakološke terapije, uprkos napretku, i dalje imaju ograničen uspeh u lećenju PTSP-a. Jedan od razloga za to je njegova kompleksnost, pošto on pogađa kognitivne, emocionalne, bihejvioralne i fiziološke aspekte ljudskog funkcionisanja. Stoga su istraživači i kliničari počeli da istražuju inovativne terapijske pristupe koji bi mogli nadopuniti ili čak nadmašiti tradicionalne metode. Novija klinička istraživanja otkrivaju da MDMA (3,4-metilendioksiamfetamin), kada se primenjuje pod stručnim nadzorom u psihoterapijskom kontekstu, pokazuje izvanredne rezultate u tretmanu PTSP-a u poredjenju sa standardnom terapijom. Naime, jedno od glavnih svojstava MDMA-e je da povećava osećaje empatije, poverenja i povezanosti kod klijenata. Upravo ta emocionalna dimenzija terapije, uz smanjenje straha, omogućava klijentima da se dublje suoče i procesuiraju traumatska iskustva.

Ovaj rad će se fokusirati na rezultate kliničkih studija koje je sproveo jedan od najeminentnijih psihijataru u oblasti PTSP-a, Van der Kolk. Pored toga, ukratko će biti predstavljeni neuronaučni temelji delovanja MDMA-a na mozak, uključujući povećanje serotonina, oksitocina i smanjenje aktivnosti amigdale. Dalje, biće objašnjen emocionalni učinak MDMA-a, kao i njegov neuroplastični potencijal koji olakšava emocionalno procesiranje i integraciju traumatskog materijala. Rad će se osvrnuti i na osnovne faze psihoterapijskog protokola u radu sa MDMA i implikacije koji ovaj tretman

ima na psihoterapijsku praksu. U posljednjem delu će biti istaknute etičke dileme i budućnost istraživanja psihoterapije potpomognute MDMA-om uz razmatranja pitanja sigurnosti, zloupotrebe i odgovornog korišćenja.

Ključne reči: PTSP, MDMA, empatija, psihoterapija potpomognuta MDMA-om, klinička istraživanja

DISTRIBUIRANI SELF

Bogdan Doroslovac
Zuhlke Engineering d.o.o. / Koučing Centar

USMENO SAOPŠTENJE

Geštalt psihoterapija predstavlja skup uverenja i modela nastalih polovinom dvadesetog veka i dalje razvijan živeći i evoluirajući kroz generacije praktičara do danas. Mnoge od bazičnih pretpostavki, postulata i ubedjenja ovog modaliteta imaju svoju osnovu u, za osnivače značajnim, psihološkim, naučnim i filozofskim idejama i dostignućima svog vremena. Ne zanemarujući istorijski uticaj svih ideja koje je geštalt doneo postavimo onda pitanje kako bi, da ponovo danas nastaje, geštalt bio drugačiji?

Uzimajući za inspiraciju Teoriju umreženih aktera čiji je autor Bruno Latour, i Tezu ekstendovanog čiji su autori Andy Clark i David Chalmers kako bi izgledao drugačiji pogled na self i dalje veran gestalt perspektivi?

Kroz prizmu Teorije umreženih aktera i Tezu ekstendovanog uma, self je distribuiran entitet koji uključuje različite interne i eksterne aktere. Funkcije koje su nekada smatrane isključivo internim poput kognitivnih i metakognitivnih mogu biti prenesene na spoljašnje aktere (napr. Tehnološka rešenja). Self je dinamičan, stalno u procesu promene i rekonstrukcije kroz interakcije sa različitim akterima bili oni ututršnji ili spoljašni. Ovakav pogled podržava fenomenološki pogled na self, gde je važna trenutna konstelacija aktera i odnosa. Odnosi aktera se neprestano menjaju, a self više nije samo u okvirima jedinke već je mreža aktera. Ovaj model omogućava dublje razumevanje selfa kao procesa (selfing) umesto kao statičnog entiteta.

Nova perspektiva u geštalt psihoterapiji može otvoriti nove puteve za rad sa klijentima, pružajući svež, otvoren fenomenološki zasnovan okvir za razumevanje selfa i njegovih manifestacija bez nepotrebnog

misticizma. Ova teorijska osnova pruža potencijal za dalji razvoj i primenu u psihoterapijskom radu, sa ciljem bolje integracije savremenih tehnoloških i društvenih modela.

Ključne reči: teorija selfa, Teorija umreženih aktera, Geštalt

PODRŠKA I RAZVOJ PROFESIONALNOG IDENTITETA U USLOVIMA PRISILNOG ISELJAVANJA

Anna Getman, Tatjana Radzievskaja
Preduzetnik

USMENO SAOPŠTENJE

Mi smo ruski geštalt terapeuti. Sada živimo u Srbiji.

Želimo da razgovaramo o iskustvu podrške i razvoja profesionalnog identiteta u teškim uslovima u novom nepoznatom okruženju.

Naši životi su se mnogo promenili u poslednje dve godine. Našli smo se odsečeni od zavičaja i naših profesionalnih zajednica u kojima smo rasli i razvijali se. Prinudjeni smo da stvaramo nove veze i stvaramo nešto novo što nam je kao psihoterapeutima potrebno. Želimo da podelimo sa kolegama zanimljiva i važna zapažanja koja otkrivamo usput.

Ključne reči: Geštalt, emigracija, zajednica, adaptacija, identitet

KOHEZIJA U PSIHODRAMSKOJ GRUPI

Jovana Ivanović

USMENO SAOPŠTENJE

U tekstu se razmatra koncept grupne kohezije i njen značaj u terapijskim sesijama. Kohezija se opisuje kao zbir sila koje utiču na članove grupe da ostanu u grupi, podstičući osećaj pripadnosti i prihvatanja. Emocionalna povezanost i otvorenost prema drugima značajno doprinose koheziji grupe. U tekstu su dati primeri iz kratke psihodramske grupe koju vodi koterapeutski par, naglašavajući izazove i dinamiku grupne kohezije. Istražuje se sastav grupe, početne borbe sa učešćem članova i uticaj napuštanja članova na grupnu koheziju. Autor ističe ulogu kohezije u terapiji, istražujući njen uticaj na grupnu dinamiku, individualno samopoštovanje, potrebe zavisnosti i odgovornosti. Kao važan segment kohezije takodje se može uključiti prihvatanje sukoba i konstruktivno preuzimanje odgovornosti. Kroz tekst, autor deli svoja iskustva sa grupnom terapijom, kao i izazove sa kojima se suočavaju u održavanju kohezije i uticaju individualnog ponašanja na grupnu dinamiku. Opisane su specifične scene sa grupnih sastanaka, putem trenutka emocionalne ranjivosti, empatije i samootkrivanja koji su doprineli poboljšanju grupne kohezije i individualnog rasta. Tekst dalje istražuje kako se grupna kohezija razvija tokom vremena, posebno kao odgovor na članove koji napuštaju grupu. To sugerise da kohezija grupe može ojačati nakon istupanja članova, kao način da se održi društvena ravnoteža i reši zabrinutost u vezi sa kontinuitetom grupe. Autor razmišlja o važnosti kohezije u negovanju podržavajućeg i inkluzivnog grupnog okruženja, gde se članovi osećaju povezanim, prihvaćenim i motivisanim da se uključe u terapijske procese. Naglašava se značaj grupne kohezije kao faktor koji omogućava efikasniji terapijski proces. Akcenat je na složenoj interakciji između individualnih iskustava, grupne dinamike i terapijskog procesa, i kako kohezija može uticati

na ukupan uspeh grupnog terapijskog procesa. Kroz svoja razmišljanja i iskustva, autor nudi uvid u dinamičku prirodu grupne kohezije i transformativni potencijal koji ona ima za pojedinca i grupu u celini.

Ključne reči: kohezija, psihodrama, pripadnost, povezanost, grupna psihoterapija

EMPATIJA KROZ 10 GODINA RADIONICA GRADJANA U PROMIŠLJANJU U NOVOM SADU

*Prof Dr Marija Jevtić^{1,2}, Ivana Nina Flašar²
Medicinski fakultet Univerziteta u Novom Sadu,
Institut za javno zdravlje Vojvodine¹,
Psihosocijalna sekcija DGAB²*

USMENO SAOPŠTENJE

Radionice gradjana u promišljanju u Novom Sadu ušle su u drugu deceniju trajanja koristeći utočište u različitim kulturnim prostorima, i kao takve predstavljaju otvoren prostor za promišljanje i dijalog o temama važnim za grad Novi Sad i šire društvo. Dragoćena su prilika za svakog pojedinca da se aktivno uključi u promišljanje o zajednici i podeli misli o procesima i događajima koji ih direktno pogodjaju. Podstiču otvoren i iskren dijalog, gde svaki gradjanin može slobodno da iznese svoje mišljenje i iskustvo bez straha od osude, uz aktivno slušanje. Uključuju se svi učesnici, koji se ili međusobno ne poznaju, i najčešće sreću prvi put, ili se prepoznaju sa prethodnih radionica, i gde se svaki učesnik oseća ravnopravno i poštovano.

Novosadske radionice su od početka “zasadile” seme empatije i iz radionice u radionicu empatija je neizostavna reč i tema o kojoj se govori, kao o zemlji željnoj kiše. Empatija je “alat” za razumevanje međusobnih potreba i narastajućih izazova u zajednici, i takodje pomaže u kreiranju rešenja koja su prilagodjena stvarnim problemima i situacijama s kojima se gradjani suočavaju.

Na ovaj način gradi se matriks koji predstavlja Novi Sad kao zajednicu u kojoj postoje ostrva na kojima su empatija i gradjansko učešće ključni elementi, i gde postoji nada i put za za inkluzivniju i pravedniju zajednicu. Empatija u matriksu Gradjana u promišljanju u Novom Sadu omogućava gradjanima da se povežu, razumeju i zajednički rade na poboljšanju slike o zajednici u kojoj živi.

Na individualnom nivou radionice Gradjana u promišljanju su mesto za mentalnu higijenu, mesto gde se svaki posetilac oseća bolje i zadovoljnije nakon radionice sa osećanjem da je empatija utemeljena i da će biti prisutna i na sledećim radionicama ako poželi da dodje. Ovi susreti daju i ideju za dalji rad na sebi u različitim okvirima i u skladu sa mogućnostima i željama pojedinca.

Ključne reči: empatija, mentalna higijena, refleksija, promišljanje

EMPATIJA I UMETNOST: INOVATIVNA “TERAPIJA” – KULTURA NA “RECEPT”

*Prof Dr Marija Jevtić¹, Goran Vujkov, master filozof²,
Ana Miljković, specijalista opšte³ medicine,
dr Tijana Palkovljavić Bugarski, istoričar umetnosti²
Medicinski fakultet Univerziteta u Novom Sadu,
Institut za javno zdravlje Vojvodine¹, DGAB
Galerija Matiče srpske²,
Medicinski fakultet Univerziteta u Novom Sadu,
Dom zdravlja Novi Sad³*

USMENO SAOPŠTENJE

Unapredjenje mentalnog zdravlja je izazov za zdravstvo, ali i za celo društvo, te su inovativni pristupi za doprinos mentalnom zdravlju u zajednici od posebnog značaja. “Social prescribing” integriše nekoliko sektora, prvenstveno zdravstveni i sektor kulture, a cilj je jačanje medjusektorske saradnje (kultura i zdravstvo) i razmatranje mogućnosti stvaranja uslova u lokalnoj zajednici za pružanje usluge “kulture na recept”.

„Kultura na recept – kultura za zdravlje“ sastojala se od dve komponente: kustoskog vođenja i grupnih radionica. Kustosko vođenje podrazumevalo je odabir pojedinačnih umetničkih dela čija je naracija planirana i metodološki prilagodjena različitim grupama učesnika i koja bude različita osećanja vezana za kvalitet života i zdravlje. Drugi deo “terapije” činile su radionice u muzejskom prostoru, obogaćene umetničkim delima i prijatnom atmosferom. Radionice su zasnovane na grupno-analitičkim metodama i učesnici su imali priliku da svoja zapažanja, iskustva i osećanja reflektiraju na pojedinačnim umetničkim djelima, a često su spontano govorili i o ličnim životnim iskustvima. Predviđene su bile dve “terapijske doze” (u trajanju od dva sata), sa

dva različita kustoska vodjenja, pažljivo tematski pripremljena, a koja su kasnije bila inspiracija za dijalog i refleksiju.

Empatija je “izranjala” kao neizostavna ključna reč svake radionice, kao esencijalna potreba svakog “korisnika” zdravstvenog sistema, bilo da je on potencijalni pacijent ili pružalac “zdravstvene usluge”.

Inovativne radionice bile su prostor empatije na samo za pacijente – “korisnike” primarne zdravstvene zaštite, nego i za zdravstvene profesionalce “pružaoce usluga”. Empatija (kao potreba) je bila faktor povezivanja, a umetnička dela su bila “alat/sredstvo” koji je otvorio prostor za verbalizaciju. Impresivno je koliko su učesnici koji se međusobno ne poznaju ili površno poznaju mogli da, inspirisani umetnošću, ostvare bogatu komunikaciju i verbalizuju svoja osećanja. U velikoj meri u tome nam je pomogao Vasa Pomorišac, nepravedno zapostavljeni, a veliki umetnik sa naših prostora, na čijim se slikama nalazi empatija, samo ako se malo bolje zagledamo.

Ključne reči: mentalno zdravlje, kultura i zdravlje, empatija, mentalna higijena, primarna zdravstvena zaštita

BOG ZONE KOMFORA I EMPATIJA

Marija Joksimović

Pravoslavni bogoslovski fakultet Univerziteta u Beogradu

USMENO SAOPŠTENJE

Ovaj rad je posvećen sagledavanju empatije kroz analogiju psihološkog i duhovnog (specifično hrišćanskog) načina posmatranja, razumevanja i doživljaja stvari. Empatija kao psihološki pojam koji označava važnu sposobnost ljudi da se užive u tuđa osećanja i bolje razumeju stanje drugih osoba, često izgleda (ili i jeste) kontaminiran trendom savremenog načina života, koji pretenduje na maksimalno uživanje, tendenciju da se izbegne svaki nivo stresa i anksioznosti. Ova tema nudi izazov kako psihološkoj, tako i teološkoj ideologiji koja se bavi antropološkim pitanjima. Kao terapeut, s vremena na vreme dolazim u etičku dilemu u vezi podržavanja klijenta za ostanak u zoni komfora, nasuprot razvijanju saosećanja za druge ljude, kao i obrnuto, podržavanje u empatiji prema drugima, umesto više vođenja računa o sopstvenoj poziciji i ulozi u kojoj se trenutno u životu nalazi. Stoga sam motivisana da kroz istraživanje za pisanje ovog rada približim sebi, kao i kolegama na kongresu, različita stanovišta u vezi tema empatije i održavanja sebe u zoni komfora, kao i njihove međusobne odnose. Koristiću se literaturom pravoslavne hrišćanske misli, zatim odabranim psihološkim i sociološkim štivom, kao i dosadašnjim ličnim iskustvom u radu sa klijentima kroz psihoterapiju.

Ključne reči: empatija, Bog, zona komfora, transakciona Analiza

DRUŠTVENE IGRE KROZ BAZIČNE TA KONCEPTE

Dunja Jolić

USMENO SAOPŠTENJE

Društvene igre predstavljaju kontrolisano okruženje sa delimično jasno definisanim očekivanjima i pravilima. One se u tempogramu mogu svrstati u razonodu, ali se postavlja pitanje da li je moguće postići bliskost kroz društvene igre bez rizika koji prava bliskost nosi? One su povoljna situacija za razmenu stroukova ali i modelovanja ponašanja, pogotovo kod dece. U zavisnosti od postavke i položaja igrača, koristeći bazične TA koncepte kao što su supervizijski trougao i tempogram, možemo postaviti hipoteze koje su to gladi koje dete (i ego stanje deteta) teži da zadovolji igranjem društvenih igrara.

Ključne reči: društvene igre, supervizijski trougao, struktura, tempogram, nagrada, bliskost

EMOCIONALNA UCENA U SIMBIOTSKOM ODNOSU KROZ TA PRISTUP

Sandra Jonović

USMENO SAOPŠTENJE

Kroz koncept Transakcione analize, rad definise Simbiozu i emocionalnu ucenu kao vid manipulacije za ostajanje u simbiotskom odnosu. Prema Forvard i Frejžer (2011) emocionalna ucena je snažan oblik manipulacije u okviru koje nam bliski ljudi prete da će nas kazniti ako ne uradimo ono što žele. Medju onima koji koriste emocionalnu ucenu su članovi porodice, prijatelji, partneri, a ucene mogu biti različiti direktni zahtevi kao i neretko mnogo suptilnija ponašanja. Ta ponašanja da bi bila definisana kao emocionalna ucena moraju imati određene komponente. Simbioza u psihologiji označava zajednicu dve ili više osoba čija je zavisnost toliko izražena da osoba veruje da ne bi mogla da preživi bez drugog člana simbiotske zajednice. Takodje, kada su dve osobe u Simbiozi, one jedna drugu obuhvataju svojom ego granicom. Neretko se dešava da osoba u takvom odnosu koristi osećanja krivice, obaveze i straha kako bi manipulisala drugom stranom. Odnos Ego stanja Odrasli – Odrasli je narušen, te su transakcije kod emocionalne ucene složenije, ponavljaju se i postaju obrasci ponašanja. Terapijski cilj uključuje identifikovanje ovih obrazaca, dekontaminaciju Ego stanja kao i osnaživanje pojedinca za postizanje veće autonomije i emocionalne nezavisnosti.

Ključne reči: emocionalna ucena, simbioza, transakciona analiza, Ego stanja

PRIMENA I ZNAČAJ RACIONALNO – EMOTIVNE BIHEJVIORALNE TERAPIJE U PENALNIM USLOVIMA

Ilija Jovanović

Kazneno-popravni zavod u Čupriji

USMENO SAOPŠTENJE

Izdržavanje kazne predstavlja veliku i značajnu životnu promenu u svim domenima funkcionisanja same osobe i članova njene porodice, posebno ako se osoba prvi put nalazi u penalnim uslovima. Vreme provedeno u zatvoru može se ugrubo podeliti na tri faze: 1. dolazak na izdržavanje kazne i adaptacija na penalne uslove, 2. izdržavanje kazne 3. priprema za otpust i sam otpust osuđenog sa izdržavanja kazne. U svakoj od ove tri faze osoba se suočava sa brojnim izazovima, koji mogu značajno uticati na njeno mentalno zdravlje. U ovom radu biće prikazana racionalno-emotivna bihejvioralna terapija (REBT) kao okvir za razumevanje nekih od teškoća sa kojima se osobe mogu susresti u svakoj od pomenute tri faze, kao i tehnike REBT-a koje bi naročito mogle biti od pomoći osuđenim osobama ne samo u adekvatnom funkcionisanju u penalnim uslovima, već i u formiranju pozitivnih obrazaca ponašanja koji će im omogućiti što uspešniju reintegraciju u društvenu zajednicu. Poseban naglasak biće na ABC modelu nastanka i održavanja emocionalnog poremećaja kao načinu razumevanja pojave i održavanja nezdravih emocija i disfunkcionalnih ponašanja tokom svake od pomenute tri faze boravka u zatvoru, kako u vezi samog života u ustanovi ovog tipa, tako i u vezi doživljaja i sagledavanja sebe, odnosa sa svojom porodicom i planova koje osoba ima po izlasku iz zatvora. Takodje, biće prikazane i određene kognitivne, emotivne i bihejvioralne intervencije koje bi naročito mogle biti korisne za pozitivnu promenu. Na kraju, biće reči o specifičnosti samog konteksta u kome se primenjuju ove intervencije, kao i njihovoj vezi sa tehnikama

asertivne komunikacije i rešavanja problema, na koje se obično stavlja naglasak u savetodavnom radu u penalnim uslovima.

Ključne reči: Racionalno-emotivna bihejvioralna terapija, osudjene osobe, mentalno zdravlje, reintegracija

ODNOS KONTRATRANSFERNIH OBRAZACA SRŽNE ULOGE SPASIOCA I EMPATIJE – KONSTRUISANJE ALTERNATIVA

Aleksandar Jovičić

USMENO SAOPŠTENJE

Ovim radom se pokušava osvetliti niz kontratransfernih obrazaca terapeuta, koji maskirajući se u empatiju, značajno utiču na tok psihoterapijskog procesa. Zamislite dečaka koji čitavog života ustaje ljudima u autobusu, da bi na kraju morao da operiše kolena. Da li bismo za njega rekli da je empatičan, lepo vaspitan, altruista, ili to pak radi iz neke druge uloge, drugih poriva, ili požuda? Cilj je upravo, kroz metaforu dečaka, pokušaj razlikovanja kontratransfernih obrazaca koji dolaze iz sržne uloge spasioca i empatičnog pristupa u terapijskom setingu. Zbog čega je važno osvestiti kontratransfer i kako na adekvatan način koristiti empatiju.

Ovo izlaganje će takodje pokušati da ponudi i konkretne alate koje prvenstveno mladi terapeuti mogu da koriste kada osveste svoje kontrantransferne obrasce, kao i kako se izboriti sa krivicom prilikom odstupanja od ovih obrazaca.

Pošto je terapija jedan kreativan proces, ideja ovog izlaganja je kako pomoći klijentu da pomogne sebi, bez da odigravamo, već da se igramo.

Ključne reči: kontratransfer, sržna uloga spasioca, konstruktivizam, empatija, krivica

GREŠKE U PSIHOTERAPIJI USLED NEPRORADJENOG KONTRATRANSFERA

Ana Kojić
Privatna praksa

USMENO SAOPŠTENJE

Ovo usmeno saopštenje obuhvata primer iz prakse nekoliko grešaka napravljenih u radu sa jednom klijentkinjom, koje su se dogodile usled neproradjenog kontratransfera. Iz konstruktivističkog ugla, biće prikazani transferni obrasci klijentkinje, i moje kontratransferne reakcije kao njenog psihoterapeuta pod supervizijom, koje su se na to nadovezale. Osim procesa osveščivanja i razrešavanja mojih kontratransfera sa svojom supervizorkom koji su usledeli, biće prikazani i korisni načini koje sam upotrebila u radu sa njom, koji su služili tome da adekvatno nastavimo terapijski proces, sa ciljem rešavanja pritužbe zbog koje je klijentkinja prvobitno krenula na psihoterapiju. Ovo usmeno saopštenje napravljeno je uz saglasnost pomenute klijentkinje.

Ključne reči: konstruktivizam, . transfer, kontratrasfer, greške.

STRAH OD SMRTI: RAD SA RELIGIOZNIM I NERELIGIOZNIM KLIJENTIMA

Fedja Kovačević
New Narrative Centar

USMENO SAOPŠTENJE

Tanatofobija, intenzivan strah od smrti, jedan je od osnovnih egzistencijalnih strahova koji se može pojaviti u različitim fazama života. Može se javiti samostalno ili kao deo specifičnih psihičkih poremećaja, najčešće onih iz anksiozno-depresivnog spektra.

U osnovi ovog straha često se nalaze iracionalni sadržaji proizašli iz ego stanja Deteta ili Roditelja, koji se bave pitanjima autentičnosti, ispunjenosti života, doživljajem dužnosti, „nezavršenim poslovima“ i neispoljenim osećanjima. Ovi sadržaji mogu biti praćeni zastrašujućim fantazijama, intruzivnim mislima i sličnim patološkim manifestacijama.

Primenom metoda egzistencijalne psihoterapije i transakcione analize, možemo pomoći klijentima da dekontaminiraju i prevaziđu uticaj ovih uverenja. Međutim, u praksi se često suočavamo s izazovom prilagođavanja terapijskih tehnika ličnim uverenjima i vrednostima klijenata, koje mogu biti pod uticajem različitih religijskih učenja ili njihovog odsustva.

Cilj ovog rada je naglašavanje značaja individualnog pristupa radu s klijentima, uz uvažavanje različitih kulturoloških i religioznih konteksta iz kojih dolaze, kao i predlaganje načina za uspešno i empatično savladavanje ovih izazova.

Ključne reči: strah od smrti, transakciona analiza, egzistencijalna psihoterapija, religioznost klijenta, individualni pristup

NOVA DIMENZIJA OK KORALA: JA SAM OK, ALI TI SI JOŠ BOLJI?

Morana Kristek

USMENO SAOPŠTENJE

U okviru Transakcione Analize (TA), Eric Berne je postavio princip da smo svi rođeni 'OK', odnosno vredni, dok je Frank Ernst (1971) razvio životne pozicije u OK matricu, poznatu kao 'OK Koral'. Klasični 'OK Koral' model obuhvata četiri osnovne životne pozicije: "Ja sam OK, Ti si OK", "Ja sam OK, Ti nisi OK", "Ja nisam OK, Ti si OK" i "Ja nisam OK, Ti nisi OK".

Ovaj rad uključuje promišljanja Tony White-a i nekih drugih autora, koji istražuju složenost i nijanse životnih pozicija neobuhvaćenih tradicionalnim modelom.

Tako, na primer, Tony White (1994) proširuje osnovni model na sedam životnih pozicija: 1. "Ja sam OK, Ti si Nebitan" (I+U?) 2. "Ja nisam OK, Ti si Nebitan" (I-U?) 3. "Ja nisam OK, Ti nisi OK" (I-U-) 4. "Ja nisam OK, ali Ti si Gori" (I-U--) 5. "Ja sam malo više OK nego Ti" (I++U+) 6. "Ja sam OK, Ti si OK" (I+U+) 7. "Ja nisam OK, Ti si OK" (I-U+). Pregledom literature nije nadjena pretpostavka o postojanju još jedne potencijalne životne pozicije, a to je "Ja sam Ok, ali Ti si još više OK" (I+U++). Rad diskutuje moćnost eventualnog postojanja pozicije "Ja sam +, Ti si ++", koja bi omogućila prepoznavanje situacija u kojima pojedinac iako bazično sebe vidi kao vrednog, druge vidi kao još vrednije, što može izazvati sumnju u vlastite sposobnosti, perfekcionizam, neadekvatne emocionalne reakcije ili pasivnost/povlačenje. Ova opcija se dodatno razmatra u odnosu na, prema Tony White-u, idealnu "Ja sam malo više OK nego Ti" poziciju.

Rad iznosi stav da postoje situacije u kojima klasični model nije dovoljan za opisivanje celokupnosti ljudskih pozicija prema sebi i drugima. Smatramo da prošireni model može ponuditi detaljniji i dinamičniji alat

za razumevanje i tretman klijenata u terapeutskoj praksi, kroz bolje razumevanje varijabilnosti u percepciji sebe i drugih.

Ključne reči: transakciona analiza, OK koral, životne pozicije, samopoštovanje, poštovanje drugih

KADA TERAPEUT NE POKAZUJE EMPATIJU?

*Prof. dr Žilijeta Krivokapić, Prof. dr Vladimir Đorđević
Akademija za humani razvoj, Beograd; Medicinski fakultet, Niš*

USMENO SAOPŠTENJE

Empatija znači osetiti klijentov privatni svet kao da je sopstveni, ali bez gubitka kvaliteta „kao da” (Rodžers). Kada terapeuti ne mogu doživeti empatiju ili kada izgube kvalitet “kao da” (odnosno objektivnost) to se definiše kao “problematična” empatija. Empatija ima suštinski značaj za terapiju. Ako terapeutu nije jasno kako na njega utiče klijent i kako reaguje, ova lična preteća osećanja mogu se značajno odraziti na proces terapije. U literaturi postoji i termin “nekorisna empatija” koji se odnosi na terapijski rad u kome se prezentuju veštine određene kao dobre i empatične, ali rezultiraju empatijskim neuspehom. Postoji nekoliko tipova terapeuta definisanih po ovom modelu: 1. robot - tačno razumevanje bez emocija (terapeut razume šta klijent govori, ali ne uspeva pokazati empatiju jer daje prednost tačnom i logičnom razumevanju u odnosu na emocionalnu povezanost), 2. srce koje krvavi - emocija bez razumevanja (prisutni su elementi podržavajućeg empatičnog slušaoca, ali pogrešno se tumači ono što klijent govori), 3. kradljivac cipela - preterano identifikovana empatija (terapeut zaista misli da je na mestu klijenta, ili da “nosi njegove cipele”, on se previše vidi u klijentu i ne ostavlja prostor da klijent izrazi svoje probleme), 4. sveznalica - izbegavanje empatije (terapeut se oslanja na savete i rešavanje problema kako bi izbegao empatičan odnos) i 5. torta bez brašna - empatija van ravnoteže (ovi terapeuti se ne uspevaju uskladiti s klijentom, oni su preintenzivni, “pregusti” i imaju jaku potrebu da ostave utisak). Primarna razlika između terapeuta koji pokazuje neskorisnu empatiju u odnosu na nekompetentnost, je u tome što beskorisna empatija uključuje dobre elemente terapije, ali se oni pogrešno primenjuju. U ovom radu, autori se osvrću i na istraživanja u neuronaci o uporedivnju moždanih aktivnosti terapeuta i neterapeuta

i merenja vezana za empatički kapacitet. Psihoterapeuti su obučeni da upravljaju svojim osećanjima i zadrže neosuđujući stav prema svojim klijentima. Oni razumeju da terapija može biti zahtevna i edukovani su da se nose sa izazovima koji se pojavljuju.

Ključne reči: empatija, problematična empatija, empatički kapacitet

FAKTORSKA STRUKTURA DIJADNE EMPATIJE

*Dragan Kurbalija¹, Jelena Šakotić-Kurbalija²
Poljoprivredna škola sa domom učenika Futog¹
Odsek za psihologiju, Filozofski fakultet, Univerzitet
u Novom Sadu²*

USMENO SAOPŠTENJE

Dijadna empatija predstavlja empatiju prema partneru u romantičnoj vezi, kohabitaciji ili braku. Za procenu dijadne empatije primenjen je Interpersonalni indeks reaktivnosti za parove (Interpersonal Reactivity Index for Couples, IRIC; Pélouin & Lafontaine, 2010), koji procenjuje kognitivnu i afektivnu dimenziju empatije. U cilju provere faktorske strukture upitnika za procenu dijadne empatije, primenjena je Analiza glavnih komponenata na odgovorima dobijenim na uzorku od 733 ispitanika različitog socioekonomskog statusa, starosti između 19 i 60 godina, koji su u vezi duže od godinu dana. Iako autori pretpostavljaju postojanje dve relativno nezavisne dimenzije dijadne empatije (kognitivnu i afektivnu), rezultati istraživanja sprovedenog na uzorku ispitanika iz Srbije to ne potvrđuju. Nalazi ukazuju da su ajtemi koji se odnose na empatsko reagovanje (npr. "Nekada se trudim da bolje razumem partnerku zamišljanjem kako stvari izgledaju iz njene perspektive." ili "Često sam zabrinut za partnerku kada je manje srećna od mene.") grupišu relativno nezavisno od ajtema koji se odnose na neempatsko reagovanje (npr. "Nesreća moje partnerke me najčešće ne uznemirava puno."). Na osnovu rezultata ovog istraživanja, možemo zaključiti da je dijadna empatija jednodimenzionalni konstrukt koji se pre svega može opisati kao preuzimanje emocionalne i kognitivne perspektive partnera. Istovremeno, na osnovu strukture i sadržaja utvrđene dve glavne komponente, možemo pretpostaviti da Interpersonalni indeks reaktivnosti za parove (Interpersonal Reactivity Index for Couples, IRIC; Pélouin & Lafontaine, 2010) meri dve relativno

nezavisne dimenzije, ali to nisu kognitivna i afektivna dimenzija empatije, već generalna (kognitivna i emocionalna) dijadna empatija i dimenzija hostilnosti prema partneru. Pouzdanost skale od 13 ajtema je iznosila $\alpha=0,72$, a nakon uklanjanja četiri ajtema, koji se odnose na neempatsko reagovanje, sada iznosi $\alpha=0,81$.

Rezultati istraživanja koji su prikazani ovim radom predstavljaju deo projekta “Efekti egzistencijalne nesigurnosti na pojedinca i porodicu u Srbiji”, koji je finansiralo Ministarstvo prosvete i nauke Republike Srbije (DN 179022).

Ključne reči: dijadna empatija, afektivna empatija, kognitivna empatija, partnerski odnosi

EMPATIJA, PORIJEKLO, ZNAČAJ I ULOGA U PSIHOANALITIČKOJ PSIHOTERAPIJI

Dr Zvezdan Lekić

Klinički Centar Crne Gore - Klinika za psihijatriju

USMENO SAOPŠTENJE

Tema ovog rada je priroda empatije, porijeklo, značaj i uloga u savremenoj psihoanalizi i psihoanalitičkoj psihoterapiji, tema koja je puna kontroverznih stavova, koji su nekada i potpuno inkompatibilni. Empatijom su se bavili Frojd, Fenihel, Reik, From-Rajhman, Saliven, Rodžers, Kohut... U ovom radu govori se o empatiji i njenoj ulozi u shvatanju pacijenta i kao sredstvu za dobijanje saznanja o unutrašnjim iskustvima i nesvjesnim procesima kod pacijenta, kao kurativnom faktoru, njenom značaju za stvaranje pozitivne atmosfere u terapijskom procesu, kao odgovor pacijena na empatiju terapeuta. Takođe, razmatraju se ograničenja i rizici empatije u terapiji, gdje se neki pacijeni osjećaju ugroženo, kada osjete da njihov terapeut zna srž njihovih skrivenih emocija i tajni, te samim tim treba paziti šta raditi sa empatijom u procesu.

Ključne reči: empatija, značaj, uloga, rizici, psihonalitička psihoterapija

KAKO DETINJSTVO OBLIKUJE SPOSOBNOST ZA EMPATIJU KROZ PRIZMU TRANSAKCIONE ANALIZE

Andjela Lekov

USMENO SAOPŠTENJE

Cilj ovog rada je istražiti kako detinjstvo utiče na sposobnost za empatiju kroz prizmu Transakcione analize (TA). TA, koju je razvio Erik Bern, nudi teorijski okvir za razumevanje toga kako se ličnost razvija pod uticajem skriptnih odluka, ranih iskustava i roditeljskih stilova. Centralni koncepti TA, uključujući ego-stanja (Roditelj, Odrasli, Dete), transakcije i igre, pružaju uvid u formiranje empatije kao ključne socijalne veštine.

Detinjstvo predstavlja važan period za formiranje empatije, gde rana iskustva igraju značajnu ulogu u oblikovanju dečijeg unutrašnjeg sveta i njegovih skriptnih odluka. Rana iskustva oblikuju osnovu za razvoj empatije, pri čemu pozitivna iskustva i podržavajuće okruženje podstiču razvoj sposobnosti za razumevanje i saosećanje s drugima. Prezaštićujući, autoritarni, i zanemarujući stilovi vaspitanja mogu značajno smanjiti kapacitet za empatiju, jer ograničavaju decu u razvijanju autonomije, emocionalne samosvesti i socijalnih veština potrebnih za empatične interakcije.

Skript, definisan kao nesvesni životni plan donesen u ranom detinjstvu, igra ključnu ulogu u određivanju toga kako individua doživljava sebe i druge. Skriptne odluke, koje su odgovor na rano iskustvo i roditeljske poruke, oblikuju našu sposobnost za razumevanje i saosećanje s drugima. Takođe, iskustva iz detinjstva, poput traume ili podrške, direktno utiču na razvoj empatije kroz formiranje ovih skriptnih obrazaca.

Rad će predstaviti teorijske osnove i empirijske podatke koji ilustruju kako iskustva iz detinjstva utiču na razvoj skriptnih odluka i, posledično, na sposobnost za empatiju. Diskusija će uključiti i strategije za psihoterapeute u radu s klijentima na razumevanju i promeni maladaptivnih

tivnih skriptnih obrazaca, s ciljem poboljšanja njihove sposobnosti za empatične odnose.

Ovaj rad doprinosi boljem razumevanju kompleksne interakcije između detinjstva, ranih iskustava, različitih stilova roditeljstva i razvoja empatije, nudeći praktične smernice za psihoterapeutski rad kroz prizmu Transakcione analize.

Ključne reči: empatija, detinjstvo, skriptne odluke, rana iskustva, socijalizacija deteta, ego stanja

PRIMENA KONCEPATA TRANSAKCIONE ANALIZE U ANALIZI TRANSGENERACIJSKIH PORUKA I OSLOBADJANJU OD TRANSGENERACIJSKIH PRENOSA

Svetlana Majkić

Edukativni Centar Smart Heart Užice

USMENO SAOPŠTENJE

Transakciona analiza (TA) je psihoterapijski modalitet humanističke orijentacije koji pruža dubok uvid u strukturu ličnosti, kao i interpersonalne i intrapersonalne dinamike. Osnove TA postavio je Erik Bern, a mnogi teoretičari, uključujući Kloda Stajnera, Mjuriel Džejms, Perl Drego, Fanitu English, Gloriju Noriegu, značajno su doprineli razumevanju transgeneracijskih prenosova i promeni istih.

Transgeneracijski skript predstavlja specifičnu vrstu narativa koja se prenosi s generacije na generaciju putem nesvesnih psiholoških mehanizama. Ovaj skript može postati porodični, kulturni ili čak nacionalni, i ima moć da značajno utiče na ponašanje i sudbinu pojedinaca i zajednica. Ovaj narativ je u teoriji poznat kao životni script (životna priča), a zbog specifičnog načina prenošenja naziva se transgeneracijski skript.

Rad se fokusira na ključne koncepte TA povezane sa transgeneracijskim skriptom, uključujući životni skript i episkript, simbioza, psihološke igre ("vruć krompir"), skrivene transakcije, transferne transakcije, Kulturni Roditelj. Svaki od ovih konceptata će biti prikazan i u, za TA karakterističan, grafički prikaz, i pruža pregled literature i istraživanja koja se bave ovim temama. Razumevanje transgeneracijskog skripta omogućava terapeutima da u novom svetlu sagledaju probleme klijenata i neuobičajene otpore ka promeni, uzimajući u obzir nesvesna uverenja o ulozi u porodičnom sistemu i porodične tajne koje se prenose specifičnim mehanizmima.

Podizanje svesti o transgeneracijskim scriptovima, njihovim mehanizmima prenosa i načinima kako utiču na pojedince, porodiće i kulture je od suštinskog značaja za unapredjenje psihoterapijske prakse. Povećanje svesti o ovim konceptima može smanjiti patnju i poboljšati kvalitet života, stvarajući život vredan življenja za sve, ostvarivanjem autonomije, spontanosti, postizanjem integracije ličnosti i svesnog življenja.

Ključne reči: transakciona analiza, transgeneracijski skript, episkript, nesvesne transakcije, simbioza, transferne transakcije, psihološke igre, Kulturni Roditelj, porodični sistemi

SAMODIJAGNOSTIKOVANJE – PREPREKA ZA PSIHOTERAPIJSKI PROCES ILI VREDAN IZVOR INFORMACIJA ZA KONSTRUKTIVISTIČKOG PSIHOTERAPEUTA?

Aleksandra Marković

Privatna praksa

USMENO SAOPŠTENJE

Samodijagnostikovanje predstavlja proces samostalnog postavljanja dijagnoze bez konsultovanja profesionalnog lica (Semigran, Linder, Gidengil, & Mehrotra, 2015). Uspon društvenih mreža i sve veća dostupnost informacija o mentalnom zdravlju doveli su do upotrebe ovih platformi kao svojevrsnog dijagnostičkog alata koji omogućava trenutnu gratifikaciju u dijagnostičkom procesu - pojedinac relativno lako može doći do opisa simptoma, naziva dijagnoza pa i saveta (Roberts, 2018). U praksi, klijenti neretko dolaze na terapiju sa jasno definisanim problemom pozivajući se na određene dijagnoze koje su samostalno postavili, te se tako postavlja pitanje: šta raditi sa tim? U psihologiji ličnih konstrukata (Kelly, 1955) dijagnostikovanje se posmatra kao pokušaj da se klijent smesti u određenu kategoriju, što može implicirati i nepromenljivost njegovog stanja. Konstruktivistički terapeut polazi od sasvim drugačijeg stanovišta, posmatrajući klijenta kao biće koje je stalno u tranziciji i baveći se različitim načinima kojima klijent može doći do promene. Većina klijenata nije upoznata sa navedenim načinom posmatranja dijagnostikovanja, te tako koristi dijagnoze kako bi sebe ili svoje stanje smestila u određenu kategoriju i tako definisala. Iz toga sledi pitanje: da li to onda predstavlja problem za psihoterapijski proces? Uzevši u obzir konstruktivistički ugao gledanja na simptom kao nešto što ima za cilj da pomogne klijentu da svoje haotično iskustvo nekako osmisli i shvati (Stojnov, 2010), jasno je da se potreba za dobijanjem

dijagnoze može posmatrati na sličan način. To nam dalje otvara brojna pitanja – šta klijent dobija kroz dijagnozu, koje potrebe ispunjava, kao i šta bi se sa njim dogodilo kada bi ostao bez iste. Ovaj rad ima za cilj da, koristeći primere iz terapijske prakse, ponudi potencijalne odgovore na navedena pitanja kao i konkretne smernice za rad, kako bi samostalno postavljena dijagnoza pomogla terapeutu da zapravo bolje razume klijenta i pomogne mu u procesu promene.

Ključne reči: psihologija ličnih konstrukata, samodijagnostikovanje, psihoterapijski proces

ULOGA VASPITNIH STILOVA NA RAZVOJ EMPATIJE KOD DECE

Daria Martinović

Gimnazija „Svetozar Marković”, Subotica

USMENO SAOPŠTENJE

Nakon desetogodišnjeg rada u nastavi i pet godina aktivnog slušanja transakcione analize, cilj rada je proistekao iz moje prakse u kojem sam analizara uticaj vaspitnih stilova u razvoju empatije kod dece. Smatram da je za rad sa decom i adolescentima veoma važno imati predstavu o tome koliko je uticaj vaspitnih stilova doprineo njihovom prepoznavanju potreba drugih i saosećanjem sa drugima. Takođe, važno je istaći kako različiti stilovi vaspitanja utiču na ponašanje dece i adolescenata u društvu, prihvatanje različitosti, kao i prepoznavanje i prihvatanje drugih. Razumevanje vaspitnih stilova će nam pomoći da shvatimo međusobni odnose u odeljenjima i društvu, kao i snalaženje i odnos prema nasilju kroz transakcionu analizu.

Ključne reči: transakciona analiza, empatija, stilovi vaspitanja

EMPATIJA I KOGNITIVNE NEURONAUKE

Katarina Matić

USMENO SAOPŠTENJE

Najnovija istraživanja iz oblasti neurofiziologije Limbičkog korteksa ukazuju na značaj neuro potencijala za empatiju.

Da li je isti moguće razviti, i kako se to odražava na naš nervni sistem? Da li deficiti na nivou amigdale ujedno znače da osoba ne može razviti empatiju ili ipak postoji rešenje?

Cilj ovog rada je upravo da ukaže na neuro osnove i potencijale za razvoj, te ćemo se kroz najnovije eksperimente iz ove oblasti i poredjenja EEG klijenata sa neuro deficitom za empatiju, sa jedne, i one sa veoma razvijenom empatijom, sa druge strane, uveriti u značaj Limbičkog sistema i videti kako je moguće ovaj potencijal razviti.

Ključne reči: empatija, kognitivne neuronauke, prefrontalni korteks, limbički sistem, procesuiranje emocija, emocionalna inteligencija

DA LI JE ZADATAK TERAPEUTA DA RAZVIJA KLIJENTOVU EMPATIJU? INTERPRETACIJA ULOGE TERAPEUTA U KLJUČU TEORIJE LIČNIH KONSTRUKATA

Jovan Mihojević

Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

USMENO SAOPŠTENJE

U svom usmenom izlaganju baviću se pitanjem uloge terapeuta u kontekstu razvijanja empatije kod klijenata. Da bih stvorio odgovarajući prostor za ovu temu, potrebno je da definišem pojam empatije u okviru Teorije ličnih konstrukata Dž. A. Kelija. Analiza pojma empatije dovešće nas do pojmova zajedništva i društvenosti, koji su osnovni u Kelijevoj teoriji. Na ovaj način otvara se pitanje: da li empatija može biti cilj konstruktivističke terapije?

Nakon razmatranja ciljeva konstruktivističke terapije, objasniću potrebu za razumevanjem uloge terapeuta u terapijskoj situaciji. Ova rasprava će naglasiti značaj uticaja terapeuta na proces i ishod terapije.

Na kraju, ispitaću potrebu i mogućnost terapeuta da, u skladu sa definisanim ciljevima konstruktivističke terapije, doprinese razvoju empatičnosti kod klijenata. Ovo ispitivanje će uključiti istraživanje specifičnih strategija i pristupa koje terapeuti mogu koristiti kako bi unapredili empatijsko razumevanje i odgovornost kod svojih klijenata. Na kraju izlaganja, biće jasno da li i kako terapeuti mogu efikasno podsticati empatiju kroz konstruktivistički pristup.

Ključne reči: teorija ličnih konstrukata, zajedništvo, društvenost, uloga terapeuta

TEHNIKE DIJALEKTIČKO BIHEJVIORALNE TERAPIJE U REGULACIJI EMOCIJA

Doc dr Jelena Milin-Lazović

Medicinski fakultet, Institut za medicinsku statistiku i informatiku

USMENO SAOPŠTENJE

Dijalektičko-bihejvioralna terapija (DBT), razvijena krajem 1980-ih godina od strane Marshe Linehan, prvobitno je koncipirana za tretman pacijenata sa (para)suicidalnim namerama i graničnim poremećajem ličnosti (GPL). Danas je DBT najistraženiji i najprimenjeniji terapijski pristup za GPL, dok je njegova efikasnost takodje potvrđena u tretiranju drugih poremećaja kao što su zloupotreba supstanci, poremećaji ishrane i posttraumatski stresni poremećaj. DBT se zasniva na dijalektičkom načinu razmišljanja koji teži zameni rigidnog i dihotomnog razmišljanja sa balansom izmedju prihvatanja i promene. Centralni elementi terapije uključuju mindfulness za povećanje svesti o trenutku, regulaciju emocija koja podučava veštine za rešavanje problema i smanjenje emotivnog izbegavanja, interpersonalnu efikasnost za poboljšanje odnosa i samopoštovanja, kao i toleranciju na stres radi preživljavanja kriznih situacija. DBT terapeuti se fokusiraju na balans izmedju validacije klijentovih iskustava bez osude i podsticanja pozitivnih promena. Emocionalna pismenost je ključna, podrazumevajući edukaciju o različitim vrstama emocija i njihovom uticaju na ponašanje i doživljaj. Takodje se podučavaju tehnike kao što je PLEASE (briga o telu) za poboljšanje emocionalne otpornosti, kao i prepoznavanje i regulacija tri stanja uma: razumnog, emocionalnog i mudrog ja.

DBT i transakciona analiza (TA) su dva različita terapijska pristupa, ali imaju neke zajedničke karakteristike: Mudro ja i Ego stanje Odrasli, Emocionalno ja i Ego stanje Dete. Oba pristupa naglašavaju važnost validacije i normalizacije emocionalnih iskustava klijenta kako bi se stvorila sigurna terapijska atmosfera i podržala emocionalna regulacija. Oba

terapijska pravca se fokusiraju na proširivanje klijentovih sposobnosti za razumevanje i rešavanje problema, kao i za razvijanje novih veština za prevazilaženje izazova u životu.

Ovaj rad ističe potencijalnu sinergiju kombinovanja strukturiranog treninga veština DBT-a sa analizom ego stanja TA-e kako bi se optimizovali terapijski rezultati, posebno u tretiranju kompleksnih psihopatologija i unapredjenju emocionalne otpornosti kod klijenata.

Ključne reči: Dijajektičko bihevioralna terapija, regulacija emocija, transakciona analiza

STILOVI AFEKTIVNE VEZANOSTI KROZ PRIZMU TRANSAKCIONE ANALIZE

Olga Milosavljević

OK.com

USMENO SAOPŠTENJE

Afektivna vezanost i transakciona analiza su ključne teme u psihologiji koje se bave načinima na koje se ljudi emocionalno povezuju i ostvaruju međuljudske odnose. Stilovi afektivne vezanosti su teorijski koncept koji se odnosi na način na koji pojedinac doživljava i reaguje na bliske odnose, dok transakciona analiza proučava komunikaciju, uzajamne interakcije i obrasce ponašanja u tim odnosima. Ova prezentacija istražuje kako se stilovi afektivne vezanosti mogu interpretirati kroz prizmu transakcione analize. Analizom različitih stilova afektivne vezanosti poput sigurnog, izbegavajućeg, ambivalentnog i dezorganizovanog, u kontekstu transakcione analize možemo bolje razumeti kako ovi obrasci utiču na komunikaciju, ponašanje i emocionalnu povezanost u međuljudskim odnosima. Ovaj rad ima za cilj da produbi naše razumevanje kompleksnih mehanizama afektivne vezanosti kroz integraciju perspektiva stilova afektivne vezanosti i transakcione analize u radu sa klijentima.

Ključne reči: stilovi atačmenta, transakciona analiza, životna pozicija

EMPATIJA U RAZLIČITIM PSIHOLOŠKIM PARADIGMAMA: SUDAR KONSTRUKTIVIZMA, NEURONAUKA I PSIHOMETRIJE

Aleksandar Milovanović

Institut za filozofiju i društvenu teoriju, Univerziteta u Beogradu

USMENO SAOPŠTENJE

Empatija predstavlja jedan od najpopularnijih psiholoških termina, odnosno konstrukata, u 21. veku. Taj termin možemo čuti u svakodnevnom govoru i u različitim kontekstima. Ipak, ostaje pitanje na šta se pod konstruktom „empatija“ zapravo misli. Izlaganje ima za cilj da kritičkom analizom eksplicira različita značenja koja se kriju pod pojmom empatije i da prikaže problem psihološke metateorije na ovom pojmu, koristeći se znanjima iz tri psihološke škole mišljenja (teorija ličnih konstrukata, neuropsihologija i psihometrija). Empatija se u konstruktivizmu može razumeti kao razvijen proces za odnos uloge, visoki komunalitet između osoba i identifikacija sa drugim. U neuropsihologiji, empatija predstavlja složen splet različitih neuroanatomskih i neurohemijskih karakteristika, čija je aktivacija ukotvljena u genetskom sklopu pojedinca. Na kraju, psihometrijska paradigma uključuje pretpostavku da smo svi manje ili više empatični, odnosno da posedujemo inherentnu osobinu empatije koja se aktivira u odredjenim situacijama i koja služi za glatku međuljudsku interakciju. Ekspliciranjem teorijskih polazišta možemo razumeti i koji su to vodiči za akciju, odnosno čemu nam zapravo služe i na koji način koristimo različita značenja empatije. Tako, u teoriji ličnih konstrukata, empatija (iako nikada jasno eksplicirana) predstavlja jedan od ciljeva terapije – odnosno, cilj je da klijent razvije mogućnost za proces empatije kako bi lakše živio sa sobom i ostvario odnos sa drugim osobama koji počivaju na međusobnom razumevanju i uvažavanju. Neuropsihologija želi da utvrdi neurološke korelate empatije sa ciljem

da dokaže realnost tog psihološkog konstrukta. Na kraju, psihometrija ima za cilj da objasni empatiju u matematičkom sistemu putem merenja i konstruisanja testova kojim bi ljudi utvrdili svoje relativno mesto u „imanju“ empatije u odnosu na druge. Problem definisanja psiholoških konstrukata je od suštinske važnosti za stručnjake, kako bi se na jasan način razumeli i komunicirali. Poslediće definisanja naših profesionalnih konstrukata ima uticaj i na društvenu realnost, kao i pojedince u toj društvenoj realnosti.

Ključne reči: empatija, psihološka metateorija, kritička analiza, konstruktivizam, neuropsihologija, psihometrija

KOMPAS U OGLEDALU DUHA – PSIHODINAMIKA KONTRATRANSFERA

Jelena Mitić¹, dr Zoran Antić²

*Nacionalni Centar za seksualno i reproduktivno zdravlje – Potent¹,
Centar za razvoj psihodrame i psihoterapije Niš²*

USMENO SAOPŠTENJE

U knjizi opisujemo osveščivanje kontratransfera i uticaj kontratransfera na stvaranje preduslova za intervencije koje u sebi nose tu vrstu saznanja. Sagledavanjem unutrašnjih reakcija psihoterapeuta omogućujemo da te reakcije ne budu prepreka valjanom vidjenju terapijskog procesa, već postaju putokazi, odnosno, elementi kompasa kojeg psihoterapeut treba da ima kako bi se proces kretao u pravcu trajnih promena. Terapeutov kompas, njegov kontratransfer plus epistemološko osvešćenje sopstvene metodologije, sagledavaće se u ogledalu duha u smislu pronalaženja topološkog odredjenja za svaku od intervencija. Mnogi fenomeni uključuju se u ovaj seting: fakti opservirajućeg ega, logičko prosudjivanje, intuicija, emocionalna rezonansa, nada (i nenadana otkrića), očekivanja i kreativnost, koji potiču od oba učesnika.

Kako se ne bi dešavala praksa da 'psihoterapiju provode pojedinci koji nisu svesni onoga što rade' (Chesik, R.), psihoterapeut je stalno u prilici da baždari svoj kompas stičući nova iskustva i saznanja i na taj način on posvedočuje svoje učestvovanje u terapijskom procesu. Sa druge strane, proširenje slobode Prvog učesnika, njegova povećana sposobnost 'da radi i da voli', uticaće na to da taj kompas postaje sve pouzdaniji instrument zajedničkog putovanja brodeći okeanima Psihe. Tako, oboje učesnika dokazuju postojanje sveta koji su zatekli, ali ovaj svet takodje menjaju, stvaraju i grade u novim pravcima. Ove promene neposredno se ogledaju u seansi prateći strukture, funkcije i relacije u njihovom implikativnom poretku, a na osnovu kontratransfera psihoterapeuta i emocionalne participacije Prvog učesnika.

Ključne reči: kontratransfer, psihodinamika, intervencije, trajna promena

LIDERI I RAZVOJ ZAPOSLENIH – NEPOVOLJAN UTICAJ KROZ IZAZIVANJE PASIVNOSTI ZAPOSLENIH

Milena Mitić Andjelković

Hive Group doo

USMENO SAOPŠTENJE

Dugogodišnje iskustvo kouča u biznisu, kao i istraživanja merenja uticaja lidera koje sam radila u kompanijama pokazala su da lideri u kompanijama u velikoj meri čine zaposlene zavisnim od sebe. Neke od stavki koje karakterišu stil uticaja lidera koji se zove „Zavisan“ su: *podrazumeva da ljudi postupaju prema naredbi čak iako imaju bolju ideju; očekuju od ljudi da prosto rade ono što im se kaže*. Lideri često zaposlene vide kao resurse preko kojih će postići sopstveni uspeh i ciljeve, odnosno ostvaruju odnos zavisnosti. Bez sagledavanja potreba zaposlenih, umesto razvoja, lideri su fokusirani na pritisak i naredjivanje kako bi se postigli bolji rezultati. Za uspostavljanje kvalitetnog odnosa sa zaposlenim poželjno je da se obavljaju razvojni razgovori u kojima će i zaposleni prikazati kako vide sopstveni razvoj. To zahteva vreme i zainteresovanost lidera da razume potrebe, interese i načine na koji zaposleni vidi sebe u kompaniji. Njegova važna uloga je da zadaje razvojne zadatke, daje podršku, razume izazove sa kojima se zaposleni suočava i tako ga čini samostalnim u radu. Važan preduslov za ovakva ponašanja lidera je da u svoju jednačinu uspeha uvrsti i profesionalnu ostvarenost svog zaposlenog, a ne samo puko izvršavanje zadatih zadataka. U tom slučaju lider ne „kači“ samo svoje potrebe na zaposlenog, već tog zaposlenog vidi kao osobu u koju investira svoje znanje i svoje vreme.

U ovom radu će biti razmotreno na koji način lideri dovode zaposlene u zavisn položaj, isključuju njihovu inicijativu i ugrožavaju razvoj, kao i šta je potrebno učiniti, gledano iz konstruktivističke perspektive, kako bi se ovaj odnos promenio.

Ključne reči: uticaj lidera, razvoj zaposlenih, odnos zavisnosti, odnosi uloga

POVEZANOST EMPATIJE PSIHOTERAPEUTA I PERSONALNOG STILA PSIHOTERAPEUTA

Sladjana Pačariz

USMENO SAOPŠTENJE

Empatija je sposobnost da se situacija sagleda u potpunosti sa klijentove tačke gledišta (Rogers, 1980). Najčešće se smatra da se sastoji od afektivne i kognitivne empatije (Deutsch dj Madle, prema Wang at al., 2013). Personalni stil psihoterapeuta se odnosi na dispozicije, osobine i stavove, koje on pokazuje u svojoj stručnoj praksi (Tabullo, Casari, dj Putrino, 2023). Uključuje 5 faktora: pažnju (široka - fokusirana), operativnost (spontanost - planiranost), angažovanje (nisko - visoko), ekspresivnost (distanca - bliskost) i instruktivnost (fleksibilnost - rigidnost) (Corbella et al., 2009).

- Psihoterapeuti sa višim nivoom kognitivne i afektivne empatije su angažovaniji (Corbella et al., 2009)
- Psihoterapeuti sa višim nivoom kognitivne i afektivne empatije su ekspresivniji (Corbella et al., 2009)
- Psihoterapeuti sa višim nivoom kognitivne empatije imaju niži nivo pažnje (Tabullo et al., 2023)
- Psihoterapeuti sa višim nivoom afektivne empatije imaju viši nivo pažnje (Tabullo et al., 2023)
- Psihoterapeuti sa višim nivoom afektivne empatije su fleksibilniji (Braun, 1971)
- Psihoterapeuti sa višim nivoom empatije su spontaniji (Havens, 1978).

Ključne reči: empatija, personalni stil psihoterapeuta

PSIHOTERAPEUTOVA EMPATIJA

Zorica Paroški

Centar za nauku, obrazovanje i psihoterapiju "Anthurium"

USMENO SAOPŠTENJE

U ovom radu će biti posmatrana psihoterapeutova empatija koja, definisana kao viša mentalna funkcija, predstavlja sposobnost namernog i svesnog usmeravanja pažnje na znake kod drugog koji ukazuju na emocije i iskustva koja proživljava, saosećanje i reagovanje na afektivna stanja i potrebe drugog, pružanjem potrebne afektivne i kognitivne podrške. Ovako definisana empatija se uči u procesu edukacije za psihoterapeuta. Bilo bi značajno postaviti taj proces učenja u kontekst ideje Lava Vigotskog o postojanju Zone narednog razvoja. Prema Vigotskom svaka viša mentalna funkcija, formira se u interakciji sa kompetentnijim odraslim partnerom, da bi potom bila internalizovana. Mentor, odnosno supervizor, bi bio kompetentniji odrasli koji vodi edukanta kroz proces učenja empatije iz Zone aktuelnog razvoja u Zonu narednog razvoja. U prilog ovome može se navesti rad autorke Tatjane Karjagine (2016) koja se bavi razvojem empatije u okviru psihoterapijskog treninga za buduće psihoterapeute. U radu ove autorke psihoterapeutova empatija je posredovana pomoću tri alata koja su imenovana na sledeći način: proces odvijanja empatijskog iskustva, regulacija i komunikacija empatije i proces učenja koji je zapravo proces internalizacije. Edukanti za psihoterapeute su svesno i namerno učili „empatičan govor“ i povezivali se sa emocijama koje osećaju prema ljudima sa kojima empatišu. Iskustvo kod edukanata da izražavanjem empatije i komuniciranjem na empatičan način postižu pozitivan efekat koji utiče povoljno na psihoterapijski proces delovalo je motivaciono. Edukanti psihoterapije su zapravo uz kompetentnijeg odraslog, psihoterapeuta, razvijali empatiju kao višu mentalnu funkciju, svesno i namerno učeći kako da prepoznaju unutrašnje afektivno iskustvo empatije, kako da ga manifestuju, na koje signale u radu sa pojedincima

da obrate pažnju kako bi empatisali i kako da svojim ponašanjem odgovore na empatičan način. Pretpostavka je da ovakvu kompetenciju za empatisanje sa drugima mogu da nauče i drugi pojedinci koji obavljaju poslove pomagačke delatnosti.

Ključne reči: psihoterapeutova empatija, viša mentalna funkcija, zona narednog razvoja

FAKTORI POVEZANI SA PROBLEMATIČNOM UPOTREBOM PAMETNIH TELEFONA

Miodrag Pavlović¹ Doc. dr Nikola Petrović²

OŠ "Miloš Crnjanski", Žabalj

Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu²

USMENO SAOPŠTENJE

Predmet rada je predstavljanje povezanosti Problematične upotrebe pametnih telefona (PSU- Problematic Smartphone Use) i faktora koji su povezani sa ovim konstruktom. Uvodna razmatranja se odnose na razrešavanje terminološke dileme između "zavisne" i "problematične" upotrebe pametnih telefona, na osnovu DSM-5, tj. Dijagnostički i statistički priručnik za mentalne bolesti Američkog udruženja psihijata (American Psychiatric Association, 2013) i MKB-11 tj. Medjunarodna klasifikacija bolesti SZO (World Health Organization, 2019) sa jedne strane. U okviru njih još uvek ne postoji dijagnostička kategorija "Zavisnost od pametnih telefona". Sa druge strane, niz istraživanja pokazuje da PSU ima neželjene efekte na mentalno zdravlje i ukazuju na kriterijume za postavljanje "dijagnoze" (Lin et al., 2016; Busch et al., 2021, Serdar et al., 2022; Merkaš et al., 2024). Na osnovu pretrage literature i praćenja savremenih tendencija izdvojila su se ispitivanja povezanosti Problematične upotrebe pametnih telefona, kao nezavisne varijable, i na primer, sledećih prediktorskih varijabli: depresivnosti, anksioznosti, stresa (Sarah, 2024), emocionalne regulacije (Arrivillaga et al., 2023), straha od propuštanja – FoMO (Wegmann et al., 2024), samokontrole (Li et al., 2021), usamljenosti (Zhao, 2024), potrebe za pripadanjem (Pastor et al., 2021), zadovoljstva porodičnim životom (Kalkan i Čerit, 2023) i impulsivnosti (Guo et al., 2022). Rezultati navedenih istraživanja ukazuju: da je visoka motorna impulsivnost povezana sa PSU-om, na negativnu povezanost između PSU-a i nivoa zadovoljstva porodičnim životom, da adolescenti sa visokom potrebom da pripadaju češće i na

različite načine koriste društvene mreže na internetu preko pametnih telefona, da usamljenost značajno predviđa problematičnu upotrebu pametnog telefona, na negativnu vezu između samokontrole i zavisnosti od interneta preko PSU-a, da FoMO ima medijatorsku ulogu kada je reč o relaciji između problematične upotrebe društvenih mreža i PSU-a, da postoji medijatorska uloga kognitivnih strategija emocionalne regulacije između depresivne simptomatologije i ozbiljnosti problematične upotrebe pametnih telefona kod adolescenata, na pozitivnu korelaciju PSU-a sa depresijom, stresom i anksioznošću.

Ključne reči: PSU, faktori, terminologija, povezanost

SCREEN TIME NA OSNOVNOŠKOLSKOM UZRASTU

Miodrag Pavlović¹ Doc. dr Nikola Petrović²

OŠ "Miloš Crnjanski", Žabalj¹

Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu²

USMENO SAOPŠTENJE

Uvod. Vreme provedeno pred ekranom (Screen Time) predstavlja jedan od pokazatelja problematične upotrebe pametnih telefona i rezultati nekih istraživanja (npr. Sohn et al., 2019) ukazuju da je ova pojava jedan od prilično zastupljenih problema sa kojim se adolescenti susreću.

Glavni cilj istraživanja bio je da se utvrdi dužina trajanja Screen time – a u različitim kontekstima posebno konstruisanim Google upitnikom.

Metod. Ispitivanje je sprovedeno na uzorku od 282 učenika od 5. do 8. razreda, uzrasta od 11 do 14 godina. Bilo je 48,4 % ženskih ispitanika i 51,6 % muških ispitanika. 52% ispitanika je na kraju školske godine imalo odličan uspeh, 31,7 % vrlo dobar, 13,9% dobar i 2,1 % dovoljan uspeh.

Rezultati ukazuju da gledanje televizije kada učenici idu u školu u 40,6 % slučajeva nije uopšte zastupljeno. 21,7 % ne svaki dan, a 20,6% 2 do 3 sata tokom dana. Kada idu u školu, učenici u 28,4 % slučajeva nikada ne igraju elektronske igrice, a u 25,9% slučajeva, dva do tri sata tokom dana. Čitanje vesti sa elektronskih medija u danima kada idu u školu, nije prisutno uopšte u 48,6 % slučajeva, a najveći deo preostalog procenta (44%) ne svaki dan i manje od jednog sata u toku dana. Korišćenje materijala za učenje sa elektronskih medija, i to danima kada idu učenici u školu, nikada nije zastupljeno u 35,1 %, ne svaki dan 23%, a dva do tri sata u toku dana u samo 23%. Korišćenje socijalnih mreža danima kada učenici idu u školu je manje od jedan sat tokom dana kod

33,7% ispitanika, 30,9% je dva do tri sata tokom dana, a 18,6% više od tri sata tokom dana. Gledanje video klipova na telefonu kad učenici idu u školu je zastupljeno u 36,2 %, manje od jednog sata, dva do tri sata sa 34,8% i 14,9% više od tri sata.

Ključne reči: Screen Time, uzrast, upitnik, kontekst, analiza

BOLESTI ZAVISNOSTI IZ UGLA TRANSAKCIONE ANALIZE

*Nataša Pavlović¹, Miodrag Pavlović²
Stipendista Ministarstva nauke¹, OŠ „Miloš Crnjanski” Žabalj²*

USMENO SAOPŠTENJE

Predmet rada je predstavljanje Transakciono – analitičke teorije o zavisnosti koja posmatra zavisnost kroz dva aspekta: adikcija i simbioza i adikcija i emocionalno vezivanje. Polazna osnova za razmatranje je da je zavisnost od droga i alkohola zapravo u tesnoj vezi sa naučenim zavisnim odnosima u detinjstvu. Zapravo, relacijski proces sa drogom pruža važne smernice za psihoterapiju (White, 2013). Diskutuje se o efektima alkohola i droga na ličnost, kao i o razlozima uzimanja droga u smislu: zavisnog, simptomatskog, situacionog, rekreativnog, buntovničkog i eksperimentalnog korišćenja droga. Nakon razmatranja različitih adiktivnih odnosa i savetovanja korisnika psihoaktivnih supstanci, prikazuju se specifične tehnike: ugovor o smanjenju štete i savetovanje o smanjenju štete predstavljen kroz četiri koraka. Iz prethodnog proističe rezime savetovanja o smanjenju štete. Sledeći korak je procena korisnika kroz devet glavnih oblasti (White, 2013). Model Pet stadijuma promene (Prochaski & Diclemente, 1982) predstavljen dijagramom se koristi za praćenje stadijuma promene. Naredna terapijska tehnika je tehnika ambivalentnosti u vezi sa korišćenjem droge, nakon čega je naglasak na samom procesu recidiva i rada u okviru tog procesa. Važan segment u savetovanju korisnika psihoaktivnih supstanci je i tehnika motivacionog intervjuisanja putem: kognitivnih tehnika, iskustvenih i emocionalnih tehnika. Poseban osvrt je na adolescentni uzrast pun razvojnih izazova. Akcenat je na predstavljanju rada sa tinejdžerima, strukturom terapijskog odnosa, adolescentnom korišćenju droga i uključenosti porodične strukture kroz terapijski odnos i rad sa roditeljima adolescenta koji koristi psihoaktivne supstance (White,

2013). Ističe se pojam igara kao koncepta TA sa posebnim osvrtom na igre osoba koje imaju problem sa uzimanjem narkotika – tipične igre u okviru Mreže igara (Milivojević, 2019). Analizom dostupne literature u oblasti TA, dolazi se do zaključka da postoje prilično strukturisane i delotvorne tehnike i procedure za rad sa klijentima koji koriste psihoaktivne supstance.

Ključne reči: transakciona analiza, adikcija, tehnike, adolesćenti, igre

KULTURALNA KOMPETENTNOST I SENZITIVNOST TERAPEUTA

Milica Perić

USMENO SAOPŠTENJE

U današnjem globalizovanom društvu, terapeuti se sve češće susreću sa klijentima iz različitih kulturnih sredina. Kulturalna kompetentnost i senzitivnost terapeuta postaju ključni elementi za efikasnu terapijsku praksu. Ovaj rad istražuje važnost razvijanja kulturalne kompetentnosti među terapeutima i pruža smernice za unapredjenje terapijskog rada u multikulturalnom kontekstu. Rad će se baviti definisanjem kulturalne kompetentnosti i njenim osnovnim komponentama: svesnošću o kulturnim vrednostima, razumevanjem tuđe kulture i razvijanjem odgovarajućih veština za rad sa klijentima iz različitih kulturnih sredina. Kroz pregled relevantne literature, biće prikazani rezultati istraživanja koji ukazuju na pozitivan uticaj kulturalne kompetentnosti na terapijski proces i ishode. Fokus će biti i na konkretnim strategijama i tehnikama koje terapeuti mogu koristiti za poboljšanje svoje kulturalne senzitivnosti. Uključujući primere iz prakse, biće prikazani načini kako terapeuti mogu efektivno da pristupe klijentima iz različitih kulturnih pozadina, uz poštovanje njihovih vrednosti, verovanja i običaja. Posebna pažnja biće posvećena etičkim dilemama koje se mogu javiti u multikulturalnom kontekstu, kao i metodama za njihovo rešavanje. Biće reči i o važnosti kontinuirane edukacije i supervizije u oblasti kulturalne kompetentnosti, kao i o uvođenju standarda i smernica unutar psihoterapijske zajednice i neophodnosti holističkog pristupa u terapijskom radu, koji uzima u obzir kulturne razlike i promoviše inkluzivnost i razumevanje. Razvijanjem kulturalne kompetentnosti, terapeuti mogu značajno doprineti poboljšanju kvaliteta života svojih klijenata i izgradnji mostova između različitih kulturnih zajednica.

Ključne reči: kultura, kulturalna senzitivnost, kulturalna kompetentnost terapeuta

STID I TRANSAKCIONA ANALIZA

Jelena Petrović

USMENO SAOPŠTENJE

Rad definiše stid i objasnjava kako dolazi do razvoja istog, kao i odbrambene mehanizme koji nastaju kao reakcija na doživljaj afekta stida. Stid je vrsta straha koju subjekat oseća u situaciji u kojoj procenjuje da je nekim svojim postupkom doprineo da neka značajna osoba o njemu misli negativno. Subjekt se stidi kad ucini nešto što odstupa od predstave kakvu bi on želeo da značajni drugi imaju o njemu. Zbog toga veruje da ga drugi ne prihvataju, odbacuju ili preziru. (Milivojević, 2014). Rad takodje povezuje stid kao osećanje sa osnovnim konceptima Transakcione analize kao sto su Ego stanja, OK koral, Rane odluke i Životni skript. Prisutnost i uključenost terapeuta je ključna u psihoterapiji stida. Prisutnost se javlja kada ponašanje i komunikacija terapeuta sve vreme postuje i uvećava vrednost klijenta. Efektivna psihoterapija stida zahteva terapeutovu posvećenost kontaktu u odnosu, posvećenost strpljenja, i razumevanje da je takva terapija kompleksna i zahteva značajno vreme. Ispitivanje, uskladjenost i uključenost su mentalne orijentacije, način bivanja u odnosu, kao i set terapijskih vestina. Kada se koriste u skladu sa razvojnim nivoom klijentovog funkcionisanja, predstavljaju metode pružanja negujućeg, razumevajućeg odnosa koji dozvoljava klijentu da izrazi doživljaj samovrednosti koji možda nikad ranije nije bio ispoljen. Kroz psihoterapiju koja je orijentisana na kontakt i fokusirana na odnos, odbrambene dinamike stida se otkrivaju i rešavaju. Fokus terapije na kontakt u odnosu uvećava osećaj individue ja sam OK (Erskine, 1994).

Ključne reči: stid, transakciona analiza, odbrambeni mehanizmi, Ego stanja

GRANIČNA CIVILIZACIJA I EMPATIJA

Maja Petrović¹, Milica Marković²

*Institut za mentalno zdravlje¹,
Florida International University²*

USMENO SAOPŠTENJE

U ovom radu razmatraju se različita značenja pojma empatije od konstrukta, do operacionalizovane dimenzije ličnosti koja se može meriti. Istorijski gledano, od empatije „tankokožnog“ narcisa, permeabilnih granica; preko kognitivne empatije iz opreza i osećanja nebezbednosti; negativne kognitivne empatije antisocijalnih; potom empatije kao vrline zdravih i neurotičnih do empatije definisane kao rafinirane, prosocijalne emocije, psihometrijski formulisane kao dimenzije karaktera po kojoj se osobe razlikuju u odnosu na stepen identifikacije sa drugima i /ili prihvatanja drugih ljudi; i dimenzije nivoa integracije ličnosti koja spada u objekt percepciju.

Potom je diskutovan nivo organizacije savremenog društva kao i hipotetične analogije između graničnog pojedinca i savremene civilizacije. Ako našu civilizaciju definišemo kao najbližu graničnoj (regresija od narcističke), dominiraju neempatični, haotični odnosi između parcijalnih objekata. Posledično, život u savremenom društvu postaje sve manje strukturisan, stabilan i predvidiv.

Razumevanja pojma empatije koji nužno podrazumeva značajan stepen integracije između afektivne i kognitivne komponente, kao i dominantan nivo psihičkog funkcionisanja sadašnje civilizacije, može nam omogućiti dublje razumevanja pomanjkavanja empatije u ljudskim odnosima, manipulacije istom, ali i pokušajima oporavka društva kojim dominiraju neempatični odnosi. Manjak empatije se i potvrdio u obimnim istraživanjima (američke studije sa početka 21. veka.)

Konačno, otvaramo diskusiju o činionicima društva („pounutreni dobri objekti“) koji bi mogli da zaleče ovo društvo. U tom kontekstu

otvaraju se pitanja, kolika i kakva je uloga psihoterapije u ovoj misiji. Da li analogno dugoj i iscrpljujućoj terapiji graničnih stoji dugoročni angažman psihoterapeuta kroz promociju negujućeg i neetiketirajućeg stava prema društvu, konfrontaciju sa destruktivnim ponašanjima ali i sve veće tolerisanje svakog... izma.

Shodno sagledavanju moderne civilizacije kroz obeležja graničnog nivoa funkcionisanja, od kojih je jedan od temeljnih mehanizama odbrane ćepanje, opisana misija psihoterapeuta takodje može lako ući u takav „isćepkan“ (fragmentisan) prostor i oscilirati od pasivnog nekritičnog posmatrača do omnipotentnog iscelitelja.

Ključne reči: empatija, granična civilizacija, psihoterapija, isceljenje

ANALIZA PROBLEMATIČNE UPOTREBE PAMETNIH TELEFONA NA UZORKU STUDENATA

*Doc. dr Nikola Petrović¹, Miodrag Pavlović²
Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu¹
OŠ "Miloš Crnjanski", Žabalj²*

USMENO SAOPŠTENJE

Problematična upotreba pametnih telefona (Problematic Smartphone Use – PSU) je kod adolescenata na globalnom nivou u porastu (Olson et al., 2022). Predmet ovog rada je predstavljanje rezultata ispitivanja problematične/zavisne upotrebe pametnih telefona na uzorku od 76 studenata treće godine psihologije na Filozofskom fakultetu u Beogradu. U ovom ispitivanju je primenjena domaća validacija SAS – SV (Nikolić, 2023). Skala se sastoji od 10 pitanja sa šestostepenim formatom odgovora Likertovog tipa. Bilo je 92,1 % ženskih ispitanika, a muških 17,9 %. Najveći procenat majki ispitanika ima završenu srednju školu - 39,5 %, a višu školu i fakultet - 39,5 %, dok ostali procenat čine masteri i doktori nauka - 21,1%. Kad je u pitanju obrazovanje oca, najviše ih je završilo srednju školu - 40,8 %, zatim višu školu i fakultet 34,7 %, dok preostali procenat čine masteri i doktori nauka - 14,4 %. 42,2 % ispitanika se slaže da ne ispunjavaju planirani posao zbog korišćenja pametnog telefona; 46,1 % ispitanika izjavljuju da se teško koncentrišu na času, dok rade zadatke, ili na poslu zbog korišćenja pametnog telefona. Manji broj ispitanika (15,7 %) tvrdi da oseća bol u ručnom zglobu ili u zadnjem delu vrata dok koristi pametni telefon. 52,6% ispitanika smatra da „ne mogu da žive” bez pametnog telefona. Manji broj ispitanika (30,2%) se oseća nesrećno i nelagodno kad nema telefon pri ruci; mali broj ispitanika (13,2 %) razmišlja o svom pametnom telefonu čak i kad ga ne koristi. 27,6 % ispitanika nikad ne bi odustalo od korišćenja telefona, čak i kad u velikoj meri utiče na njihov svakodnevni život; 18,4% ispitanika konstantno

proverava svoj mobilni telefon da ne bi propustili konverzaciju između drugih ljudi na društvenim mrežama; 78,9 % ispitanika koristi pametni telefon duže nego što planira. 15,8% ispitanika izjavljuje da im ljudi iz okruženja govore da previše koriste svoj pametni telefon.

Ključne reči: PSU, SAS-SV, studenti, analiza, zastupljenost

TERAPIJSKI ODNOS, EMPATIJA I „TERAPEUTSKO OTVARANJE” – U KAKVOJ SU VEZI OVI FENOMENI I DA LI NEKADA MOGU OMETATI RAD

Predrag Petrović

Psihološko savetovalište Centar za promene „Portas”, Beograd

USMENO SAOPŠTENJE

U ovom radu bavićemo se terapijskim odnosom, empatijom terapeuta ali i klijenata prema terapeutu, terapijskim otvaranjem i vezom među ovim fenomenima. Pokušaćemo da damo neke od mogućih odgovora na pitanje šta jeste, a šta nije empatija, da li se sa njom kao neraskidivim delom terapijskog procesa može „preterivati” i tako negativno uticati na postizanje ciljeva i na krajnji ishod terapije (sa posebnim ostvrtom na terapiju traume).

U stručnoj javnosti nedovoljno se govori o terapijskom otvaranju, i kakve implikacije njegova upotreba može imati na klijente i terapijski tok. Probaćemo da delimično odgonetnemo „misteriju” terapijskog otvaranja često prisutnu kod terapeuta u formi dileme: ili/ili, i da iz ugla REBT-a otkrijemo koja se iracionalna uverenja mogu naći iza nje. Da li za otvaranjem uopšte treba posezati, kada i kako koristiti ovu dragocenu veštinu uz očuvanje granica, da li je ona u službi empatije ili nečeg drugog, biće razmatrano u ovom radu.

Ključne reči: terapijska alijansa, empatija, granice u terapijskom odnosu, „misterija” terapijskog otvaranja, iracionalna uverenja, REBT

POVEZIVANJE KONČEPATA TRANSAKCIONE ANALIZE I RACIONALNO – EMOTIVNO – BIHEJVIORALNE TERAPIJE I PRIMENA STRATEGIJA I TEHNIKA RACIONALNO – EMOTIVNO – BIHEJVIORALNE TERAPIJE U TA TRETMANU TREME

Marina Prinčevac

USMENO SAOPŠTENJE

Rad prikazuje mogućnosti povezivanja konceptata Transakcione analize i Racionalno – emotivno – bihejvioralne terapije kao i mogućnosti primene strategija i tehnika Racionalno – emotivno – bihejvioralne terapije u TA tretmanu treme. Polazeći od toga da Racionalno-emotivno bihejvioralna terapija spada u kognitivne terapije koje se temelje na ideji da promena u ponašanju neće nastupiti odnosno da neće biti značajnih efekata bez promene u razmišljanju tačnije bez promene iracionalnih uverenja, i ako znamo da često u pozadini treme stoje razna iracionalna uverenja, onda koncepti i tehnike REBT- a mogu biti veoma korisni u savetodavnom radu sa klijentima sa tremom. U TA tretmanu je od posebne važnosti razumevanje logike Referentnog okvira osobe, njenog razumevanja sebe, drugih, sveta kao i razumevanje uverenja koja održavaju Referentni okvir. Ego stanje Odraslog osobe može biti kontaminirano različitim iracionalnim uverenjima i upravo u TA tretmanu, u fazi dekontaminacije ego stanja Odraslog od velike koristi mogu biti strategije i tehnike Racionalno – emotivno – bihejvioralne terapije, pre svega strategije i tehnike za prepoznavanje i osporavanje jezgrovnih iracionalnih uverenja.

Ključne reči: transakciona analiza, trema, REBT

ŠERING KAO ČINILAC USPEŠNOSTI PSIHODRAMSKE GRUPE

Tamara Radovanović

Dom za decu i omladinu "Duško Radović"

USMENO SAOPŠTENJE

U tekstu se govori o značaju i prednostima šeringa u okviru psihodramskih terapijskih grupa. Deljenje iskustava, emocija i uvida među članovima grupe je istaknuto kao ključni element u izgradnji veza, pružanju podrške i podsticanju prihvatanja u okviru terapijskog okruženja. Istaknuto je kako deljenje ličnih iskustava, u završnoj fazi drame, može dovesti do dubljeg razumevanja sebe i drugih članova grupe, što na kraju povećava efikasnost terapijskih sesija. Naveden je primer terapijske grupe gde su učesnici u početku oklevali da dele sopstvena iskustva, ali su se postepeno otvarali kroz proces psihodrame. Razmena iskustava vezanih za priču protagoniste rezultirala je povećanjem povezanosti i empatije među članovima grupe. Narativ se nastavlja tako što ilustruje kako je šering unutar grupe omogućio emocionalnu katarzu i podstakao dublje istraživanje za učesnike, te su na sledećim sesijama i oni sami proradili novootkrivene elemente. Prilikom šeringa, nerešeni sukobi i lične borbe su izneti na videlo, omogućavajući pojedincima da steknu nove perspektive i uvide u sopstvena iskustva. Naveden je primer učesnika koji razmišlja o svom odnosu sa roditeljima i prepoznaje sopstvene nedostatke u roditeljstvu, što dodatno naglašava transformativnu moć šeringa u terapijskom kontekstu. Tekst se, u nastavku, bavi detaljnim prikazom specifične psihodramske sesije gde su učesnici šeringom podelili svoje reakcije i razmišljanja o priči protagoniste, naglašavajući kako je proces deljenja olakšao emocionalno oslobađanje i samootkrivanje za učesnike. Primer naglašava ulogu šeringa kao alata za izgradnju empatije, smanjenje osećaja izolovanosti i potvrđivanje sopstvenih emocija i iskustava. Značaj šeringa unutar psihodramskih terapijskih

grupa omogućava promovisanje mentalnog blagostanja, podsticanje empatije i podsticanje samorefleksije i rasta medju učesnicima. Šering je prikazan kao katalizator lične transformacije i medjusobnog razumevanja unutar terapijskog okruženja, što na kraju povećava ukupnu efikasnost terapijskih sesija.

Ključne reči: lpoštovanje, samopoštovanje, emocionalna pismenost, društvo, istorija

MODEL AGONISTIČKOG SELFA – DOPRINOS RADU SA VIŠEGLASJEM U KONSTRUKTIVISTIČKOJ PSIHOTERAPIJI

Dragan Vesić¹, Sanja Grbić¹, Milica Prijić
Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

USMENO SAOPŠTENJE

Iako psihologiju ličnih konstrukata (PLK) kao psihoterapijski modalitet karakteriše dovoljno „utegnutosti“ i koherentnosti, uz jasne implikacije po psihoterapijsku praksu, ona je i dovoljno permeabilna, tj. otvorena za teorijske i praktične elemente iz drugih teorija, sve dok su te novine u skladu sa (meta)teorijskim postavkama PLK. Ovaj rad posvećen je prikazu *Modela agonističkog selfa* (MAS) i njegovih doprinosa konstruktivističkoj psihoterapiji. MAS predstavlja teorijski i metodološki aparat za proučavanje distribuisanog i polifonog selfa, koji se oslanja na Hermansovu *teoriju dijaloznog selfa* (DST) i na fukoovsku analitiku moći, a nadovezuje se i na postojeće operacionalizacije polifonog selfa u okviru PLK (*Zajednica sopstva* i *Konstruktivistički rologram*). MAS karakterišu tri gradivna bloka: a) funkcije glasova, kojih smo mapirali 8, b) 3 oblika i 2 prakse vršenja moći i c) odnosi između glasova, kojih je prepoznato 6. Ovi gradivni blokovi predstavljaju konceptualni aparat za mapiranje ključne komponente MAS – *konstelacije*. *Konstelaciju definišemo kao, širi, ponavljajući, obrazac odnosa unutrašnjih, internalizovanih i spoljašnjih glasova selfa u konkretnom institucionalnom i socijalnom kontekstu, koji ima specifičnu psihosocijalnu funkciju*. Konstelacije, kao formalne, od sadržaja nezavisne kategorije predstavljaju glavnu jedinicu analize višeglasnog agonističkog selfa. Od šest do sada identifikovanih konstelacija, u radu će biti prikazane dve - *Kralj i njegovo kraljevstvo* i *Borba za očuvanje smisla*, na primeru lične priče klijentkinje koja se nalazi u životnoj tranziciji. Izazovi nakon završetka master studija u stranoj zemlji, koji podrazumevaju nemogućnost nalaženja posla i pritisak oko rešavanja pitanja

vize u situaciji odvojenosti od porodice rezultirali su uzdrmanjem sržnih uverenja klijentkinje, gubitkom osećaja smisla i dovođenjem u pitanje osećaja lične vrednosti. Diskutovaćemo koje terapijske hipoteze i konkretne smernice za rad konstruktivističkim psihoterapeutima nudi model agonističkog selfa.

Ključne reči: šering, psihodrama, povezivanje, saosećanje, grupna psihoterapija

OPSEDNUTOST I ZAPOSEDNUTOST DANAŠNJEG DRUŠTVA ANTIHEROJEM IZ FILMOVA I SERIJA

Petar Radović
Poliklinika Anima Plus

USMENO SAOPŠTENJE

U ovom radu teorijskog tipa želeo sam da iznesem pokušaj psihodinamskog sagledavanja današnjeg društva kroz prizmu sadržaja filmova i serija koje konzumiramo. Primetno je veliko interesovanje za protagoniste sa upitnim moralnim vrednostima i manjkom empatije, a koji su uvek u poziciji moći odakle donose sud, kažnjavaju društvo i uživaju u „opravdanoj“ osveti (Toni iz „Porodiće Soprano“, Lucifer iz istoimene serije, Volter Vajt iz serije „Čista hemija“, Tomas Šelbi iz „Birmingemske bande“, mnogi likovi iz „Igre prestola“, Homelander iz serije „Dečaci“, Džoker iz istoimenog filma, Pol Atreid iz „Dine: Drugi deo“ i mnogi drugi). Zašto je to tako? Koji su pravi razlozi katarzičnog užitka u ovakvim filmovima i serijama? Pokušaću da u ovom radu otkrijem svesne i nesvesne motive koji stoje iza potrebe da se poistovetimo sa antiherojima prikazanim na velikom platnu. Ovaj rastući broj idola u medijima znak je upozorenja da ćemo možda uskoro uništiti sve stubove oslonca na kojima stojimo kao civilizacija još od doba starih Grka. Verujem da je bitno da se o tim nesvesnim motivima društva diskutuje na vreme pre nego što uzmu kolektivnog maha u vidu neke destruktivno usmerene aktivnosti.

Ključne reči: psihoanaliza, ego, društvo, film, antiheroj.

IZGARANJE (BURNOUT) KAO REŠENJE ŽIVOTNIH PROBLEMA?

Ivona Raičević Baserovac¹, Ina Jevremović,²

Qonto tehnologija¹, student

USMENO SAOPŠTENJE

U savremenom svetu, pojam izgaranja postaje sve uobičajeniji. Često se navodi da je “čovjek koji može da voli i radi zdrav čovjek”, ali šta se dešava kada se rad pretvori u opsesiju? Kada se odmaranje smatra luksuzom, a neophodan je preduslov za zdravlje i produktivnost? Sindrom izgaranja postaje ne samo česta pojava, već i truizam, dok se opuštanje sve više doživljava kao zaboravljena vještina. Rad nije samo sredstvo za ostvarenje, već može postati opijat koji umrtvljuje neprijatne emocije i potiskuje ključne aspekte ljudskog bića - energiju i empatiju. Ponekad se čak i uslov za ličnu vrednost meri količinom posla koji neko obavlja. Kako da prepoznamo sindrom izgaranja u svojim životima? Kako da ga prepoznamo kao nešto što može biti štetno po nas? I najvažnije, kako da se podsetimo da je u redu zastati, da se odmorimo i da se vratimo osveženi i inspirisani?

Ključne reči: izgaranje, premor, radoholizam, psihosomatske smetnje

POZIV NA REFLEKSIJU: RAZVOJ TERAPEUTA KROZ RAD SA ZAJEDNICOM JASTAVA

Maja Samardžić

Privatna praksa konstruktivističke psihoterapije

USMENO SAOPŠTENJE

Šta sve može da se izrodi i usledi kada se uhvatimo u koštac sa razlikom, pitanje je sa kojim se suočava globalno društvo, ali i terapeut spreman na refleksiju. Miler Mer (1977) začetnik je uticajne struje unutar Psihologije ličnih konstrukata (Kelly, 1955), u kojoj ova teorija biva razigrana metaforom, izlazeći u susret izazovu jezika i razlike, ali i, psihološki intimnoj, ideji da je naše jastvo višestruko, konstituisano u različitim, ponekad i protivrečnim relacionim konfiguracijama. Za Frojda (1900) i psihoanalitičare, snovi predstavljaju «kraljevski put u nesvesno», dok bi se u Psihologiji ličnih konstrukata Merova tehnika Zajednice jastava mogla krunisati kao tehnika koja je dragoćen pratilac procesa promene, usled njenog potencijala za dolaženje u kontakt sa iskustvom unutrašnje raznolikosti. Višedećenijsko iskustvo navelo je Bernadetu O'Sullivan (2021), edukatorku koja spaja svet sistemske i konstruktivističke terapije, da isproba i uvrsti Zajednicu jastava u edukaciju budućih supervizora radi razvijanja njihovih veština refleksivnosti. Bernadet definiše refleksivnost kao praksu osluškivanja i spoznavanja tragova koje ostavljamo iza sebe, u relacionom dijaloškom polju u kojem postojimo. Ovi tragovi posledica su naših anticipacija šire posmatrano, koje uključuju naše vrednosti, kognitivne sudove, ali i načine na koje sedimo u svojoj fotelji ili upiremo pogled u osobu prekoputa sebe. Na koji način rad sa Zajednicom jastava i širenje svesnosti o sopstvenim anticipacijama može da bude od koristi terapeutu u radu sa klijentima i kao alat daljeg ličnog i profesionalnog razvoja? Prateći Bernadet i duh

Kelijeve teorije, ovaj rad ima nameru da dovede do novih pitanja i podstakne plodonosnu refleksiju i time otvori puteve promene, umesto davanja finalnih odgovora.

Ključne reči: zajednica jastava, razvoj terapeuta, veštine refleksivnosti.

**“KADA SE IZGOVORE STRAŠNE STVARI
U GRUPI, GUBE MOĆ”
EVALUACIJA ZNAČAJA TERAPIJSKIH
FAKTORA PREMA IRVINU YALOMU UNUTAR
PSIHODRAMSKE TERAPIJSKE GRUPE
INSPIRISANE KNJIGOM
”DETE U TEBI MORA DA PRONADJE
SVOJ ZAVIČAJ”
AUTORKE ŠTEFANI ŠTAL**

*Ivana Seratlić
Grupa 484 i udruženje Sociativa*

USMENO SAOPŠTENJE

Terapijski faktori u grupnoj terapiji specični su fenomeni grupe koji pridonose oporavku osoba i reparaciji relacionih trauma nastalih u odnosu sa važnim drugima tokom odrastanja. U radu je opisana evaluacija značaja 11 terapijskih faktora prema Irvinu Jalomu (ulivanje nade, univerzalnost, pružanje informacija, altruizam, korektivna rekapitulacija primarne porodične grupe, razvoj socijalnih veština, imitirajuće ponašanje, interpersonalno učenje, grupna kohezija, katarza i egzistencijalni faktori) iz ugla psihoterapeutkinje i ugla članova psihodramske terapijske grupe koja je realizovana uživo u Beogradu u trajanju od godinu dana. Terapijska grupa je inspirisana knjigom i radnom sveskom “Dete u tebi mora da pronadje svoj zavičaj” autorke Štefani Štal koja je jednostavnim stilom pisanja uspela da približi značaj rada sa unutrašnjim detetom. Pored unapred definisanih tema iz knjige, članovi grupe su podsticani da unose u grupu sve druge teme koje su im bile važne za zajednički rad i istraživanje.

Dodatni cilj rada je da ukaže na značaj grupne psihoterapije u razvoju ljubavi prema sebi, poverenja, empatije i zajedništva.

“Ljubav prema sebi ne može da cveta u izolaciji.”

Bell Hooks.

Ključne reči: grupna terapija, psihodrama, evaluacija, kohezija, osnaživanje

ODSUSTVO EMPATIJE I PSIHOTERAPIJA NA TROMEDJI BIOLOGIJE, LIČNIH ISKUSTAVA I DRUŠTVENOG SISTEMA

Aleksa Stamenković

Specijalna bolnica za bolesti zavisnosti

USMENO SAOPŠTENJE

Posmatramo li odsustvo empatije kao simptom, možemo reći da u osnovi ovog simptoma mogu biti različiti uzroci tj. problemi. Danas možemo mapirati bar tri grupe problema koja stoje u osnovi nedostatka empatije. Prva grupa bi bili problemi sa biološkim supstratom tj. strukturalnim promena na mozgu. Ovoj grupi bi pripadale osobe koje su doživele povrede mozga, razvile određena neurodegenrativna oboljenja i verovatno jedan broj osoba sa antisocijalnim poremećajem ličnosti.

Druga grupa bi bili problemi nedovoljnog razvoja kapaciteta za empatiju nastali usled specifičnih životnih iskustava. Ovoj grupi bi pripadale osobe koje su preživele ranu traumu, osobe čiji su roditelji imali ozbiljne psihološke probleme i neadekvatne stilove roditeljstva i osobe koje su veliki deo odrastanja provele u ekstremnim uslovima života (rat, siromaštvo, kriminal itd.).

Treća grupa je nešto drugačija od prve dve, pre svega po tome što osobe koje njoj pripadaju imaju adekvatno razvijen kapacitet za empatiju ali aktivno biraju da je isključe i ne koriste. Ovde bi bilo dobro zapitati se zašto ljudi ne koriste empatiju u situacijama kada bi se to od njih očekivalo, kao što su npr. odnosi sa bliskim osobama. Verujem da jedan deo problema leži u načinu na koji je oblikovana subjektivnost pojedinaca u neoliberalnim društvenim sistemima.

Neoliberalizam predstavlja sistem mišljenja razvijen u oblasti klasičnih ekonomskih teorija. Međutim, 70-tih godina 20. veka ovaj sistem mišljenja preliva se u sfere socijalnog i psihološkog kojima inicijalno nije pripadao. Ovaj sistem upućuje pojedinca da se okrene sebi i sebe osmisli

kao preduzeće koje raspolaže određenim kapitalom i teži da isti uveća. Pojedinaac je tako upućen da što više uživa, stalno ulaže i eksploatiše sebe, a da druge vidi kao konkurenciju na tržištu koje je uvek nestabilno i sklono iznenadnim promenama. Isključivanjem empatije pojedinac sebe prilagođava društvu u kome se nalazi. Uloga terapeuta bi bila da uputi pojedinca da reorganizuje sopstvenu subjektivnost.

U ovom izlaganju razmotrićemo ove tri grupe problema i ulogu psihoterapije u njihovom tretmanu.

Ključne reči: strukturalizam, konstruktivizam, neoliberalizam, empatija, psihoterapija, kultura

KRIVICA

Maja Stankić
Sigurno mesto DOO

USMENO SAOPŠTENJE

Rad se fokusira na sledećim konceptima kao ključnim za rad sa neadekvatnom krivicom. Razlika adekvatne kriviće u odnosu na neadekvatnu krivicu. Nastanak neadekvatne kriviće u okviru različitih faza razvoja osećanja kriviće kroz TA koncept ego stanja. Razlikovanje kriviće od sramote u procesu terapijskog rada. Mehanizmi odbrane koji mogu biti prisutni u radu sa neadekvatnom krivicom i neadekvatnom sramotom. Način rada i tehnike koje nam mogu biti značajne u radu sa neadekvatnom krivicom i neadekvatnom sramotom.

Ključne reči: krivica, neadekvatna krivica, sramota, mehanizmi odbrane

ODNOS IRACIONALNIH UVERENJA, PERFEKCIONIZMA I SAMOPOŠTOVANJA SA SIMPTOMIMA ORTOREKSIJE NERVOZE

Jovana Stanimirović

Sinapsa edicije

USMENO SAOPŠTENJE

Uvod. Ortoreksija nervoza (ON) predstavlja nov fenomen i opisuje se kao restriktivan tip ishrane koji karakteriše opsesija i patološka zabrinutost za konzumiranjem hrane za koju se veruje da je zdrava, a sve u cilju dostizanja opšteg zdravlja. Vodjeni transdijagnostičkim modelom, koji postulira da postoji osnovna psihopatologija svih poremećaja ishrane, kao i isti mehanizmi koji stoje u osnovi i održavaju poremećaje ishrane, cilj istraživanja je bio da ispitamo odnos između ON (koja još nije dobila status poremećaja u klasifikacionim sistemima MKB i DSM-5) sa iracionalnim uverenjima, perfekcionizmom i samopoštovanjem, kao odgovornim mehanizmima za razvoj i održavanje poremećaja ishrane.

Metod. Sprovedena je korelaciono-regresiona studija, podaci su prikupljeni od 689 ispitanika iz opšte populacije. Korišćeni instrumenti su Upitnik iracionalnih uverenja o ortoreksiji nervozi (IROX), Upitnik kliničkog perfekcionizma (CPQ), prevedena Rozenbergova skala globalnog samopoštovanja (RSRS) i Inventar ortoreksije nervoze (ONI).

Rezultati pokazuju da postoji značajna pozitivna i jaka korelacija između ON i iracionalnih uverenja, kao i između iracionalnih uverenja i sve tri supskale ONI inventara. Iracionalna uverenja predstavljaju statistički značajan pozitivan prediktor ON. Nadalje, uočena je značajna pozitivna i umerena korelacija između ON i kliničkog perfekcionizma, kao i između kliničkog perfekcionizma i sve tri supskale ONI inventara. Klinički perfekcionizam predstavlja dobar pozitivni prediktor ON. Dobijena je

značajna negativna i slaba korelacija između ON i samopoštovanja, kao i između samopoštovanja i sve tri supskale ON na ONI inventaru, međutim analizom višestruke linearne regresije, gde je kriterijum bio ukupni skor na ONI inventaru dok su prediktori bili iracionalna uverenja, klinički perfekcionizam i samopoštovanje, samopoštovanje nije značajan prediktor ON.

Zaključak. Ispitivanje ovih fenomena i odnosa između njih pruža podatke koji mogu biti upotrebljeni za poboljšanje predviđanja i prevencije osoba kod kojih postoji rizik da razviju ON, doprinosi nauci i boljem razumevanju ispitivanih fenomena.

Ključne reči: ortoreksija nervoza, iracionalna uverenja, klinički perfekcionizam, samopoštovanje

STUDIJA O ISKUSTVIMA KONSTRUKTIVISTIČKIH PSIHOTERAPEUTA

Katarina Stanković
Udruženje Svetlost

USMENO SAOPŠTENJE

Psihoterapeuti prolaze kroz razna iskustva tokom godina rada. Psihoterapija je mlada profesija tako da je količina studija koja ispituje psihoterapiju kako kvalitativno tako i kvantitativno u svetu oskudna. Iz tog razloga ovde predstavljamo prikaz studije radjene na uzorku psihoterapeuta konstruktivističkog pravca. Tokom 2024 godine psihoterapeuti konstruktivističkog pravca ispitivani su metodom intervjua. Teorijska osnova korišćena za analizu intervjua je konstruktivizam predložen koji je predložio Džordž Keli. Posebno ćemo se obraditi temu tranzicija odnosno emocionalnih doživljaja psihoterapeuta, sa posebnim osvrtom na ulogu empatije u njihovom svakodnevnom radu. Ova studija predstavlja važan izvor informacija o iskustvima srpskih konstruktivističkih psihoterapeuta koja su do sada vrlo malo ispitivana.

Ključne reči: konstruktivizam, studija, intervju, psihoterapeuti, iskustva

DA LI JE EMPATIJA RETRO?

Maja Stoparić
“Edusistem”

USMENO SAOPŠTENJE

Trendovi savremenog funkcionisanja u psihoterapiji, kako praktikovanju i korišćenju, tako i u obuci i usavršavanju, dosledno pokazuju promene u meri empatičnosti. U transakcionoj analizi, pojava novog pristupa – relacionog TA pristupa (Cornell, Hargaden 2005), kao i same relacione TA i empatičnih transakcija (Clark 1992; Hargaden, Sills, 2002), nastala je kao odgovor na zapaženu sistemsku promenu strukture ličnosti značajnog broja klijenata. Promene u nekim sistemima obuke za psihoterapeute takodje predstavljaju reakciju na izmenjenu strukturu ličnosti određenog broja edukanata u psihoterapiji. Ovaj trend delom se tiče promene u meri, načinu ispoljavanja i odnosu prema empatiji, te neki istraživači (Vitinius et al, 2018) naglašavaju da procena empatije psihoterapeuta i uticaj na sam tretman treba biti prepoznata u programu edukacije.

Rad će se, između ostalog, baviti prilagođavanjem psihoterapije savremenim trendovima u psihičkom funkcionisanju klijenata, terapeuta i edukanata.

Ključne reči: empatija, prilagođavanje psihoterapije, transakciona analiza

STRUKTURA POLNIH RAZLIKA U DIJADNOJ EMPATIJI

Jelena Šakotić-Kurbalija¹, Dragan Kurbalija²
Odsek za psihologiju, Filozofski fakultet, Univerzitet
u Novom Sadu¹
Poljoprivredna škola sa domom učenika Futog²

USMENO SAOPŠTENJE

Dijadna empatija predstavlja empatiju prema partneru u romantičnoj vezi, kohabitaciji ili braku. U cilju ispitivanja polnih razlika u odnosu na dijadnu empatiju, primenjena je Kanonička diskriminativna analiza na odgovorima dobijenim na uzorku od 733 ispitanika (315 muškaraca i 416 žena) različitog socioekonomskog statusa, starosti između 19 i 60 godina, koji su u vezi duže od godinu dana. Za procenu dijadne empatije primenjen je Interpersonalni indeks reaktivnosti za parove (Interpersonal Reactivity Index for Couples, IRIC; Pélouquin & Lafontaine, 2010), koji procenjuje kognitivnu i afektivnu dimenziju empatije. Rezultati sugerišu postojanje značajnih polnih razlika u odnosu na stepen reaktivnosti ispitanika na dešavanja u samoj vezi koji se najbolje može opisati ajtemima "Često sam prilično dirnuta stvarima koje se dešavaju u mojoj vezi" i "Nekada se trudim da bolje razumem partnera zamišljanjem kako stvari izgledaju iz njegove perspektive". Rezultati diskriminativne analize sugerišu da je reaktivnost na dešavanja u vezi karakterističnija za žene. Ipak, treba biti oprezan pri njihovom uopštavanju zato što razlike, iako statistički značajne, nisu velike i na osnovu diskriminativne dimenzije ispravno je klasifikovano tek 66% ispitanika. U radu će detaljno biti prodiskutovane sve stavke po kojima se, u proseku, statistički značajno razlikuju odgovori grupe ispitanica od prosečnih odgovora grupe ispitanika. Pored toga, biće razmotrene i stavke kod kojih nisu utvrđene statistički značajne razlike u prosečnim odgovorima na nivou muškog i ženskog poduzorka.

Rezultati istraživanja koji su prikazani ovim radom predstavljaju deo projekta “Efekti egzistencijalne nesigurnosti na pojedinca i porodicu u Srbiji”, koji je finansiralo Ministarstvo prosvete i nauke Republike Srbije (DN 179022).

Ključne reči: dijadna empatija, afektivna empatija, kognitivna empatija, partnerski odnosi

EMPATIJA IZ PERSPEKTIVE PSIHOLOGIJE LIČNIH KONSTRUKATA

Nemanja Tajsić

USMENO SAOPŠTENJE

Tema ovog rada je teorijsko definisanje empatije kroz prizmu psihologije ličnih konstrukata. Saopštenje ima za cilj bolje teorijsko razumevanje empatije u okvirima teorije psihologije ličnih konstrukata i definisanje kvaliteta individualnog sistema ličnih konstrukata zaslužnih za prisustvo empatije kod osobe. Ostvarivanjem boljeg uvida šta empatija jeste i koje karakteristike sistema ličnih konstrukata osobe je potrebno razviti pruža se bolja slika o tome kako organizovati praktičan rad u edukaciji i psihoterapeutskom radu u cilju uspostavljanja i osnaživanja empatije kod ljudi. Ovaj koncept prvi put se pojavljuje početkom 20. veka kod nemačkog filozofa Teodora Lipsa kao “einf ühlung” u okviru njegovog teoretskog rada u oblasti estetike. Edvard B. Tičener 1909. godine prevodi ovaj pojam na engleski kao empatija. Nalazi istraživanja u oblasti individualnih razlika upućuju na to da empatija negativno korelira sa rezultatima na skali psihopatije. U duhu konstruktivističke teorije moguće je postaviti hipotezu da su empatija i psihopatija, uprošćeno i u domenu apstraktnog, dva suprotna pola jednog konstrukta. U radu Džordža Kelija ne srećemo objašnjenje i detaljnije bavljenje samim pojmom empatije. Međutim, Keli je postavio okvire i teorijsku perspektivu iz koje je dalje moguće definisati empatiju i ono što je neophodno za prisustvo empatije kod individue. Ključni koncepti iz Kelijeve teorije su sam fundamentalni postulat, a zatim odnosa uloga, korolar o organizaciji, zajedništvu i društvenosti, kao i pojam transfera i tranzicija.

Ključne reči: konstruktivizam, emaptija, emocije, psihopaticizam, humanizam, kolektivizam

ULOGA TRANSGENERACIJSKOG SKRIPTA I EPISKRIPTA U PRENOŠENJU NESVESNIH PORUKA

Katarina Tejić

Student Fakulteta za medije i komunikacije

USMENO SAOPŠTENJE

Postoje mnoga ponašanja i uverenja koja nismo sigurni odakle potiču i od koga. Na sreću postoje i objašnjenja za takva uverenja preko dva fenomena iz ugla transakcione analize: Episkript i Transgeneracijski skript. Episkript je fenomen koji je opisala Fanita Ingliš i predstavlja štetnu vrstu skriptnih poruka koje se neverbalno prenose sa roditelja na dete kao „vruć krompir“. Transgeneracijski skript je fenomen u kome se nesvesno prenose obrasci ponašanja, poruke, verovanja i emocije na članove porodice kroz različite generacije. U mnogim slučajevima se transgeneracijski skript prenosi „sa kolena na koleno“ čak iako nismo upoznali osobu koja je prenela skript. Ove vrste skripta su veoma bitne kako u radu sa klijentima tako i u našem privatnom životu, kako bi identifikovali određene obrasce ponašanja i promenili skriptna uverenja. U ovom radu opisaćemo načine na koje se prenosi transgeneracijski skript pomoću mehanizama transgeneracijskog skripta koje je predložila Gloria Noriega. Postoje 4 vrste mehanizama: skrivene transakcije, psihološke igre, transfer i projekтивna identifikacija. Pored toga, bavićemo se pomoćnim sredstvom u radu sa klijentima koje je takodje predložila Noriega „Upitnik transgeneracijskog skripta“ (Transgenerational Script Questionnaire). Upitnik pomaže i klijentu i terapeutu kako bi osvestili i identifikovali porodične skriptne poruke.

Ključne reči: transakciona analiza, episkript, transgeneracijski skript

ZNAČENJA EMPATIJE I DRUŠTVENIH NORMI U DELU “SOLARIS” STANISLAVA LEMA I ANDREJA TARKOVSKOG – KONSTRUKTIVISTIČKO ČITANJE KLASIKA KNJIŽEVNOSTI

Srdjan Todoric

USMENO SAOPŠTENJE

Cilj prezentacije je namera autora predstavi uporednu analizu značenja empatije i društvene odgovornosti kroz klasično delo “Solaris” Stanislava Lema, kao i istoimenog filmskog ostvarenja Andreja Tarkovskog. Fokus prezentacije je na komparaciji psihoanalitičkog i konstruktivističkog čitanja. Ovaj klasik više od polovine veka, pa i danas aktuelno diskutuje koncepte intimnosti i ljudskosti, inspirišući psihologe, terapeute i teoretičare ličnosti da prepoznaju, formiraju i preispitaju uvrežene kategorije. Originalnost i neantropomorfna forma protagonista, izazovi razumevanja i komunikacije koje fabula angažuje, nadrealizam narativa potkovan latentnim odvijanjem nesvesnog - inspirisali su me da pružim skroman doprinos širenju područja primene psiholoških konstrukata na stvaralaštvo kojim zrači nikada zastareli “Solaris”, bivajući nepresušni izvor nove hermeneutike.

Ključne reči: konstruktivizam, psihoanaliza, intimnost, ljubav, nesvesno, književnost

POVEZANOSTI SUBJEKTIVNOG DOŽIVLJAJA RELACIONOG POLJA TERAPEUTA I KLIJENTA I DOŽIVLJAJA USPEŠNOSTI TERAPIJE

Bojana Todorović

*Evropski akreditovan obrazovni institut iz oblasti psihoterapije –
Studio za edukaciju Beograd (Geštalt EAPTI-SEB)*

USMENO SAOPŠTENJE

Kada razmišljamo o uspešnoj terapijskoj seansi često podrazumevamo atmosferu susreta u kome su se klijent i terapeut poklopili u svojim doživljajima ove interakcije. Ideja ovog istraživanja bila je da empirijskim putem ispita ovu pretpostavku kroz ispitivanje povezanosti subjektivnog doživljaja relacionog polja (SDRP) i procene uspešnosti terapijske seanse. Relaciono polje je jedinstvena situacija koja se ko-kreira između terapeuta i klijenta tokom terapijske seanse. Opaža se kroz telesno iskustvo i pod uticajem je svega što učesnici donose u ovu interakciju, kao i same interakcije. Nakon seanse klijenti i terapeuti procenjivali su svoj doživljaj relacionog polja na instrumentu za merenje SDRP (Todorović & Taševska, 2020) i uspešnost održane seanse na upitniku (Stiles, 1980). Testirane su razlike između SDRP terapeuta i klijenata i utvrđeno je da se doživljaj terapeuta i klijenata statistički značajno razlikuje na sva tri faktora SDRP. Klijenti značajno pozitivnije procenjuju sva tri aspekta relacionog polja: polje individue ($t(31) = -4.53, p < .01$), polje situacije ($t(31) = -3.86, p < .01$) i kognitivni faktor ($t(31) = -4.29, p < .01$). Kada je u pitanju doživljaj uspešnosti seanse za klijente su posebno važni: glatkoća toka seanse, kao i dubina odnosa koji se formirao. Seanse koje su procenjene kao glatke terapeutima kroz relaciono polje daju osećaj prijetnosti i lakoće. Ipak, ovakve seanse kod terapeuta ne stvaraju osećaj pobudjenosti. U slučajevima kada terapeut i klijent na sličan način doživljavaju relaciono polje kroz domen faktora polje individue, postoji umereno snažna značajna korelacija sa uspešnoću

seanse izraženom kroz dimenziju dubine i pozitivnosti kod terapeuta $t(31) = -0,47$ $p < .01$ Razlike u subjektivnom doživljaju relacionog polja kod terapeuta i klijenta govore o tome da su njihova iskustva bivanja u ovom polju drugačija. Nalazi istraživanja biće diskutovani kroz prizmu geštalt psihoterapije i teorije polja.

Ključne reči: relaciono polje, geštalt, odnos terapeut-klijent, uspešnost terapije

SUBSUMIRANJE SISTEMA KLIJENATA KAO KONSTRUKTIVISTIČKI ODGOVOR NA EMPATIJU

Nevena Tošić

USMENO SAOPŠTENJE

Jedan od glavnih metodoloških principa konstruktivističke psihoterapije jeste takozvani lakoverni pristup psihoterapeuta. Predstaviću šta ovaj pristup znači u svetlu teme kongresa i kako nam on pomaže da budemo empatični i indukujemo promene u psihološkim sistemima klijenata. Takodje ću predstaviti šta znači subsumiranje psiholoških sistema klijenata i ilustrovati jednom vinjetom iz prakse. Podjednako važna je i tema kontratransfera u terapijskom procesu i kako je njegova kontrola važna za osećanje empatije.

Ključne reči: konstruktivizam, lakoverni pristup, subsumiranje, kontratransfer, empatija

KOLIKA JE TVOJA GLAD ZA PLESOM?

Ivana Trpčević

Student Fakulteta za pravne i poslovne studije dr Lazar Vrkatić

USMENO SAOPŠTENJE

Ples i pokret u poslednjih nekoliko decenija zauzimaju važno mesto među alatima koje služe za pomoć pri prevladavanju različitih elemenata nepoželjnih stanja individue, kao što su depresivna, anksiozna i stanja nemogućnosti kontrole impulsa, te problema sa agresijom itd. Tvorac teorije transakcione analize, Erik Bern, izneo je koncept psiholoških gladi kao osnovnu pokretačku jedinicu ljudskog ponašanja, čiji se činioci mogu naći značajnim za analiziranje pri ispitivanju efekta bavljenja plesom na blagostanje i eventualno prevazilaženje stanja distresa. Naime, teorija objašnjava pojavu halucinogenih, disocijativnih i elemenata distresa pri deprivaciji stimulusne gladi koja je posledica insuficijencije stimulacije u okviru pet ljudskih čula, što predstavlja dokaz značajnosti ove gladi. Ples podržava procese stimulacije kroz auditivni, vizuelni i kinestetički doživljaj, te omogućava zadovoljenje gladi za stimulacijom. Osim toga, teorija nudi prikaz važnosti kontaktne gladi koja nudi osećaj povezanosti i komfora, čija deprivacija vodi osećaju izolovanosti i stresa, a takodje može biti zadovoljena u okviru plesnog angažmana. Bavljenje plesom, takodje, podrazumeva određenu redovnost, planiranje i disciplinu što omogućava ostvarenje gladi za strukturom. Opis ove gladi omogućava uvid u osećaj zadovoljstva koji se tiče znanja i predvidivosti određenih aktivnosti, kao i doživljaj smisla i bezbrige koji usledjuje. Prethodna istraživanja pokazuju da bavljenje plesom može imati različite benefite u okviru zadovoljstva i blagostanja, a budući predlozi bi se ticali ispitivanja moderatorske uloge zadovoljenja/deprivacije psiholoških gladi za stimulacijom, strukturom i kontaktom.

Ključne reči: kTA, ples, psihološke gladi, blagostanje

KOGNITIVNE INTERVENCIJE ZA POBOLJŠANJE SAMOPROJEKCIJE – KLJUČNOG FAKTORA EMPATIČKIH KAPACITETA – U PSIHOTERAPIJI TRANSAKCIONE ANALIZE

Olga D. Tuchina¹ Dmitri I. Shustov²

Psihopolis Institut¹

I.P. Pavlov Ryazan State Medical University²

USMENO SAOPŠTENJE

Empatija se obično definiše kao intimno razumevanje druge osobe. Iz perspektive moderne kognitivne nauke, empatija pripada grupi sposobnosti (orijentacija, navigacija, theory of mind, pamćenje i razmišljanje o budućnosti) koje obezbeđuje specifična neuronska mreža i zavise od sposobnosti osobe da projektuje svoje Ja na različite mentalne kontekste. Stoga se čini da je sposobnost samoprojekcije (tj. doslovno stavljanje sebe “u cipele” drugih ljudi) ključna kognitivna komponenta empatije koja se može razviti korišćenjem specifičnih psihoterapeutskih tehnika. Trening epizodičkih simulacija budućnosti omogućava ljudima da stvore nova sećanja na budućnost što može biti obećavajući put za poboljšanje samoprojekcije. Na primer, psihoterapeuti koji se bave ovom obukom tokom iskustvenog programa TA smanjili su sopstvene nivoe aleksitimije. Kliničke studije slučaja pokazuju da klijenti kojima je omogućeno da promene način na koji projektuju sebe u prošlost ili budućnost tako da su živeli kroz potpuno iskustvo svog Ja unutar mentalne scene budućeg događaja, izgleda da izražavaju više empatije za druge i sebe nego što su navikli (prema njihovim subjektivnim i stručnim ocenama).

Ključne reči: transakciona analiza, psihoterapija “pamćenja budućnosti”, trening epizodičkih simulacija budućnosti, samoprojekcija, empatija

EMPATIJA U MATERIJALISTIČKOM DRUŠTVU

Nenad Uskoković, Ana Glišović
Gradski zavod za javno zdravlje Beograd

USMENO SAOPŠTENJE

U današnjem materijalističkom društvu, gde vrednosti često gravitiraju oko ekonomskog uspeha i individualnog dostignuća, empatija se neretko potiskuje u drugi plan. Transakciona analiza, kao teorijski okvir, pruža korisne alate za razumevanje i unapredjenje međuljudskih odnosa kroz prizmu empatije.

Empatija, definisana kao sposobnost prepoznavanja i deljenja emocija drugih, ključna je za zdravu komunikaciju i razvoj autentičnih odnosa. Međutim, u društvu fokusiranom na materijalno blagostanje, empatija često biva zanemarena, što dovodi do socijalne izolacije i neadekvatne brige o vulnerabilnim grupama, kao što su stari, invalidi i bolesni.

Transakciona analiza prepoznaje tri osnovna stanja ega: Roditelj, Odrasli i Dete. U zdravom društvu, stanje Roditelja bi trebalo da neguje brižnost i zaštitu, dok stanje Odraslog omogućava racionalno i empatično reagovanje na potrebe drugih. Međutim, materijalistički usmereno društvo često promoviše ego stanje Negativnog Roditelja, koje je kritično i osudjujuće, ili ego stanje Malog profesora, koje je egoцентриčno i neosetljivo na tuđe patnje.

Kritički pogled na odnos materijalističkog društva prema starima, invalidima i bolesnima otkriva ozbiljne nedostatke u sistemima podrške. Zdravstvena i socijalna zaštita su često podređene ekonomskim interesima, što rezultira nehumanim uslovima za one koji su najugroženiji. Empatija u ovom kontekstu zahteva sistemske promene koje uključuju prepoznavanje i vrednovanje ljudske vrednosti iznad materijalnih postignuća.

Zaključak je da transakciona analiza može značajno doprineti razumevanju i rešavanju ovih problema, pružajući okvir za razvoj empatije i

autentičnih odnosa u društvu. Promocija vrednosti kao što su briga, saosećanje i međusobno razumevanje može unaprediti kvalitet života svih članova društva, posebno onih koji su često zanemareni i marginalizovani.

Ovaj kritički osvrt naglašava potrebu za kolektivnim naporom u izgradnji društva koje vrednuje i praktikuje empatiju, čime se osigurava dostojanstvo i kvaliteta života za sve.

Ključne reči: Ego stanja, materijalističko društvo, individualizam, vulnerable grupe

PSIHOLOGIJA LIČNIH KONSTRUKATA I KVALITATIVNA ISTRAŽIVANJA – PROBLEM KONSTRUISANJA KOMONALITETA

Dragan Vesić

Konstruktivistički psihoterapeut pod supervizijom – PLK Centar

USMENO SAOPŠTENJE

Svako istraživanje, bilo u psihoterapiji ili nekoj drugoj oblasti, za svoj cilj ima da na osnovu podataka prikupljenih na odredenom broju slučajeva izvede zaključke koji mogu biti relevantni po neki drugi, znatno veći broj slučajeva koji nije obuhvaćen datim istraživanjem - populaciju. U većini tih istraživanja mogućnost generalizacije na slučajeve iz populacije zavisi od stepena sličnosti medju onim slučajevima koji jesu uključeni u istraživanje. Tako da se pre pitanja o sličnostima jednih sa drugima, postavlja pitanje međusobne sličnosti onih prvih – učesnika istraživanja. Prevedeno na pojmove psihologije ličnih konstrukata, ovde se bavimo pitanjem utvrđivanja komonaliteta, odnosno stepena u kojem su procesi konstruisanja iskustva jednog učesnika istraživanja psihološki slični procesima konstruisanja iskustva drugog učesnika istraživanja. Kao kvalitativni istraživač i konstruktivistički psihoterapeut, u pokušajima da sprovedem istraživanja oslanjajući se na metodološki i teorijski aparat psihologije ličnih konstrukata naišao sam na problem sa operacionalizacijom ovog teorijski jasno definisanog pojma. Pitanje koja sam više puta sebi postavljao je – o kakvoj i kolikoj sličnosti tačno treba da govorimo da bismo mogli da kažemo da iskazi, perspektive, konstrukti, narativi, doživljaji, životne priče dva sagovornika zaista spadaju u isti fenomen i mogu biti svrstani u istu kategoriju rezultata. U ovom teorijskom radu bih se osvrnuo na dileme u vezi sa time kako da se, uz svo uvažavanje idiosinkratičnosti iskustva, osmelimo i kažemo da su dva iskustva međusobno slična, a da pri tome na raspolaganju imamo samo „šturu“ podatke prikupljene u istraživanju, nebitno koliko dubinskom,

a ne podatke iz dugotrajnog procesa sagledavanja i razumevanja osobe i njenog sistema konstrukata u psihoterapijskom odnosu. Ali, čak i u psihoterapijskom setingu, gde komonalitet možemo da konstruišemo sa unekoliko većom sigurnošću, dilema i dalje stoji.

Ključne reči: konstruktivistička psihoterapija, zajedništvo, kvalitativna analiza sadržaja, prikupljanje podataka

IZVEŠTAJ O PETOGODIŠNJEM TOKU LEČENJA PACIJENTKINJE KOJA PATI OD BIPOLARNOG AFEKTIVNOG POREMEĆAJA (BAP)

Željko Vilotijević

SBPB „Dr Slavoljub Bakalović“ – Vršac

USMENO SAOPŠTENJE

Pacijentkinji (26g.) je 2018.g. konstatovana depresija, ordinirani psiho-farmaci i jedno vreme je odlazila na sistemsku porodičnu psihoterapiju. 2019.g., nakon svađe sa roditeljima, pokušala je suicid medikamentoznom intoksikacijom. Tada je navela periodične oscilacije raspoloženja, periode “euforije”, „svoje glavosti“, netolerantnosti i razdražljivosti, uz periode turobnog raspoloženja, osamljivanja i plakanja. Postavljena je sumnja na ciklotimiju. Uključena je u malu grupu na koju je dolazila pola godine, dobila neophodnu podršku ali pred grupom nije bila spremna da govori o ličnim problemima. Prešla je na individualni tretman gde je otvoreno govorila o odnosima u porodici, imperativu „savršene slike“ porodice u gradu, problemima od detinjstva, posebno u odnosu sa ocem, očevoj grubosti, impulsivnosti i razdražljivosti, njenoj ambivalenciji, buntu i besu prema njemu, nespremnosti da mu oprost. Figure majke, bake i sestre je idealizovala. Sa starijom sestrom je bila bliska ali se osećala manje vrednom jer je sestru smatrala uspešnijom i bolje prihvaćenom u porodici. Zbog oca je „naučila da se distancira od muškaraca“, priznala je nesigurnost u seksualnoj orijentaciji i povremena homoseksualna iskustva praćena osećanjem krivice, neuspešnosti i manje vrednosti. Od 2019.g. prošla je kroz više epizoda promena raspoloženja, sa umerenim hipomaničnim i izraženijim depresivnim fazama, koje su kupirane psihofarmacima. Dijagnoza je promenjena u BAP. Motivaciju za rad na sebi nije gubila. Počela je da razvija poverenje, samoposmatranje, razumevanje i prihvatanje sebe i biološke uslovljenosti promena raspoloženja. Prepoznala je kod sebe ambivalenciju, nezrele i pasivno-agresivne

obrasce, sklonost perfekcionizmu, razvila toleranciju, samopouzdanje i samopoštovanje, diplomirala na fakultetu nakon par godina pauziranja, zaposlila se u stranoj kompaniji, razvila svoje umetničke sklonosti (fotografija), pomagala u porodičnom biznisu. Postepeno je revidirala svoj odnos prema članovima porodice, postala adekvatnija i zrelija u kontaktu sa njima, ostvarila dužu heteroseksualnu vezu, udala se i odlučila da dobije dete. Zbog toga su iz terapije isključeni psihofarmaci i poslednjih devet meseci uspešno funkcioniše bez njih i pored značajnih stresnih okolnosti kroz koje je prošla.

Ključne reči: bipolarni afektivni poremećaj, porodica, ambivalencija, krivica

USPOSTAVLJANJE I GRADJENJE PSIHOTERAPIJSKOG ODNOSA SA KLIJENTOM

Saša Vujić

USMENO SAOPŠTENJE

Terapijski odnos jeste specifičan i drugačiji u poredjenju sa drugim našim relacijama. To ne znači da i on ne iziskuje određeno investiranje obe strane u gradjenju tog odnosa. Ovaj tekst prikazuje zašto je to izuzetno važan segment psihoterapije, pored niza tehnika i teorijskih konceptata koje terapeut treba da poznaje i primenjuje. Ako se vodimo time da promene kod klijenta ne dolaze samo iz mehaničkih izmena u psihološkom sistemu, već kroz transferne cikluse, kao i da sama terapija treba da predstavlja jedno reparativno iskustvo, klijent pre svega, treba da ima poverenja u terapeuta, proces i sam odnos. Da bi klijent mogao da podeli sadržaje i doživljuje svojih životnih iskustava, što je neophodno za subsumiranje klijentovog sistema, trebalo bi da terapeut bude u stanju da gradi odnos. U tekstu će biti predstavljeno šta to jeste uspostavljanje i gradjenje odnosa terapeut - klijent, a šta bi bio odlazak u kontratransfer, kao i primeri izuzetaka od ustaljene prakse. Predstaviću različite primere terapijskog odnosa, vodeći se kriterijumima drugačijeg konstruisanja odnosa i bliskosti samog klijenta, kao i vodeći se konceptima transfera, uloge u koju klijent stavlja terapeuta, sa posebnim osvrtom na stid i konstrukte zavisnosti. Gradjenje odnosa nije samo traženje zajedništva, već razumevanje potreba klijenta i obrnuto, što jeste osnov priče o empatiji.

Ključne reči: terapijski odnos, konstrukti zavisnosti, transfer, uloga terapeuta, stid

EMPATIJA I ZASTOJ TREĆEG STEPENA

Sladjana Zelić

Centar za socijalni rad Bački Petrovac

USMENO SAOPŠTENJE

Zastoj trećeg stepena nastaje posredstvom čulnih iskustava, kada su zabrane date u ranom uzrastu deteta i/ili neverbalno što dovodi do toga da klijenti nisu svesni da su ikada dobili zabranu. Konflikt koji se vodi u ovom zastoju je između dve strane Malog profesora – adaptiranog i slobodnog deteta (Goulding & Goulding, 1976). Klijenti retko prepoznaju da je ovo adaptacija i sebe doživljavaju kao da su oduvek bili nespretni, bezvredni, loši i slično. Pomaganje klijentu da reši zastoj trećeg stepena može biti veliki izazov ako postoji malo energije dostupne u njegovom Slobodnom detetu (Dunn, R. Suzanne, 1978). Zastoj trećeg stepena, prema tome, može uticati na sposobnost osobe da se poveže sa svojim slobodnim detetom i tako izrazi empatiju koja je važna komponenta jer omogućava razumevanje i saosećanje sa stanjem drugih ljudi, čime se grade dublji odnosi i podržava psihološki razvoj. Dakle, jedan od ključnih koncepta u TA je ego stanje slobodnog deteta, koje predstavlja spontanost, kreativnost i otvorenost prema svetu. Kroz ovo stanje, osoba može iskusiti duboku empatiju i saosećanje prema drugima. Međutim, važno je raditi na prevazilaženju ovog zastoja kroz samorazvoj i samoroditeljovanje kao tehniku koja podrazumeva stvaranje novog unutrašnjeg dijaloga „Ja-Ja“ između ego stanja Odrasli i Dete. Deo procesa ove tehnike je osluškivanju potreba i želja Deteta. Zatim Odrasli, koji se ponaša kao privremeni roditelj detetu, preispituje šta bi bilo od značaja za istog i odlučuje na koji način će mu to pružiti (Goulding & James, 1998). To uključuje svestan rad na identifikaciji i oslobađanju blokada koje sprečavaju izražavanje empatije i slobodnog deteta. Odnosno, potrebno je jačati klijentovog Negujućeg roditelja koji će dalje dati dozvolu i pružiti neophodnu zaštitu kako bi se Slobodno

dete osećalo bezbedno u autentičnom izražavanju (Dunn, R. Suzanne, 1978). Stoga, klijenti mogu postizati dublje i autentičnije međuljudske odnose, praćene empatijom, doprinoseći tako sopstvenoj emocionalnoj dobrobiti i razvoju.

Ključne reči: Ego stanje Slobodno dete, empatija, zastoj trećeg stepena, samoroditeljovanje

DRAMATICI U DRAMI

Jana Zeljković

USMENO SAOPŠTENJE

Uvod. Svrha ovog istraživanja bilo je ispitivanje povezanosti između vulnerabilnog narcizma, granične strukture ličnosti i uloga u Dramskom trouglu, koncept iz Transakcione analize koji čine Žrtva, Progonilac i Spasilac. Pored toga, ispitivane su polne razlike u odnosu na date psihološke varijable.

Metod. Uzorak je činilo 611 ispitanika od kojih je 110 (18%) muškog i 498 (81.5%) ženskog pola. Starost ispitanika je bila između 14 i 66 godina. Ispitanici su u istraživanju učestvovali putem onlajn upitnika koji je sadržao sledeće skale: skalu Dramskog trougla - DTS (Drama Triangle Scale - DTS) za merenje uloga Žrtva, Progonilac i Spasilac, subskalu upitnika SCID 2 za merenje osobina granične strukture ličnosti i skalu NVS (Narcissistic Vulnerability Scale) za merenje vulnerabilnog narcizma.

Rezultati. Dobijeni rezultati ukazali su na postojanje značajne pozitivne korelacije između vulnerabilnog narcizma i granične strukture ličnosti sa sve tri uloge u Dramskom trouglu, kao i na uzajamnu povezanost svih uloga, osim između Progonioca i Spasioca. Najjača povezanost dobijena je između uloge Žrtve i vulnerabilnog narcizma, a odmah potom po jačini dobijena je povezanost iste uloge sa graničnom strukturom ličnosti. Uloga Progonioca jedina je uloga na kojoj su uočene značajne polne razlike koje govore u prilog većoj tendenciji preuzimanja ove uloge kod ispitanika muškog pola.

Zaključak. Dobijeni rezultati mogu predstavljati osnovu za neka naredna, detaljnija istraživanja iz oblasti psihoterapijskog i kliničkog rada.

Ključne reči: vulnerabilni narcizam, granična struktura ličnosti, dramski trougao, transakciona analiza

VOLONTERSKO DRŽANJE PSIHOTERAPIJE: KARAKTERISTIKE RADA I MOTIVI ZA RAD VOLONTERA

Jelena Zivlak

Univerzitet u Novom Sadu, Fakultet tehničkih nauka

USMENO SAOPŠTENJE

Ovaj rad se bavi ispitivanjem karakteristika rada i motivacije za rad psihoterapeuta volontera u okviru Savetovališta za mlade Novosadskog humanitarnog centra (NSHC), koje postoji od 2008. radi pružanja psihološke podrške i pomoći mladima, ali i starijim građanima. Volontiranje spada u vrstu prosocijalnog ponašanja, odnosno ponašanja čiji je cilj da donese dobrobit drugim ljudima (Aronson, Vilson & Akert, 2013). Prema Batsonovoj hipotezi empatija-altruizam, ukoliko postoji empatija prema nekoj osobi, ljudi će joj pomoći bez obzira na to da li od toga imaju neku korist, dok će u suprotnom uzeti u obzir socijalnu razmenu, odnosno da li će pomaganjem ostvariti neku vrstu dobiti (Aronson, Vilson & Akert, 2013). Bez obzira na to koji je glavni motiv za volontiranje, volontiranje psihoterapeuta i edukanata predstavlja značajan resurs za podršku mladima i marginalnim kategorijama društva, pomoću kojeg se neguje empatija i razvijaju se psihoterapijske veštine kroz sticanje iskustva. Neka od ranijih istraživanja ukazuju na to da psihoterapijski volonterski rad vrše kvalifikovani praktičari i da je on efektivan (Moore, 2006), da praktičare na volontiranje motiviše želja da podrže rad određenih organizacija, stav da je volontersko savetovanje smislena i obogaćujuća vrsta rada i izraz posvećenosti da daju, odnosno da doprinesu društvu, i da praktičari koji volontiraju u jednom kontekstu često obavljaju savetodavni rad za novčanu naknadu u drugom kontekstu (Bondi, Fewell & Kirkwood, 2006). Što se tiče rezultata našeg istraživanja, utvrđeno je da su volonteri u Savetovalištu za mlade NSHC-a većinom edukanti viših godina transakcione analize i da pružaju psihoterapijsku pomoć

pod supervizijom pretežno osobama ženskog pola starosti od 20 do 25 godina. Njihovi motivi za volontiranje su višestruki i uključuju pružanje podrške mladima i onima kojima je psihoterapija manje dostupna, sticanje iskustva u psihoterapijskom radu, pomaganje drugima, altruizam, empatiju, pristup dodatnim obukama, umrežavanje s kolegama u svrhe podrške i dr.

Ključne reči: psihoterapeuti volonteri, rad s mladima, empatija, altruizam, transakciona analiza

KONSTRUKTIVIZAM I FUKOOVA DISKURZIVNA ANALIZA NESTABILNOG IDENTITETA KOD OSOBA SA GRANIČNIM POREMEĆAJEM LIČNOSTI

Jovana Zjačić

USMENO SAOPŠTENJE

Granični poremećaj ličnosti (GPL) utiče na regulaciju emocija kao i na to kako percipiramo sebe i druge. Poremećaj identiteta jedna je od glavnih karakteristika GPL-a i jedan od devet kriterijuma iz DSM-a neophodnih za formalno dijagnostifikovanje ovog poremećaja. Da bi se objasnio fenomen nestabilnog identiteta, prethodna kvalitativna istraživanja fokusirala su se najčešće na intervjuisanje medicinskog osoblja, psihologa i psihijataru. Trenutno postoje samo tri kvalitativne studije koje su se fokusirale na iskustvo i perspektivu osoba koje pate od ovog poremećaja (Miller et al., 2021), (Agnew et al., 2016), (Jørgensen dj Bøye, 2022). Ipak, sve tri studije podržale su psihološke teorije i dominantan narativ o poremećaju identiteta bez kritičke procene uloge društva i kulture u oblikovanju određenih simptoma poput nestabilnog identiteta.

U našem istraživanju analizirali smo devet kelijanskih samokarakterizacija osoba koje pate od GPL-a. Od devetoro učesnika istraživanja, sedmero se identifikovalo kao žene a dvoje kao nebinarne osobe. Starosna dob učesnika bila je od 18- 41 (mean=24.8, SD =7.49), i svi učesnici su imali već dijagnostifikovan GPL od strane relevantnog medicinskog lica. Svaki učesnik imao je 30 minuta da napiše samokarakterizaciju (opisati sebe iz trećeg lica kao da ih opisuje dobronamerni prijatelj koji ih dobro poznaje).

Fukoovom diskurzivnom analizom došli smo do tri dominantne teme:

- ja VS drugi
- iskrivljena realnost
- dihotomni koncept identiteta

Sve samokarakterizacije imale su određene zajedničke karakteristike poput korišćenja stručne psihijatrijske terminologije. Medicinski diskurs igra dublju političku ulogu prema kojoj znanje uzrokuje moć ali i obrunuto: moć utiče na znanje. Drugim rečima, ono što možemo misliti i znati o sebi limitirano je onim što je prihvaćeno kao istinito u trenutnom socio-kulturalnom narativu i što mi kao pojedinci održavamo istinitim. Samim tim, zaključili smo da fenomen nestabilnog identiteta ne može da se razume bez dublje analize jezika i dominantnih narativa u kojima taj poremećaj postoji.

Ključne reči: konstruktivizam, granični poremećaj ličnosti, medicinski diskurs

EMDR PODRŠKA NAKON MASOVNIH PUCNJAVA 2023. g

Jelena Zulević

Asocijacija EMDR Srbija/ Psihološka edukacija Eksploratorijum

USMENO SAOPŠTENJE

Izlaganje će obuhvatiti pregled izazova, inovacija i stečenih iskustava primene projekta EMDR podrške kao odgovora na masovne pucnjave koje su se dogodile u Srbiji 2023. Godine (u osnovnoj školi u Beogradu, kao i one u selima Dubona i Malo Orašje). Cilj projekta bio je da se prevenira PTSP i promoviše oporavak pojedinaca i zajednica koje su bile pogođene ovim događajima.

Tokom rada, suočili smo se sa nekoliko značajnih izazova. Prvo, EMDR terapija bila je relativno nepoznata izvan profesionalnih krugova u Srbiji, što je zahtevalo dodatne napore za prihvatanje ove metode među donosiocima odluka. Drugo, pružanje podrške u ruralnim sredinama nosilo je sa sobom logističke i resursne prepreke, što je zahtevalo inovativne pristupe kako bi se efikasno doprelo do pogođenih populacija. Osim toga, održavanje poverljivosti u kontekstu medijske senzacionalizacije i opšteg nepoverenja bilo je ključno za očuvanje poverenja i integriteta u pružanju ove podrške.

Lekcije naučene iz ovih izazova doprinele su razvoju modela rada kriznog tima koji je prilagodljiv budućim traumatskim događajima. Ovaj model naglašava važnost pristupa koji su agilni, fleksibilni i bazirani na povratnim informacijama, zatim trauma-senzitivnih praksi, prilagođenih specifičnim kulturnim kontekstima, kako bi se efikasno odgovorilo na jedinstvenu dinamiku kriznih situacija, posebno u ruralnim sredinama.

Uvidi stečeni tokom ovog projekta su dragoceni za stručnjake za mentalno zdravlje, donosiocje odluka i zainteresovane strane angažovane u trauma-informisanoj praksi i kriznim intervencijama, ne samo u Srbiji već i u sličnim kontekstima širom sveta. Iskustva sa ovog projekta

doprinosu rastućem korpusu znanja o strategijama kriznih intervencija i naglašavaju značaj primene terapijskih metoda zasnovanih na dokazima kako bi se adresirale kompleksne potrebe zajednica pogodjenih masovnim pucnjavama i drugim traumatskim događajima.

Zaključno, ovim izlaganjem nastojimo da istaknemo važnost integracije različitih terapijskih pristupa, kao što je EMDR, u okvire krizne podrške, naglašavajući potencijal za pozitivne ishode u promociji otpornosti i oporavka nakon masovnih pucnjava u Srbiji.

Ključne reči: EMDR, krizna podrška, masovne pucnjave

EMPATIJA NA PUTU KA POTOMSTVU

Elena Živić

Privatna psihoterapijska praksa Mentalno klupko

USMENO SAOPŠTENJE

Svaki šesti par u svetu se suočava sa problemom neplodnosti. Očekuje se da će se statistika pogoršavati u narednim godinama, odnosno da će se sve više ljudi suočavati sa ovom temom. Imajući u vidu rasprostranjenost ove teme, vrlo je važno da je razumemo i da o njoj govorimo. Kao stručnjaci koji rade sa parovima koji su na putu ka potomstvu, jako je važno da razumemo osnovnu terminologiju, kao i sa čime se sve suočavaju ljudi koji prolaze kroz ovaj proces. Pojedinci i parovi prolaze kroz različite psihološke faze, emocionalni rolerkoster, kao i kroz različite reakcije bližeg i šireg okruženja. Da bismo negovali empatiju u društvu neophodno je da pružimo pomoć i podršku ljudima koji su na ovom putu.

Ključne reči: neplodnost, faze, psihološke reakcije, okruženje, podrška

BIOHEMIJSKI PARAMETRI U PSIHOTERAPIJI

Katarina Radovanović

USMENO SAOPŠTENJE

Na psihoterapiju se često javljaju klijenti koji se žale na neodređene zdravstvene probleme, dok u suštini imaju zamenu emocionalnog bola fizičkim (somatizacija). Obradićemo emocije i promenu biohemijskih parametra koji se mogu odrediti raznim metodama u biološkom materijalu (krv, urin, pljuvačka). Pitanja koja ćemo otvoriti je kako bes, strah, tuga, sreća, ljubav, nežna osećanja i seksualno zadovoljstvo utiču na biohemijske parametre, a time se aktivno bavimo i na transakcijskoj analizi. Otkrića su pokazala da su centralni nervni i imunološki sistem međusobno povezani biološkom putanjom, koja očigledno ne razdvaja um, emocije i telo, nego ih povezuje. Upravo to i pokazuju hormoni koji se izlučuju tokom stresa. Stres smanjuje imunitet jer na imune ćelije deluju adenalin, noradrenalin, kortizol, prolaktin, a to su sve biohemijski parametri koje možemo izmeriti u krvi, i proveriti da li su u referentnim vrednostima. Referentne vrednosti se razlikuju kod muškaraca, žena, dece i trudnica, kao i u zavisnosti od godina, vremena uzorkovanja. Padom imunog sistema, organizam je podložan bakterijskim i virusnim infekcijama. Otuda značaj psihoterapije za celokupnu homeostazu organizma. U laboratoriji se može odraditi analiza imunog statusa. Emocije imaju klinički značaj, ne samo vezano za imunitet, već i za krvni pritisak, kod panike i uznemirenosti. Hronična anksioznost, dugi periodi tuge i pesimizma, neprestane tenzije i nezadovoljstvo jesu jedni od faktora rizika za astmu, artritis, glavobolje, peptični ulkus, srčana oboljenja, dijabetes. Izučavan je bes kod srčanih bolesnika, i uočen je smanjen rad srca, koji može dovesti do ishemije miokarda, a biohemijski parametri koji se prate su troponin T i troponin I, kao i Pro

BNP. Govorićemo o stanjima kada je serotonin povišen, a kada snižen, kao i o tome kakav je uticaj alkohola na serotonin. Podjednako je važan i oksitocin i njegov uticaj na društveno ponašanje. Osvrnućemo se i na uticaj deficita i suficita vitamina i minerala na psihofizičko zdravlje, kao i melatonina na san. Ovim radom možemo dobiti i savete pacijentima za pripremu i vađenje krvi, ili sakupljanja urina, vezano za biohemijske parametre koji se mogu pratiti u psihoterapiji. Da bi medicina proširila svoje vidike, važno je da budemo na putu ka humanijoj medicini. Mnogi pacijenti mogu imati izuzetne koristi ako se posvetimo i emocionalnim i medicinskim potrebama.

ZABRANA NA NEUSPEH U FUNKCIJI ODRŽANJA ANKSIOZNOSTI

Aleksandar Stanojković

USMENO SAOPŠTENJE

Zabrane su roditeljske poruke (verbalne ili neverbalne) kojima se osporava neko detetovo ljudsko pravo, pravo na život, pravo da bude voljeno, kao i niz drugih prava koja se mogu ticati drugima, ličnosti deteta, drugih ljudi ili sveta kao takvog. Razlog za upućivanje zabrana može biti iracionalnost samog roditelja, ali i različite „vaspitne“ manipulacije, odnosno dobra namera. Pored poruka zabrane, roditelji šalju deci i poruke imperativa, kojima ekstremno uslovljavaju detetovo pravo na život ili pravo na ljubav. Roditelji u tim situacijama šalju deci poruku da će ga voleti i prihvatiti samo ako je takvo i takvo. Poruka imperativa detetu „Voleću te samo ako si najbolji/uspešan“ implicira da će ga roditelji voleti samo ako je uspešno, te da mora biti bolje od drugih, ne sme biti neuspešno. Otuda se prenosi poruka zabranjena neuspeh i gubi pravo da se pogreši i da se bude lošiji od drugih, dok roditelji pokazuju ljubav prema detetu samo kada je ono uspešno. Iz ovako usvojenih poruka u detinjstvu, ove osobe kasnije usvajaju mišljenje da vrede dovoljno samo ako su uspešne, a u slučaju da nisu, osećaju se loše, često depresivno i anksiozno. Misle za sebe da su nesposobni, glupi i neinteligentni. Tako kontaminirani, sa prisilom uspeha, ne mogu napraviti razliku između zadovoljstva i uspeha, kao ni između ličnog doživljaja uspešnosti i socijalnih kriterijuma uspešnosti. Kako bi prevazišli te stadijume potrebno je da dekontaminiraju prisilu uspeha i da prihvate da su ljudska bića koja vrede i kad nisu najbolji, kao i da usvoje da imaju pravo da budu zadovoljni sobom i onda kada nisu najuspešniji.

Poster prezentacije

KAKO EMOCIONALNA INTELIGENCIJA UTIČE NA PONAŠANJE EMPATA U DRUŠTVU

*Prof. dr. Sonja Rizoska Jovanovska, Prof. Dr. Slagana Angelkoska
Medjunaroden Slavjanski Univerzitet - Sveti Nikole i Bitola*

POSTER

Sadašnjost nam sve više otvara pitanja, da li su empati uopšte prepoznatljivi deo savremenog društva. S obzirom da je empatija, deo emocionalne inteligencije, koja omogućava pojedincima da se stave u tuđu poziciju i razumeju osećanja i perspektive drugih ljudi, to znaci da je “savršeno vreme” za analizu empate u društvu uopšte. Ovo je “presudno” za izgradnju snažnih i zdravih odnosa i daje posebnu notu u razvoja ličnosti i unutar sebe i unutar društvene grupe. Emocionalna inteligencija značajno utiče na empatično ponašanje u društvu, a kao vitalna komponenta ljudske ličnosti, obuhvata sposobnost prepoznavanja, razumevanja i upravljanja sopstvenim emocijama, kao i opažanja i uticaja emocije drugih. Empati, karakterisani svojom povećanom osetljivošću na osećanja drugih, u velikoj meri profitiraju od visokog nivoa emocionalne inteligencije, sto je bitan indikator za brojne benefite, uključujući poboljšanje mentalnog zdravlja, povećanje zadovoljstva životom i unapredjenje profesionalnih veština. Ova kombinacija poboljšava njihovu sposobnost povezivanja i razumevanja emocionalnih iskustava onih oko njih jer mogu da inspirišu i motivišu druge, kao i da reše konflikte na konstruktivan način. U društvu, pojedinci sa jakom emocionalnom inteligencijom bolje su opremljeni za negovanje pozitivnih međjuljudskih odnosa, jer mogu efikasno da navigiraju kroz složene socijalne situacije i odgovore sa empatijom. Ovaj skup veština ne samo da poboljšava lične interakcije, već doprinosi i saosećajnijoj i razumljivijoj zajednici. Integrisanjem emocionalne inteligencije u svakodnevni život, empati mogu da premoste praznine u komunikaciji, promovišu međusobno poštovanje i doprinesu sveukupnom emocionalnom zdravlju društva. Stoga su razumevanje i

razvoj emocionalne inteligencije ključne za pojedince koji žele da iskoriste svoje empatičke sposobnosti i pozitivno utiču na svoje socijalno okruženje. U zaključku, emocionalna inteligencija je fundamentalna za razvoj ličnosti, jer omogućava pojedincima da bolje razumeju sebe i druge, što vodi ka ispunjenijem i produktivnijem životu.

Ključne reči: empatie, društvo, emocionalna inteligencija, iskustva, razvoj

PROCJENA EGO STATUSA KOD STUDENATA MEDICINSKOG FAKULTETA KORIŠTENJEM MODELA TRANSAKCIONE ANALIZE

Amra Ćatović¹, Sara Ganić

Medicinski fakultet Univerziteta u Sarajevu¹

POSTER

Uvod. Teorija ego-stanja opisuje ljudsku ličnost kao porodicu odvojenih, ali integrisanih ego stanja. Ego stanje se može definisati kao „organizirani sistem ponašanja i iskustava čiji su elementi povezani nekim zajedničkim principom i odvojeni od drugih takvih entiteta granicom koja je manje ili više propusna. Cilj ovog istraživanja je bio procjena ego statusa kod studenata medicine korištenjem transakcione analize.

Metod. Presječna studija (cross sectional study) provedena je među studentima Medicinskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu. Istraživanjem je obuhvaćeno 206 ispitanika, od kojih je 151 (73,30%) ispitanika ženskog spola i 55 (26,70%) ispitanika muškog spola. Prosječna dob svih ispitanika uključenih u istraživanje je iznosila 22,30 godina. Period istraživanja je mart 2024. godine. Istraživački instrument je bio (online) anketni upitnik. Anketni upitnik se sastoji iz dva dijela. U prvom dijelu anketnog upitnika pitanja su se odnosila na dob i spol, godinu studija, potom na masu, visinu i ITM ispitanika, kao i na zadovoljstvo vlastitim ITM. Drugi dio anketnog upitnika je sadržavao 50 pitanja u vidu Likertove skale, a odnosila su se na vlastite stavove, ponašanja i osjećanja u određenim situacijama.

Rezultati. Među spolovima ispoljila se statistički značajna razlika u odnosu na ispoljavanje stavova, ponašanja, osjećanja Njegujućeg Roditelja i Odraslog. Ego stanje Njegujući roditelj više je izraženo kod ispitanika ženskog spola, dok je kod ispitanika muškog spola više izraženo ego

stanje Odraslog. Razumijevanje i svjesnost o vlastitim ego stanjima su ključna za personalni razvoj studenata medicinskog fakulteta.

Zaključak. Edukacija o transakcionoj analizi i razvoju ego stanja može pomoći studentima da bolje upravljaju svojim emocijama, poboljšaju međuljudske odnose i povećaju svoju akademsku i profesionalnu efikasnost.

Ključne reči: transakciona analiza, procjena ego stanje

GENERALIZOVANO POVERENJE KAO DETERMINANTA DEPRESIVNOSTI

Vladimir Mentus
Institut društvenih nauka

POSTER

U ovom radu testiramo generalizovano poverenje kao determinantu depresivnosti. Iako su determinante depresivnosti dosta ispitivane među različitim grupama, i kros-sekcionalno i longitudinalno, poverenje u druge ljude je u tom smislu uglavnom zanemareno. U prethodnim istraživanjima je pokazano da mnoge forme socijalnog kapitala mogu biti protektivan faktor kada je u pitanju razvoj depresivnosti, poput postojanja ličnih odnosa, socijalne podrške, ili uključenosti u život u zajednici. Stoga je očekivano da i ova dimenzija socijalnog kapitala bude pozitivno povezana sa manjim stepenom depresivnosti.

Koristimo podatke iz Evropskog društvenog istraživanja (CRO-NOS2-ESS10), iz 2020. godine.

Uzorak čini 5325 ispitanika iz 11 evropskih zemalja (Austrije, Belgije, Češke, Finske, Francuske, Ujedinjenog Kraljevstva, Islanda, Italije, Portugala, Švedske i Slovenije). Depresivnost je merena ĆESD-8 skalom, a generalizovano poverenje pomoću The Social Trust Scale of the ESS. U regresioni model dodato je ukupno trinaest kontrolnih varijabli pokazanih potencijalno značajnim na osnovu ranijih istraživanja. Rezultati regresione analize su ukazali na značajnu negativnu povezanost između stepena generalizovanog poverenja i depresivnosti ($\beta = -.115$, $t = 8.644$, $p < .001$), potvrđujući našu hipotezu. Nakon subjektivnog zdravstvenog stanja ($\beta = .218$, $t = 16.377$, $p < .001$), godina starosti ($\beta = -.215$, $t = -15.688$, $p < .001$), i zadovoljstva dohotkom domaćinstva ($\beta = .143$, $t = 10.789$, $p < .001$), stepen poverenja se pokazao kao najznačajnija determinanta depresivnosti.

Ključne reči: generalizovano poverenje, depresivnost, CRONOS-2

INTERVENCIJE U OKVIRU RE&KBT U ODGOVORU NA ISPOLJAVANJE BESA KLIJENATA-ULOGA EMPATIJE

*Sanja Abu Omar¹, Vera Ristivojević², Marijana Djakovac²,
Jelena Brajović³, Jelena Radojević², Biljana Sarić⁴
Gradski Centar za socijalni rad u Beogradu¹,
Samostalna delatnost²,
ITHS-srednja škola za informacione tehnologije³,
Specijalna zatvorska bolnica⁴*

POSTER

Osnovni koncepti. Naše emocije i ponašanja su rezultat naših misli i verovanja. U RE&KBT, sa klijentima se radi putem ABC modela emocionalnih poremećaja: A – Aktivirajući događaj, B - Misli i uverenja o događaju i C - Emocionalne i bihevioralne posledice.

Osnovni cilj terapije je Identifikacija i promena iracionalnih uverenja koja dovode do negativnih nezdravih emocija i samoporažavajućeg ponašanja.

Metod. RE&KBT Intervencije u besu za postizanje nezadovoljstva/ljutnje kao zdrave alternativne emocije i asertivnog ponašanja:

1. Identifikacija iracionalnih misli: terapeut pomaže klijentu da prepozna misli kojima se uvodi u bes i samoporažavajuće ponašanje (prikaz tipičnih uverenja i ponašanja);
2. Ispitivanje i osporavanje iracionalnih uverenja: klijent se uči da postavlja pitanja koja pomažu da se dovedu u pitanje empirija, logika i korisnost uverenja putem Sokratskog dijaloga;
3. Zamena iracionalnih uverenja racionalnim (koje su u skladu sa empirijom, logikom i korisnošću) i vode ka zdravoj negativnoj emociji nezadovoljstva i asertivnom ponašanju;
4. Učvršćenje racionalnih uverenja širokom spektrom drugih kognitivnih, emocionalnih i bihevioralnih tehnika;

5. primena tehnika „trećeg talasa“ KBT za postizanje emocionalne regulacije;
6. Razvijanje asertivnih komunikacijskih veština.

Ispoljavanje empatije terapeuta pri primeni RE&KBT (vizuelni prikaz preko emotikona i koraka):

1. Empatski stav
2. Empatsko prilagođavanje
3. Empatske komunikacione veštine (empatsko slušanje, validacija osećanja, pokazivanje razumevanja, izražavanje saosećanja)
4. Empatsko znanje

Zaključak. Ispoljavanje empatije od strane terapeuta u RE&KBT može pozitivno uticati na klijenta sa problemom besa na nekoliko načina: učvršćenje terapijskog saveza, slobodnije ispoljavanje osećanja, smanjenje otpora, podsticanje samospoznaje, olakšanje promene.

Ključne reči: empatija, bes, intervencije, RE&KBT

RAZVOJ PSIHOTERAPIJE U SRBIJI 1945-1970. KVALITATIVNI NARATIVNI PRISTUP

*Snežana Petrović, Kathrin Moertl
Univerzitet Sigmund Frojd, Beč, Austrija*

POSTER

Da bismo razumeli fenomen sveta koji se brzo menja, od važnosti je uzeti u obzir istorijske okolnosti koje su definisale prošlost. Ključni fokus ovog postera je promenljiv svet razvoja psihoterapije u 20. veku u Srbiji. Od 1945. do 1970. godine razvoj psihoterapije u srpskom društvu suočio se sa brojnim izazovima ideoloških ograničenja komunističke vlasti.

Cilj istraživanja ove studije je bio da istraži kako se psihoterapija razvijala u vreme komunizma sa fokusom na odnose medju psihoterapijskim institucijama, uticaj države, trud ključnih ljudi, obrazovne prakse i razmenu sa međunarodnom psihoterapijskom zajednicom. Neki objavljeni izvori služili su kao osnovna polazna tačka, ali, pošto je tokom tog perioda zabeleženo malo izveštaja, istraživanje je zasnovano na narativnim intervjuima sa uzorkom od šest starijih praktičara psihoterapije koji su bili aktivni u to vreme. Analiza podataka je bila narativna analiza sa pristupom usmene istorije.

Rezultati uključuju listu najvažnijih akademskih i kliničkih institucija i ključnih edukatora u psihoterapiji tog vremena. Ključni izazovi obuhvatili su ograničenja u primeni znanja iz stranih (kapitalističkih) zemalja, naglo zatvaranje jedne institucije i uticaj na psihoterapeute, uključujući pitanja emigracije i ograničenja u objavljivanju.

Zaključeno je da su vladajuća komunistička ideologija, i njome nametnuta društvena organizacija, kočili i usporavali razvoj psihoterapije, ali ga nisu zaustavili.

Ključne reči: psihoterapija, istorija, Srbija

SNAGA RELIGIJSKE VERE KAO PREDIKTOR PRISUSTVA SIMPTOMA ANKSIOZNOSTI I DEPRESIJE U OPŠTOJ POPULACIJI SREMSKOG OKRUGA, SRBIJA

Dejan Živanović^{1,2}, Jovan Javorac²,

Andrijana Mikić¹, Josip Bošnjaković^{3,4},

Akademija za humani razvoj, Beograd, Srbija¹, Hajdana Glomazić⁵

Medicinski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu, Novi Sad, Srbija²

Katolički bogoslovni fakultet u Djakovu, Sveučilište Josipa Jurja

Strossmayera u Osijeku, Djakovo, Hrvatska³

Hrvatsko katoličko sveučilište u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska⁴

Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, Srbija⁵

POSTER

Uvod. U kontekstu složenosti emocionalne, kognitivne i somatske simptomatologije anksioznih i depresivnih poremećaja, religioznost i snaga religijske vere mogu biti jedan od značajnih prediktora ispoljavanja anksioznosti i/ili depresije, pružajući zaštitni efekat i otvarajući mogućnosti za psihoterapijsko delovanje, ili, retko, predstavljajući dodatni rizik za pogoršanje stanja mentalnog zdravlja. Imajući to u vidu, osnovni cilj ove opservacione studije preseka je bio da se utvrdi vrsta i stepen korelacije između procenjene snage religijske vere i prisustva simptoma depresije, anksioznosti i stresa u opštoj populaciji Sremskog okruga, Srbija.

Metod. U istraživanju su korištena dva dostupna i za ovo istraživanje statistički validirana instrumenta, Upitnika za procenu snage religijske vere „Sveta Klara“ (USK) i Skale DASS-21. Anonimnim on-line istraživanjem u junu 2024. godine obuhvaćeno je 277 punoletnih ispitanika, sa većom prevalencijom subjekata ženskog pola (81,6%), ispitanika koji ranije

nisu psihijatrijski lečeni (90,6%), te onih uzrasta 40-49 godina (37,9%); među ispitanicima su bili najzastupljeniji pripadnici srpsko-pravoslavne hrišćanske denominacije (89,5%), sa značajno manjom zastupljenošću katolika zapadnog i istočnog obreda (5,4%) i pripadnika ostalih verskih zajednica (ukupno 5,1%).

Rezultati. Prosečan ostvareni USK skor ispitanika iznosi $M=26,50$ ($SD=7,49$), ukazujući na prosečno srednji nivo religioznosti ispitanika u posmatranom uzorku ($Min=10$, $Max=40$), bez statistički značajnih razlika u pogledu pola i uzrasta. Istovremeno, vrednosti ostvarenih DASS-21 skorova ukazuju da ispitanici u proseku pokazuju simptome blage depresije ($M=12,25$; $SD=5,10$), umerene anksioznosti ($M=12,62$; $SD=5,25$) i veoma blagog stresa ($M=14,12$; $SD=5,11$), a testiranjem nisu utvrđene statistički značajne razlike u pogledu zastupljenosti simptoma depresije kod ispitanika različitog pola i uzrasta.

Zaključak. Za razliku od rezultata većine dostupnih ranijih slično dizajniranih studija koje su uglavnom sprovedjene među pripadnicima rimokatoličke veroispovesti, u našem istraživanju nije utvrđena statistički značajna korelacija između snage religijske vere i prisustva simptoma depresije ($r = -0,015$; $p = 0,799$), anksioznosti ($r = 0,037$; $p = 0,544$) i stresa ($r = 0,022$; $p = 0,712$), čak ni među pravoslavnim ispitanicima koji su pokazali najviši stepen religioznosti, na osnovu ostvarenog prosečnog USK skora ($M=27,10$; $SD=7,10$).

Ključne reči: snaga religijske vere; anksioznost; depresija; Upitnik „Sveta Klara“, DASS-21

Promocije knjiga

PROMOCIJE KNJIGA

- 1. Gordana Dedić.** Etika u psihoterapiji, Psihopolis, 2024
- 2. Jelena Mitić, Zoran Antić.** Kompas u ogledalu duha - psihodinamika kontratransfera. Talija izdavaštvo, 2024
- 3. dr Ričard Erskin:**
 - “Rana emocionalna konfuzija”
 - “Povlačenje, tišina, usamljenost - psihoterapija šizoidnog procesa”, Clio
 - “Integrativna psihoterapija na delu”, Psihopolis

**Dobitnici nagrade
“Dr Vladeta Jerotić”**

DOBITNICI NAGRADE "Dr Vladeta Jerotić"

1. **Dr Zoran Milivojević (2018)**
2. **Snežana Milenković (2019)**
3. **Dr Nevena Čalovska Hercog (2020)**
4. **Tijana Mirović (2021)**
5. **Dr Dušan Potkonjak (2022)**
6. **Zorica Marić (2023)**
7. **Lidija Pecotić (2024)**

Sadržaj

Prof. dr Gordana Dedić:

TEMA KONGRESA EMPATIJA I DRUŠTVO	3
--	---

Plenarna predavanja 5

Prof. dr Zorica Tomić

ZAŠTO MAPA NIJE TERITORIJA?	
MESTO EMPATIJE U KOMUNIKACIJI	7

Aleksandar Dimitrijević

KAKO TERAPEUTOVA EMPATIJA	
POSTAJE KORISNA ZA PACIJENTA?	9

Dragan Ilić

EMPATIJA I MEDIJI EKONOMIJA EMPATIJE, UŽIVLJAVANJE	
ILI IŽIVLJAVANJE? ABSTRAKT	10

Prof. Jelena Sladojević Matić

DRUŠTVO I EMPATIJA:	
DA LI JE EMPATIJA POSTALA DEO KOLEKTIVNE SENKE U	
SAVREMENOM DRUŠTVENOM KONTEKSTU?	14

Milan Urošević

KRIKA DRUŠTVENE ULOGE PSIHOTERAPIJSKOG ZNANJA	
U NEOLIBERALNIM DRUŠTVIMA	16

Bojan Vuković

ONO SAM ŠTO VIDIM U TVOJIM OČIMA?	
EMPATIJA U PARTNERSKIM ODNOSIMA –	
SISTEMSKI PRISTUP U RADU SA EMOCIJAMA	
U PARTNERSKOJ PSIHOTERAPIJI	17

Okrugli sto 19

Jelena Pavlović, Katarina Bjelović, Djordje Babić,

Luka Mitrović, Bogdan Doroslovac

EMPATIJA U ERI AI:

OD ALGORITAMA DO EMOCIJA 21

Marina Vicanović, Aleksandra Bubera Ninić,

Tamara Džamonja Ignjatović, Milica Okiljević Čučuz

POVLAČENJE, USAMLJENOST I SKRIVENA UNUTRAŠNJA

KRITIKA – DIJAGNOSTIČKI I TERAPIJSKI IZAZOVI

ŠIZOIDNOG PROCESA 23

Simpozijumi 25

Moderator: *Milena Marković*

ŠKOLE I PRAVCI TRANSAKCIJE ANALIZE:

RAZLIČITI PRISTUPI I PRIMENE 27

Marko Majkić

KLASIČNA TA 29

Taisa Krivokapić

REDECISION ŠKOLA

TRANSAKCIJE ANALIZE 30

Tinja Došen Kalezić

CATHEXIS ŠKOLA 32

Ivona Šćepanović

ŠKOLE I PRAVCI TRANSAKCIJE ANALIZE:

RAZLIČITI PRISTUPI I PRIMENE 33

<i>Teodora Majkić</i> RELACIONA TA	34
---	----

<i>Svetlana Majkić</i> KO-KREATIVNA TA	36
---	----

Moderator: <i>Daniel Mešković</i> PSIHOSOCIJALNI UTICAJ NA SAVREMENOG ČOVEKA I ZNAČAJ RE&KBT PSIHOTERAPIJE	38
---	----

<i>Daniel Mešković</i> DIMENZIJE LIČNOSTI I AFEKTIVNA VEZANOST KAO PREDIKTORI KAPACITETA ZA EMPATIJU. GDE JE TU MESTO PSIHOTERAPIJI?	40
---	----

<i>Svetlana Djokić, Jelena Vulić</i> IZGRADNJA TERAPIJSKOG ODNOSA KLIJENTA I PSIHOTERAPEUTA U RE&KBT PSIHOTERAPIJSKOM MODALITETU	42
---	----

<i>Miloš Ilić, Maja Grujičić, Budimka Novaković</i> ŽIVOTNE NAVIKE KAO PREDIKTORI AKADEMSKE USPEŠNOSTI I SINDROMA SAGOREVANJA KOD STUDENATA STUDIJA ZDRAVSTVENE STRUKE IZ JUGOISTOČNE EVROPE	43
---	----

<i>Srećko Gutić</i> UTICAJ POZNANIKA, LIČNOST I DEMOGRAFSKE KARAKTERISTIKE KAO PREDIKTORI STAVOVA PREMA TRAŽENJU PROFESIONALNE PSIHOLOŠKE POMOĆI	45
--	----

Moderator: Prof. dr Snežana Milenković	
EMPATIJA KAO ETIČKI IMPERATIV	
PSIHOTERAPEUTA	47
SIMPOZIJUM 1	49
<i>Vesna Andjelić Nikolendžić</i>	
MOŽE LI SE EMPATIJA NAUČITI?	50
<i>Julija Vukašinović</i>	
EMPATIJA I UMETNOST – POGLED IZ INTEGRATIVNE	
ART PSIHOTERAPIJE	52
<i>Svetlana Urošević</i>	
KULTUROLOŠKE RAZLIKE	
U IZRAŽAVANJU EMPATIJE	54
<i>Milica Šćepanović</i>	
EMPATIJA KOD INFLUENSERA. ZA I PROTIV	56
Moderator: Prof. dr Snežana Milenković	
SIMPOZIJUM 2	57
<i>Marija Adžić</i>	
SAMOSVJESNOST I ODGOVORNOST U RODITELJSTVU –	
TEORIJA UZ PRIMJERE IZ PRAKSE	58
<i>Tanja Dojić</i>	
EMPATIJA – ŠTA JESTE, ŠTA NIJE	60
<i>Ivanka Džunić</i>	
EMPATIJA I VEŠTAČKA INTELIGENCIJA	62

<i>Vesna Latinović</i> EMPATIJA U DRUGOJ KULTURI	63
<i>Admir Rebronja</i> EMPATIJA IZVAN LINIJE HORIZONTA	64
Moderatori: <i>prof dr sc.med. Borjanka Batinić, Ivana Peruničić</i> EMPATIJA U KONTEKSTU RE&KBT	65
<i>Ana Radišić</i> ISPOLJAVANJE I FUNKCIJA EMPATIJE U RE&KBT	67
<i>Dajana Stefanović</i> EMPATSKE VEŠTINE U RE&KBT U ODGOVORU NA NEGATIVNE NEZDRAVE EMOCIJE KLIJENATA	68
<i>Aleksa Veličković</i> OTPOR KLIJENATA PREMA SAOSEĆAJNOSTI TERAPEUTA	70
<i>Tatjana Vukosavljević Gvozden, Matija Gvozden</i> AMORALNO I ANTISOCIJALNO PONAŠANJE I DEFEKTI U AFEKTIVNOJ EMPATIJI	72
<i>Danijela Popović, Borjanka Batinić</i> DEFICIT EMPATIJE I EMPATSKA HIPERSENZITIVNOST KROZ SPEKTAR PSIHPATOLOGIJE I STRATEGIJE PREVLAĐAVANJA	74
<i>Kristina Vrtić</i> DOMETI I OGRANIČENJA EMPATIJE U RAZLIČITIM KULTURNIM I LINGVISTIČKIM KONTEKSTIMA U PSIHOTERAPIJI	76

Radionice 79

Biljana Andjelković

KORENI EMPATIJE U PRAVOSLAVNOM KULTURNOM
ISKUSTVU – OGLEDANJE KROZ PSIHODINAMIČKI
PRISTUP 81

Tamara Čavić-Djurić

SUSRET OČIMA DRUGOG:
ISTRAŽIVANJE EMPATSKIH POTENCIJAMA
PRIMENOM PSIHODRAMSKIH TEHNIKA 83

Biljana Čulafić

IMPLEMENTACIJA ČETIRI ŠPILA ASOCIJATIVNIH
KARATA CENTRA MODUS VIVENDI SYSTEM U SVIM
PSIHOTERAPIJSKIM MODALITETIMA I EMPATIČNOST
PSIHOTERAPEUTA U RADU S NJIMA 84

Milan Damjanac

ZAMKE ZLOUPOTREBE TERMINA EMPATIJE I NAŠIH
KONTRATRANSFERA U TERAPIJSKOM PROCESU 86

Milan Damjanac

MEDJUZAVISNOSTI, DRUŠTVENI KONTEKST
I PORAST MENTALNIH PROBLEMA 87

Maja Delibašić

REŠAVANJE PROBLMA OTUDJENOSTI METODOM
EKOLOŠKE TRANSAKCIONE ANALIZE 88

Aleksandar Dimitrijević

PREPREKE ZA RAZVOJ TERAPIJSKE
EMPATIČNOSTI 90

<i>Vahida Djedović</i> ŠEHERZADA VAM PRIČA: TEATAR TERAPIJA I BIBLIOTERAPIJA	91
<i>Prof dr. Aleksandra Durić, Martina Kvarantan Šmitran</i> PROCESNI MODEL KOMUNIKACIJE (PCM) ZA IZGRADNJU EMPATIČNOG I POVEZANIJEG DRUŠTVA	93
<i>Dr Irena Djordjević, Lana Hristov, Maja Colić, Suzana Jović Vukadinović</i> SEKSUALNA TERAPIJA VS. SEKS U TERAPIJI	94
<i>Zoran Djurić</i> EMPATIJA I POLITIČKI PROCESS	96
<i>Tinja Došen Kalezić</i> “IZA KULISA EMPATIJE” (INTROSPEKCIJA, RAZVOJ, SAMONEGOVANJE UZ GLUMAČKE ALATE I TEHNIKE)	97
<i>Manuela Kamikovski</i> PRIDRUŽIVANJE KAO TERAPIJSKI ALAT ZA STABILIZACIJU EKSPLOZIVNOG U RADU SA VISOKOKONFLIKTNIM PAROVIMA	98
<i>Andjelka Kolarević, Vesna Dukanac</i> KAKO PSIHOTERAPEUTI PREPOZNAJU I POSTUPAJU SA GREŠKAMA U LEČENJU – ETIČKA ANALIZA	100
<i>Bojana Krstić Marković</i> GRANICE I EMPATIJA: KAKO POSTAVLJANJE GRANICA UTIČE NA STILOVE VEZIVANJA	102

Milena Marković

ZASTOJI U PROFESIONALNOM RASTU PSIHOTERAPEUTA:
"TREBA LI DA NASTAVIM DA SE BAVIM OVIM?" 104

Zoran Milivojević

„NEŠTO U MENI MI GOVORI DA ...“
TRANSAKCIONA PSIHOANALIZA 105

Olga D. Tuchina, Dmitri I. Shustov

INSTRUMENTI TA PSIHOTERAPIJE "PAMĆENJA
BUDUĆNOSTI": TRENING EPIZODIČKIH
SIMULACIJABUDUĆNOSTI ZA POBOLJŠANJE
SAMOPROJEKCIJE, RAZUMEVANJE
I PROMENU ŽIVOTNOG SKRIPTA 106

Marina Mojović

RAZVOJ EMPATSKIH KAPACITETA KROZ AKTIVNOSTI
U KINONIJA-ART EDUKATIVNOJ ZAJEDNICI 107

Darja Pačevski, Bogdan Marković

RELACIONE POTREBE PSIHOTERAPEUTA 109

Ana Pajović¹, Nina Živković

RAD SA SLOBODNIM DETETOM
KROZ PRIMENU DRAMSKIH TEHNIKA 111

Sanja Perić, Sonja Janković

RAZVIJAJMO EMPATIJU
PREMA DRUGIMA KAO I SAMO - SAOSEĆANJE
(SELF - COMASSION) PREMA SEBI 112

Ištvan Peto, Marta Pavlović

PARALELNI PSIHOTERAPIJSKI RAD SA DETETOM I
RODITELJEM U INTEGRATIVNOJ
DEČJOJ PSIHOTERAPIJI 113

Prof Vesna Petrovic

EMPATSKO USKLADJIVANJE I REGULACIJA AFEKATA
U INTEGRATIVNOJ PSIHOTERAPIJI 115

Jelena Popadić

ZNAČAJ EMPATIJE U TERAPISKOM RADU
SA TRAUMATIZIRANIM OSOBAMA 116

Dušan Potkonjak

PSIHODRAMSKA TERAPIJSKA I EDUKATIVNA GRUPNA
SEANSA. MOGUĆNOST I ZNAČAJ ZAMENE ULOGA
SA ZA NAS VAŽNIM LIČNOSTIMA, EKSTERNALIZACIJA
NAŠEG UNUTRAŠNJEG SVETA I OBJEKTNIH ODNOSA NA
PSIHODRAMSKU SCENU. MOGUĆNOST VIDJENJA NA SCENI
OVIH OBJEKTNIH ODNOSA KOJI TRAJNIJE UTIČU NA NAŠ
ŽIVOT. MOGUĆNOST TERAPIJSKE PROMENE 117

*Dušan Potkonjak, Miloš Lazarević, Antonio Aras,
Danijela Radonjić, Ljubica Špirić i dr.*

PLAYBACK TEATAR 119

Dmitrii Puškarev, M.D., Ph.D, Karolina Vörös

EMPATIJA U AKCIJI: VALIDACIJA U
DIJALEKTIČKO-BIHEJVORALNOJ TERAPIJI 120

Marijana Radulović

PSIHODRAMSKO DUBLIRANJE –
EMPATIJA U AKCIJI 121

Lidija Ristić-Milojević

KONTROLA BESA KROZ EMPATIJU 123

Jurij Tor

KRATKOROČNO LEČENJE DEPRESIJE U
INTEGRALNOJ KAUZALNOJ PSIHOTERAPIJI 125

<i>Marta Tutić</i>	
SISTEMI PODRŠKE IZ UGLA SPORTSKE	
PSIHOLOGIJE I GEŠTALT PSIHOTERAPIJE	126

<i>Mirjana Vasić</i>	
MALA ŠKOLA PSIHOTERAPIJE	128

<i>Ivana Vračkić, Branislava Krasić</i>	
KAKO PREVAZIĆI SOCIJALNU ANKSIOZNOST	129

<i>Bojan Vuković, Jelena Janjić</i>	
ŠTA KADA TERAPEUT IZGUBI EMPATIJU –	
DA LI JE TO KRAJ ILI POČETAK PROCESA?	130

<i>Tony White</i>	
THE EMPTY CHAIR	
AND ITS USE IN PSYCHOTHERAPY	132

Usmeno saopštenje 133

<i>Aleksandar Andjelković</i>	
NEISKRENOST NA RADNOM MESTU	
I DOPRINOS RUKOVODILACA –	
KONSTRUKTIVISTIČKA PERSPEKTIVA	135

<i>Uroš Antić</i>	
“JOŠ UVEK STE SA MNOM, GOSPODINE HAROU?” –	
PSIHOTERAPIJA, NARACIJA I VIDEO IGRE	137

<i>Prof.dr Jelena Bajić</i>	
EMPATIJA KAO ESENCIJALNI DEO KOMUNIKACIONIH	
TRANSAKCIJA I JASAN POKAZATELJ	
KOMUNIKACIONE INTELIGENCIJE	138

Milica Bogunović.

TAMNA STRANA LJUDSKE PRIRODE:.	
ZLURADOST I PAKOST	140

Dr. Milena Bratičević.

NAUKA O SVESTI: .	
INTEGRATIVNI PRISTUP MENTALNOM.	
ZDRAVLJU I PSIHOLOŠKOJ BEZBEDNOSTI	141

Sanja Bratina, Ljiljana Božović, Bojana Todorović

LIČNA TERAPIJA, SUPERVIZIJA	
I PROFESIONALNA PRAKSA GEŠTALT TERAPEUTA	
I POLAZNIKA EDUKACIJE	
IZ GEŠTALT PSIHOTERAPIJE I KAPACITET	
ZA EMPATIJU	143

Branka Blašković

IZAZOVI PARTNERSKOG ODNOSA SA OSOBOM	
NARCISOIDNOG POREMEĆAJA LIČNOSTI	145

Ljubica Bogetić

ISCELJIVANJE TRANSGENERACIJSKIH	
TRAUMA U TOKSIČNIM PORODICAMA	146

Djuradj Caranović

PREBACIVANJE ODGOVORNOSTI ZA POSTUPKE NA	
VEŠTAČKU INTELIGENCIJU I/ILI ROBOTE:	
ETIKA, EMPATIJA I DRUŠTVO	147

Nataša Cvejić Starčević

POKLON KAO POKAZATELJ ADEKVATNOSTI	
EMPATIJE	149

<i>Lidija Ćurčić</i>	
OTPOR U PSIHOLOGIJI LIČNIH KONSTRUKATA	150

<i>Marija Damjanac</i>	
TEHNIKA "JA U SRED DRUGIH" – DINAMIKA PORODIČNIH PORUKA	151

<i>Prof dr Dedic Gordana</i>	
EMPATIJA HUMANOIDNIH ROBOTA	153

<i>Stefan Dimić</i>	
DEEPCONNECT: KREIRANJE SMISLENIH I DUBLJIH ODNOSA MEDJU LJUDIMA UZ NAŠU MOBILNU APLIKACIJU	155

<i>Aurelija Djan</i>	
OD STRAHA DO EMPATIJE: PSIHOTERAPIJA POTPOMOGNUTA MDMA-OM KAO INOVATIVNI PRISTUP U LEČENJU PTSP-a	157

<i>Bogdan Doroslovac</i>	
DISTRIBUIRANI SELF	159

<i>Anna Getman, Tatjana Radzievskaja</i>	
PODRŠKA I RAZVOJ PROFESIONALNOG IDENTITETA U USLOVIMA PRISILNOG ISELJAVANJA	161

<i>Jovana Ivanović</i>	
KOHEZIJA U PSIHODRAMSKOJ GRUPI	162

<i>Prof Dr Marija Jevtić, Ivana Nina Flašar</i>	
EMPATIJA KROZ 10 GODINA RADIONICA GRADJANA U PROMIŠLJANJU U NOVOM SADU	164

<i>Prof Dr Marija Jevtić, Goran Vujkov, master filozof, Ana Miljković, specijalista opšte³ medicine, dr Tijana Palkovljavić Bugarski, istoričar umetnosti</i>	
EMPATIJA I UMETNOST: INOVATIVNA “TERAPIJA” – KULTURA NA “RECEPT”	166

<i>Marija Joksimović</i>	
BOG ZONE KOMFORA I EMPATIJA	168

<i>Dunja Jolić</i>	
DRUŠTVENE IGRE KROZ BAZIČNE TA KONCEPTE	169

<i>Sandra Jonović</i>	
EMOCIONALNA UCENA U SIMBIOTSKOM ODNOSU KROZ TA PRISTUP	170

<i>Ilija Jovanović</i>	
PRIMENA I ZNAČAJ RACIONALNO – EMOTIVNE BIHEJVORALNE TERAPIJE U PENALNIM USLOVIMA	171

<i>Aleksandar Jovičić</i>	
ODNOS KONTRATRANSFERNIH OBRAZACA SRŽNE ULOGE SPASIOCA I EMPATIJE – KONSTRUISANJE ALTERNATIVA	173

<i>Ana Kojić</i>	
GREŠKE U PSIHOTERAPIJI USLED NEPRORADJENOG KONTRATRANSFERA	174

<i>Fedja Kovačević</i>	
STRAH OD SMRTI: RAD SA RELIGIOZNIM I NERELIGIOZNIM KLIJENTIMA	175

Morana Kristek

NOVA DIMENZIJA OK KORALA:

JA SAM OK, ALI TI SI JOŠ BOLJI? 176

Prof. dr Žilijeta Krivokapić, Prof. dr Vladimir Đorđević

KADA TERAPEUT NE POKAZUJE EMPATIJU? 178

Dragan Kurbalija, Jelena Šakotić-Kurbalija

FAKTORSKA STRUKTURA DIJADNE EMPATIJE 180

Dr Zvezdan Lekić

EMPATIJA, PORIJEKLO, ZNAČAJ I ULOGA U

PSIHOANALITIČKOJ PSIHOTERAPIJI 182

Andjela Lekov

KAKO DETINJSTVO OBLIKUJE SPOSOBNOST ZA EMPATIJU

KROZ PRIZMU TRANSAKCIJE ANALIZE 183

Svetlana Majkić

PRIMENA KONCEPATA TRANSAKCIJE ANALIZE

U ANALIZI TRANSGENERACIJSKIH PORUKA

I OSLOBADJANJU OD TRANSGENERACIJSKIH

PRENOSA 185

Aleksandra Marković

SAMODIJAGNOSTIKOVANJE – PREPREKA ZA

PSIHOTERAPIJSKI PROCES ILI VREDAN IZVOR

INFORMACIJA ZA KONSTRUKTIVISTIČKOG

PSIHOTERAPEUTA? 187

Daria Martinović

ULOGA VASPITNIH STILOVA

NA RAZVOJ EMPATIJE KOD DECE 189

Katarina Matić

EMPATIJA I KOGNITIVNE NEURONAUKE 190

Jovan Mihojević

DA LI JE ZADATAK TERAPEUTA DA RAZVIJA KLIJENTOVU
EMPATIJU? INTERPRETACIJA ULOGE TERAPEUTA
U KLJUČU TEORIJE LIČNIH KONSTRUKATA 191

Doc dr Jelena Milin-Lazović

TEHNIKE DIJALEKTIČKO BIHEJVIORALNE
TERAPIJE U REGULACIJI EMOCIJA 192

Olga Milosavljević

STILOVI AFEKTIVNE VEZANOSTI KROZ PRIZMU
TRANSAKCIONE ANALIZE 194

Aleksandar Milovanović

EMPATIJA U RAZLIČITIM PSIHOLOŠKIM PARADIGMAMA:
SUDAR KONSTRUKTIVIZMA, NEURONAUKE
I PSIOMETRIJE 195

Jelena Mitić, dr Zoran Antić

KOMPAS U OGLEDALU DUHA –
PSIHODINAMIKA KONTRATRANSFERA 197

Milena Mitić Andjelković

LIDERI I RAZVOJ ZAPOSLENIH –
NEPOVOLJAN UTICAJ KROZ IZAZIVANJE
PASIVNOSTI ZAPOSLENIH 199

Sladjana Pačarić

POVEZANOST EMPATIJE PSIHOTERAPEUTA
I PERSONALNOG STILA PSIHOTERAPEUTA 201

<i>Zorica Paroški</i> PSIHOTERAPEUTOVA EMPATIJA	202
<i>Miodrag Pavlović, Doc. dr Nikola Petrović</i> FAKTORI POVEZANI SA PROBLEMATIČNOM UPOTREBOM PAMETNIH TELEFONA	204
<i>Miodrag Pavlović, Doc. dr Nikola Petrović</i> SCREEN TIME NA OSNOVNOŠKOLSKOM UZRASTU	206
<i>Nataša Pavlović, Miodrag Pavlović</i> BOLESTI ZAVISNOSTI IZ UGLA TRANSAKCIONE ANALIZE	208
<i>Milica Perić</i> KULTURALNA KOMPETENTNOST I SENZITIVNOST TERAPEUTA	210
<i>Jelena Petrović</i> STID I TRANSAKCIONA ANALIZA	212
<i>Maja Petrović, Milica Marković</i> GRANIČNA CIVILIZACIJA I EMPATIJA	213
<i>Doc. dr Nikola Petrović, Miodrag Pavlović</i> ANALIZA PROBLEMATIČNE UPOTREBE PAMETNIH TELEFONA NA UZORKU STUDENATA	215
<i>Predrag Petrović</i> TERAPIJSKI ODNOS, EMPATIJA I „TERAPEUTSKO OTVARANJE” – U KAKVOJ SU VEZI OVI FENOMENI I DA LI NEKADA MOGU OMETATI RAD	217

Marina Prinčevac

POVEZIVANJE KONČEPATA TRANSAKCIJE ANALIZE I RACIONALNO – EMOTIVNO – BIHEJVORALNE TERAPIJE I PRIMENA STRATEGIJA I TEHNIKA RACIONALNO – EMOTIVNO – BIHEJVORALNE TERAPIJE U TA TRETMANU TREME	218
--	-----

Tamara Radovanović

ŠERING KAO ČINILAC USPEŠNOSTI PSIHODRAMSKE GRUPE	219
---	-----

Dragan Vesić, Sanja Grbić, Milica Prijić

MODEL AGONISTIČKOG SELFA – DOPRINOS RADU SA VIŠEGLASJEM U KONSTRUKTIVISTIČKOJ PSIHOTERAPIJI	221
---	-----

Petar Radović

OPSEDNUTOST I ZAPOSEDNUTOST DANAŠNJEG DRUŠTVA ANTIHEROJEM IZ FILMOVA I SERIJA	223
--	-----

Ivona Raičević Baserovac, Ina Jevremović

IZGARANJE (BURNOUT) KAO REŠENJE ŽIVOTNIH PROBLEMA?	224
---	-----

Maja Samardžić

POZIV NA REFLEKSIJU: RAZVOJ TERAPEUTA KROZ RAD SA ZAJEDNICOM JASTAVA	225
---	-----

Ivana Seratlić

“KADA SE IZGOVORE STRAŠNE STVARI U GRUPI, GUBE MOĆ” EVALUACIJA ZNAČAJA TERAPIJSKIH FAKTORA PREMA IRVINU YALOMU UNUTAR PSIHODRAMSKE TERAPIJSKE GRUPE INSPIRISANE KNJIGOM ”DETE U TEBI MORA DA PRONADJE SVOJ ZAVIČAJ” AUTORKE ŠTEFANI ŠTAL	227
---	-----

<i>Aleksa Stamenković</i> ODSUSTVO EMPATIJE I PSIHOTERAPIJA NA TROMEDJI BIOLOGIJE, LIČNIH ISKUSTAVA I DRUŠTVENOG SISTEMA	229
<i>Maja Stankić</i> KRIVICA	231
<i>Jovana Stanimirović</i> ODNOS IRACIONALNIH UVERENJA, PERFEKCIONIZMA I SAMOPOŠTOVANJA SA SIMPTOMIMA ORTOREKSIJE NERVOZE	232
<i>Katarina Stanković</i> STUDIJA O ISKUSTVIMA KONSTRUKTIVISTIČKIH PSIHOTERAPEUTA	234
<i>Maja Stoparić</i> DA LI JE EMPATIJA RETRO?	235
<i>Jelena Šakotić-Kurbalija, Dragan Kurbalija</i> STRUKTURA POLNIH RAZLIKA U DIJADNOJ EMPATiji	236
<i>Nemanja Tajsić</i> EMPATIJA IZ PERSPEKTIVE PSIHOLOGIJE LIČNIH KONSTRUKATA	238
<i>Katarina Tejić</i> ULOGA TRANSGENERACIJSKOG SKRIPTA I EPISKRIPTA U PRENOŠENJU NESVESNIH PORUKA	239
<i>Srdjan Todoric</i> ZNAČENJA EMPATIJE I DRUŠTVENIH NORMI U DELU "SOLARIS" STANISLAVA LEMA I ANDREJA TARKOVSKOG – KONSTRUKTIVISTIČKO ČITANJE KLASIKA KNJIŽEVNOSTI	240

<i>Bojana Todorović</i>	
POVEZANOSTI SUBJEKTIVNOG DOŽIVLJAJA RELACIONOG POLJA TERAPEUTA I KLIJENTA I DOŽIVLJAJA USPEŠNOSTI TERAPIJE	241

<i>Nevena Tošić</i>	
SUBSUMIRANJE SISTEMA KLIJENATA KAOKONSTRUKTIVISTIČKI ODGOVOR NA EMPATIJU	243

<i>Ivana Trpčević</i>	
KOLIKA JE TVOJA GLAD ZA PLESOM?	244

<i>Olga D. Tuchina, Dmitri I. Shustov</i>	
KOGNITIVNE INTERVENCIJE ZA POBOLJŠANJE SAMOPROJEKCIJE – KLJUČNOG FAKTORA EMPATIČKIH KAPACITETA – U PSIHOTERAPIJI TRANSAKCIONE ANALIZE	245

<i>Nenad Uskoković, Ana Glišović</i>	
EMPATIJA U MATERIJALISTIČKOM DRUŠTVU	246

<i>Dragan Vesić</i>	
PSIHOLOGIJA LIČNIH KONSTRUKATA I KVALITATIVNA ISTRAŽIVANJA – PROBLEM KONSTRUISANJA KOMONALITETA	248

<i>Željko Vilotijević</i>	
IZVEŠTAJ O PETOGODIŠNJEM TOKU LEČENJA PACIJENTKINJE KOJA PATI OD BIPOLARNOG AFEKTIVNOG POREMEĆAJA (BAP)	250

<i>Saša Vujić</i>	
USPOSTAVLJANJE I GRADJENJE PSIHOTERAPIJSKOG ODNOSA SA KLIJENTOM	252

<i>Sladjana Zelić</i> EMPATIJA I ZASTOJ TREĆEG STEPENA	253
<i>Jana Zeljković</i> DRAMATICI U DRAMI	255
<i>Jelena Zivlak</i> VOLONTERSKO DRŽANJE PSIHOTERAPIJE: KARAKTERISTIKE RADA I MOTIVI ZA RAD VOLONTERA	256
<i>Jovana Zjačić</i> KONSTRUKTIVIZAM I FUKOOVA DISKURZIVNA ANALIZA NESTABILNOG IDENTITETA KOD OSOBA SA GRANIČNIM POREMEĆAJEM LIČNOSTI	258
<i>Jelena Zulević</i> EMDR PODRŠKA NAKON MASOVNIH PUCNJAVA 2023. g.	260
<i>Elena Živić</i> EMPATIJA NA PUTU KA POTOMSTVU	262
<i>Katarina Radovanović</i> BIOHEMIJSKI PARAMETRI U PSIHOTERAPIJI	263
<i>Aleksandar Stanojković</i> ZABRANA NA NEUSPEH U FUNKCIJI ODRŽANJA ANKSIOZNOSTI	265
Poster prezentacije	267
<i>Prof. dr. Sonja Rizoska Jovanovska, Prof. Dr. Slagana Angelkoska</i> KAKO EMOCIONALNA INTELIGENCIJA UTIČE NA PONAŠANJE EMPATA U DRUŠTVU	269

<i>Amra Ćatović, Sara Ganić</i> PROCJENA EGO STATUSA KOD STUDENATA MEDICINSKOG FAKULTETA KORIŠTENJEM MODELA TRANSAKCIJE ANALIZE	271
--	-----

<i>Vladimir Mentus</i> GENERALIZOVANO POVERENJE KAO DETERMINANTA DEPRESIVNOSTI	273
--	-----

<i>Sanja Abu Omar, Vera Ristivojević, Marijana Djakovac, Jelena Brajović, Jelena Radojević, Biljana Sarić</i> INTERVENCIJE U OKVIRU RE&KBT U ODGOVORU NA ISPOLJAVANJE BESNA KLIVENATA-ULOGA EMPATIJE	275
--	-----

<i>Snežana Petrović, Kathrin Moertl</i> RAZVOJ PSIHOTERAPIJE U SRBIJI 1945-1970. KVALITATIVNI NARATIVNI PRISTUP	277
---	-----

<i>Dejan Živanović, Jovan Javorac, Andrijana Mikić, Josip Bošnjaković</i> SNAGA RELIGIJSKE VERE KAO PREDIKTOR PRISUSTVA SIMPTOMA ANKSIOZNOSTI I DEPRESIJE U OPŠTOJ POPULACIJI SREMSKOG OKRUGA, SRBIJA	279
--	-----

Promocije knjiga	281
-------------------------------	------------

Dobitnici nagrade "Dr Vladeta Jerotić"	285
---	------------

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

615.851(048.3)

КОНГРЕС психотерапеута Србије (14 ; 2024)

Zbornik rezimea [Elektronski izvor] / 14. kongres psihoterapeuta
Srbije [sa temom] "Empatija i društvo", 17-20. oktobar 2024. ; [urednik
Zoran Milivojević]. - Beograd : Savez društava psihoterapeuta Srbije ;
Novi Sad : Psihopolis institut, 2024

Način pristupa (URL): www.savezpsihoterapeuta.org. - Opis
zasnovan na stanju na dan 14.10.2024. - Nasl. sa naslovnog ekrana.

ISBN 978-86-6423-105-3

a) Психотерапија - Апстракти

COBISS.SR-ID 154421513